FMI EVALUEAZĂ GUVERNUL CIORBEA

pag. 4

Nr. 30 (388), 29 iulie – 4 august 1997

22

ANUL VIII

pag. 11

DESPRE TOLERANŢĂ
H-R. PATAPIEVICI

ILEANA MĂLĂNCIOIU
Complexul rezistenţei prin cultură

pag. 5

STATUTUL MAGISTRATULUI

pag. 8 – 9

ŞERBAN ORESCU

„Documentul Babiuc“

La sfîrşitul lunii august urmează să se desfăşoare Conferinţa naţională a Partidului Democrat – un partid în pierdere de viteză, după cum arată sondajele de opinie, deşi membru al coaliţiei guvernamentale **sau poate tocmai de aceea**; cam aşa crede, cel puţin, d-l Victor Babiuc, vicepreşedinte al acestui partid, într-un raport politic dat publicităţii la începutul săptămînii trecute. Raportul conţine o analiză „la rece“ a relaţiilor dintre Partidul Democrat şi PNŢCD, ca exponent principal al Convenţiei Democrate. De pe acum, d-l Victor Babiuc se gîndeşte la viitoarele alegeri generale (din anul 2000), dar mai puţin la alegerile anticipate pe care o eventuală desolidarizare de guvernul Ciorbea le poate declanşa. Căci aceasta e concluzia raportului: dacă PD vrea să mai însemne ceva pentru electorat, trebuie să se desolidarizeze de actuala guvernare; sau, pentru a-l cita pe d-l Victor Babiuc, *„PD trebuie să pregătească o alternativă la actuala guvernare“*. Concluzia va surprinde, căci, atîta timp cît faci parte dintr-un guvern, nu pregăteşti „alternative“ la guvernare, pentru simplul motiv că, făcînd parte din guvern, ai optat, cel puţin *grosso modo*, pentru alternativa pe care guvernul o reprezintă, mai ales cînd, ca partid, te bucuri de poziţia pe care PD o deţine – în persoana d-lui Petre Roman, a doua funcţie în stat, în persoana d-lor Adrian Severin, Victor Babiuc şi Traian Băsescu trei importante ministere: Externe, Apărare şi Transporturi.

„PNŢCD“, începe raportul, *„şi-a silit partenerii să cedeze în domeniul principiilor“*. D-l Victor Babiuc se referă nu numai la partidul domniei sale, ci şi la PNL, deşi nu este autorizat să vorbească în numele acestuia, dînd de înţeles că ar saluta o revoltă împotriva dominaţiei PNŢCD. În continuare, se reproşează PNŢCD ca fiind **„agresive“** proiectele de modificare a *Legii fondului funciar*, a *Legii caselor naţionalizate*, pentru retrocedarea proprietăţilor bisericii greco-catolice. Cele trei proiecte de lege au în comun faptul că **rectifică parţial mari abuzuri din era comunistă**. Era datoria Partidului Naţional Liberal, ca partid istoric, să le sprijine sau trebuie să se încline în faţa principiului că forţa creează dreptul? D-l Victor Babiuc dă în raportul său un fel de lecţie Partidului Naţional Liberal. *„Lipsa unei identităţi politice a PNL este principalul atu al dominaţiei politice a PNŢCD.“* De pe cealaltă parte a baricadei, care începe să se desemneze între stînga şi dreapta din guvern, se văd altfel lucrurile: strînsa alianţă dintre PNŢCD şi PNL este chezăşia existenţei guvernului Ciorbea, chiar după ce Partidul Democrat îl va fi părăsit, dacă se va decide, sfătuit fiind de d-l Victor Babiuc la acest pas plin de riscuri pentru PD însuşi.

„PNŢCD controlează tot“, spune d-l Victor Babiuc în raportul său, *„PNŢCD este cel care ia principalele decizii de politică economică prin intermediul ministerelor Reformei, cel al Finanţelor şi FPS.“* Se poate răspunde la această obiecţie că aşa s-a convenit la formarea guvernului, cînd PNŢCD a obţinut ministerele de care depinde reforma economică. Raportul nu critică însă PNŢCD pentru lentoarea reformei, a privatizărilor, de pildă, dimpotrivă, raportul critică o iniţiativă a propriului partid (PD) de a reproşa actualei guvernări *„încetineala în reformă“*. Cu alte cuvinte, dacă d-l Victor Babiuc deplînge rolul limitat al partidului său în implementarea reformei, nu e pentru a accelera acest proces. Raportul evită să spună pe şleau care este alternativa sa de guvernare în această crucială problemă. Nu cumva alternativa Babiuc, a cărei substanţă este cu grijă ascunsă, este una de stînga, adică de întîrziere a reformei pe care d-l Petre Roman, situat mai la dreapta decît d-l Victor Babiuc, ar vrea să o accelereze, poate? Navigînd spre stînga speră d-l Victor Babiuc să cîştige cele 6 procente pierdute, deocamdată, din noiembrie şi pînă acum; în acest fel, speră să confere mai multă identitate Partidului Democrat, **trecînd însă peste faptul că alegătorul de stînga are la îndemînă oricum un PDSR aflat şi el în pierdere de viteză**.

Partidul Democrat posedă însă şi altă posibilitate de a recîştiga o popularitate înjumătăţită – succesul reformelor guvernului Ciorbea, guvern la care posedă o participare masivă. Cît priveşte dezafectarea opiniei publice faţă de acest partid, din noiembrie şi pînă acum, de ce nu o impută politicienii săi trecutului tulbure care, e drept, a ieşit în evidenţă din nou în ultimele luni. **Dar nu constituie tocmai o colaborare loială cu CDR cel mai bun mijloc pentru a se face uitat acest trecut?**

Un sondaj de opinie privind cauzele scăderii popularităţii Partidului Democrat ar fi trebuit să preceadă raportul d-lui Victor Babiuc; el lipseşte. Pînă la Conferinţa Naţională mai e o lună, timp suficient ca el să fie efectuat. Nu de alta, dar e de preferat să se vorbească pe baza realităţilor, şi nu a ipotezelor despre reacţiile alegătorului.

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL ● ANUL VIII ● 16 pagini ● 1.000 lei

22 CURIER 22

Reamintim cititorilor noştri că această pagină le aparţine, ca şi responsabilitatea pentru scrisorile lor.

SCRISORI OPINII DREPT LA REPLICĂ

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Revista *„22"* şi membrii Grupului pentru Dialog Social reprezintă pentru mine repere de gîndire şi atitudine civică, datorită lor am descoperit adevărata faţă a societăţii deschise. Prin pagina pe care o dedicaţi cititorilor am deprins gustul de a-ţi expune public opiniile. Format la „şcoala" revistei dumneavoastră, sigur că ne întîlnim pe acelaşi orizont de aşteptare (...)

Pentru început, vreau să vă completez într-o idee pe care aţi inserat-o în articolul pornind de la imaginea unui copil al străzii: aceea de indiferenţă la cetăţean, la „celălalt". Aţi deplîns lipsa de reacţie a unor oficialităţi faţă de unele demersuri ale dumneavoastră, mai ales că este o obligaţie firească de a confirma recepţia şi de a oferi un răspuns. O atare experienţă am avut şi eu atunci cînd am adresat o întrebare, prin poşta electronică, Departamentului de Informaţii al Guvernului, care gîrează o cale de comunicare „cetăţeni-guvernanţi" prin intermediul sistemului Internet. Nici un răspuns (...)

„Supărarea" mea pe revista *„22"* s-a acumulat şi a culminat, deocamdată, sper (!), cu exagerata atenţie acordată doamnei Bianca Balotă. După prima parte, am vrut să vă anunţ ostentativ că nu mai citesc revista o perioadă de timp, dar mi-am adus aminte de justificarea lui Ion Cristoiu referitoare la presiunea cititorilor şi mai ales am vrut să accept că trebuie ascultate şi alte voci, deşi nu au primit prea multă dreptate. (Pe de altă parte, dacă nici *„22"* nu citesc, atunci ce?) Bineînţeles că subscriu la opinia domnului Gabriel Andreescu, potrivit căreia este vorba de cea mai penibilă apariţie în revistă. Mărturia unor persoane care au fost în preajma lui Paul Goma este benefică în determinarea justeţei celor afirmate de el sau despre el. Şi din nou „dar"... Atitudinea doamnei Balotă mi-a amintit de aceea a „gospodinelor" care aplaudau minerii în '90 şi înfierau intelectualii de „teapa lui Liiceanu". Eu mă opresc la ideea „adevăratei" rezistenţe a românilor care se opuneau prin ascultarea Europei Libere. Iar finalul este apoteotic: acei scriitori care petreceau Crăciunul cu abia încropitele sarmale şi abia ajunsul vin. De parcă noi, cei mai mulţi, nu am trăit acele timpuri. Sînt lucruri cumplite despre modul de viaţă în comunism, nu le-am uitat, ba chiar doresc să se fixeze într-o istorie specială, un mod de viaţă înjositor cu metodă, însă nu trebuie neapărat să exagerăm cînd nu este nevoie. Sînt amănunte cele înşirate de mine, dar m-am mîhnit că, aşa cum am mai spus, s-a ocolit de fapt esenţa unui astfel de demers: comportarea sub regimul comunist. După atîţia ani, poate că sînt posibile şi unele recunoaşteri de coabitare şi unele mărturii mai sincere. Nu vor fi afectate meritele în cultura română, iar prestigiul moral va creşte oricum.

Din moment ce auzim raportări relative la moment atunci cînd se oferă scuze pentru coabitare, poate ar trebui spuse şi acele lucruri care printr-o raportare la acelaşi moment înseamnă mai mult decît o situaţie obişnuită: scriitori care au ajuns în străinătate, care s-au bucurat de notorietate, lucru benefic mai ales într-o societate balcanică etc. Poate nu am înţeles eu bine, dar justificarea domnului Liiceanu referitoare la povestea cărţii lui Goma m-a dezamăgit, oricîte argumente manageriale ar aduce domnia sa, care este totuşi un om al Cărţii, iar contextul era, este încă solicitant de memorie.

Atît timp cît intelectualul se raportează la idee, şi nu la condiţia materială, mă aştept la un *mea culpa* din partea celor care au ocolit adevărul (despre cei care au mintit cu bună ştiinţă nu mai are rost să vorbesc). Sînt oameni educaţi în acea cultură şi care acum nu au mai apucat să rupă voalul falsităţii.

Şi leg toate acestea de comentariul domnului Dan Petrescu faţă de emisiunea domnului Nicolae Manolescu în care unul dintre invitaţi a fost Adam Michnik. Eu am rămas cu aparenta impresie că distinsul intelectual polonez, apreciat de la un timp pentru delimitările sale faţă de Biserică, faţă de o politică prea „de dreapta", a luptat mai mult pentru îndepărtarea ocupaţiei sovietice, şi nu pentru înlăturarea totalitarismului, indiferent de culoarea sa naţională. Este adevărat că noi, cel puţin cei mai tineri, nu am cunoscut ocupaţia sovietică, dar problema înlăturării regimului comunist este aceeaşi. Dacă şi lui Jaruzelski i-a găsit circumstanţe atenuante, atunci putem translata uşor spre Dej, ba chiar spre Ceauşescu, posesorul carnetului de disident cu numărul 1.

Peste toate aceste mîhniri am şi speranţa unui echilibru perpetuat aproape miraculos. Dacă Horia Patapievici a devenit deja un „clasic", o surpriză plăcută a reprezentat-o pentru mine Vlad Zografi, cu atît mai mult, cu cît vine dinspre acelaşi domeniu: fizica. Deşi nu are cuprinderea excepţională a primului, erudiţia şi exactitatea proprii, de asemenea, lui Vladimir Tismăneanu, tînărul dramaturg mi s-a părut a aduce aerul proaspăt al unei noi generaţii de intelectuali. În emisiunea TV în care au fost faţă în faţă, s-a manifestat cu oarecare reţinere, ca în faţa unui partener despre care trebuie să recunoşti că are un bagaj de cunoştinţe mai bogat, dar a oferit de cîteva ori un contrapunct. D-l Patapievici nu a insistat în discuţie dintr-o politeţe excesivă, dar o astfel de „confruntare" de opinii este reconfortantă. Mi-a plăcut argumentaţia domnului Zografi în ceea ce priveşte alegerea dramaturgiei ca mod de exprimare. Din păcate, cred că la noi s-a pierdut vitalitatea acestui sector cultural, în general a dialogului spiritual, viu, natural (...)

„Visul românesc" ar putea fi atingerea unui profesionalism aducător de respect moral şi de condiţii de viaţă onorabilă. Nu este posibil ca tocmai cel mai popular prezentator TV, Florin Călinescu, să vorbească mai mult printre dinţi, abia deschizînd gura. Nu este posibil ca un nou director, instalat de noua putere, să tune şi să fulgere la prima reclamaţie împotriva unui funcţionar din subordine, fără a cunoaşte regulamentul propriei instituţii, posibil de schimbat dacă îi pare necorespunzător. Nu este posibil să se păstreze o legislaţie, un regulament care încurajează birocraţia. (Un exemplu este terorizanta vămuire a importurilor de tehnologie cu clauze care încarcă suplimentar costurile şi aşa epuizante pentru economia românească. Şi rigida aplicare a unor reguli nealiniate la practica internaţională în comerţ. Să porţi un „dialog" în 5–6 replici cu furnizorul extern pentru o singură furnitură în tehnologie de vîrf, doar-doar o înţelege şi vămuitorul că de fapt cartea tehnică este echivalentul unei etichete cu instrucţiuni de folosire, nu poate duce decît la relaţii externe tot mai dificile.)

Lipsa de profesionalism a generat lipsa de credibilitate faţă de produsul autohton, la care se apelează doar în condiţiile de monopol sau datorită puterii de cumpărare tot mai mici a românilor. Iată o ilustrare.

O instituţie publică îşi afişează programul de lucru cu publicul în toate locurile vizibile, de la uşa principală şi continuînd cu fiecare uşă de birou, perete etc. Totuşi, este o practică aproape curentă de a nu respecta programul şi de a solicita diverse servicii, cu tonuri de la inocenţă la vehemenţă, după relativa educaţie a fiecăruia, exact atunci cînd nu este posibil. Nimeni nu citeşte mesajele sau nimeni nu are încredere în ele.

În gară sînt numeroase panouri ce prezintă mersul trenurilor, de la clasica tabelă cu inscripţii şi pînă la calculatoare. Omul, totuşi, întreabă la biroul de informaţii. Şi bine face, pentru că află de un alt tren, care nu apare pe nici un panou. Ba nu, apare de fapt pe un bilet lipit pe geamul biroului de informaţii, scris de mînă. Şi să nu credeţi că era o modificare prea recentă. Nu, era de două săptămîni.

Sau cum poţi aştepta liniştit să intri într-un birou, într-un cabinet medical etc. cînd nu ai garanţia că vei intra în timp util, în ordinea firească a solicitării, cînd vezi o circulaţie suspectă pe uşa respectivă. Imaginea unei uşi în faţa căreia aşteaptă nişte solicitanţi este definitorie pentru calitatea serviciului public în România. Aici apare sălbăticia pe care o invocă unii la adresa liberalismului din România, în urmărirea propriei rezolvări, fără a ţine cont de regulile necesare într-o colectivitate. Iar cei de care depinde rezolvarea nu au şi preocuparea de a impune respectarea unor reguli de conduită.

Balanţa „serviciu privat accesibil-serviciu public corect" pare greu de realizat în România. Privind la ceea ce preocupă ţările europene, acum îmi dau seama ce departe sîntem. Discuţii aprinse asupra pactului de stabilitate socială (cu socialiştii francezi care vor să protejeze împotriva unor evenimente precum cel recent al uzinei Renault în Belgia, cu englezii care nu acceptă supremaţia altui criteriu decît productivitatea, singura capabilă de a aduce confort şi siguranţă reală), asupra monedei unice, asupra comerţului între unele state etc.

Ce probleme avem noi şi ce puţin învăţăm din ceea ce se întîmplă la alţii. M-a bucurat celebrul, deja, interviu cu Ion Iliescu al doamnei Alina Mungiu, prin faptul că nu a lăsat minciuna să se insinueze din nou spre noi. Poate nu este cea mai bună mostră de profesionalism în televiziune, dar a reprezentat o compensaţie faţă de la fel de celebrele interviuri, dacă le putem spune aşa, ale lui Paul Şoloc, plin de morgă, acceptînd indiferent ce debita interlocutorul. Replica trebuie să fie imediată şi argumentată.

Marius Dobrin
Craiova, 15 iunie 1997

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

În consonanţă cu articolul d-lui Şerban Orescu, „Noul Guvern şi vechiul aparat de stat", din numărul pe 8–14 iulie a.c. al revistei *„22"*, vreau să fac unele completări privind situaţia „resurselor umane" din Ministerul Culturii. Sînt un vechi şi statornic admirator al d-lui Ion Caramitru, ceea ce m-a făcut să mă bucur enorm la numirea sa ca ministru al Culturii, deşi echipa pe care domnia sa şi-a ales-o, după lungi şi misterioase negocieri, este totalmente anonimă. Căci, cine a mai auzit pînă acum de d-l Onisei de la Piatra Neamţ, de d-na Berza (poate rudă cu Mihai Berza?) sau de d-l Kelemen, reprezentantul UDMR? Poate doar d-l Caramitru...

După cîteva măsuri cosmetice – schimbarea consilierilor şi a unor directori generali, conform unor criterii dubioase –, dacă priveşti organigrama MC constaţi că nu s-a modificat aproape nimic, deşi era necesar să se schimbe totul. Politica culturală a noului guvern o fac vechii activişti ai Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, trecuţi după Revoluţie la PDSR, PUNR, PRM şi PSM, cu care noua echipă de conducere a ministerului conlucrează, după cum se vede, de minune. Pentru cine cunoaşte situaţia din MC nu-i o noutate faptul că activiştii notorii ai partidelor regimului Iliescu deţin funcţii de directori, directori adjuncţi, şefi serviciu etc. sub cîrmuirea d-lui Caramitru. Sînt convins că MC este, din acest punct de vedere, unicat. Se ajunge astfel ca, la concursurile pentru funcţiile de conducere din instituţiile de provincie, să fie delegaţi militanţi înrăiţi ai formaţiunilor politice abia debarcate de la guvernare. Şi ar mai fi un aspect. În vreme ce oamenii de cultură adevăraţi cerşesc Ministerului Culturii cîţiva dolari pentru o deplasare amărîtă în străinătate, unde, în mod frecvent, nici nu reuşesc să ajungă, „inspectorii" d-lui Caramitru – chiar şi cei din compartimente neculturale sau aculturale, cum e cel economic – se deplasează în Vest cu o regularitate de invidiat. Oare d-l ministru ştie toate acestea, sau nu are timp să le afle, plecat mai tot timpul şi d-sa pe „afară"?

Da, d-l Orescu are dreptate: cu vechii slujbaşi ai regimului Ceauşescu-Iliescu nu se poate face Reforma. Nici măcar atunci cînd aceştia se împacă minunat cu noii slujbaşi!

S. Vătafu
Bucureşti, 14 iulie 1997

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $ 140 DM 500 FF 140.000 LIT 56 £ 100 CHF	40 $ 70 DM 250 FF 70.000 LIT 28 £ 50 CHF	20 $ 35 DM 125 FF 35.000 LIT 14 £ 25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

NOILE TARIFE ALE ABONAMENTELOR CU REDUCERE LA REDACŢIA *„22"*

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:
- Numai **8.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **39%**);
- Numai **6.000 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **54%**).

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:
- **9.000 lei** pe 3 luni (reducere **31%**), cu expediere la domiciliu;
- **8.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti*, Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti*, cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

EMIL HUREZEANU

Conducte şi reţele

Cu un an în urmă, cînd fostul preşedinte Iliescu vizita Germania, unul din consilierii săi de taină îmi şoptea cu importanţă codul armei secrete cu care liderul român voia să-l cîştige pe cancelarul german. Cum petrolul din republicile caucaziene de la Marea Caspică este principala rezervă de combustibil a Europei, devenind în secolul care urmează un fel de ţintă strategică, deopotrivă pentru americani, ruşi şi chinezi, ideea ar fi, i-a spus d-l Iliescu d-lui Kohl, ca o conductă sub Marea Neagră să unească un port petrolier din Georgia, de exemplu, cu portul Constanţa. De-aici, prin România şi Ungaria, petrolul ar ajunge mai în linişte şi fără pierderi în Europa Occidentală. Ocolindu-se Rusia şi Ucraina, calea nu doar că se scurtează, dar e şi mai sigură.

Se pare că Helmut Kohl a întîmpinat cu bunăvoinţă moderată propunerea de perspectivă a unui preşedinte fără perspectivă, îngrijorat în schimb de fragilitatea Rusiei şi a Ucrainei, de care actualul lider PDSR ar fi trebuit să presupună că interlocutorul de la Bonn ştie mai multe decît fostul şef al d-lui Chebeleu. Dar, cum prea bine ştim din istorie, ideile supravieţuiesc ceva mai mult decît purtătorii acestora, mai ales atunci cînd nu erau ale lor.

Problema petrolului caucazian de la Marea Caspică şi a căilor de transport spre marile centre de consum din Europa de Vest şi America se profilează ca o mare provocare economică, geopolitică şi chiar cu implicaţii militare. Dacă d-l Iliescu era relativ discret şi nesigur, cu planurile sale strategice (vezi tratatul de alianţă cu URSS sau ideea ocolirii Rusiei, ca ţară nesigură, doar 5 ani mai tîrziu), actualul preşedinte român n-a ezitat: ideea transformării portului Constanţa în punct de tranzit pentru petrolul caucazian în drum spre Occident este, a spus-o în mai multe rînduri liderul român, una din preocupările sale cele mai serioase.

D-l Constantinescu a pledat pentru această idee şi în discuţiile sale cu liderii ucrainean şi turc. Unul din rezultatele cele mai importante ale recentei sale vizite în Japonia a fost obţinerea unui credit de aproape 200 de milioane de dolari pentru modernizarea portului Constanţa şi ameliorarea infrastructurii rutiere în sud-vestul României. Binevenite, modernizarea portului Constanţa, ponderea acestuia în Marea Neagră şi ideile preşedinţilor români nu ne spun însă destul despre ce se întîmplă cu adevărat în zona cuprinsă între Marea Neagră şi Marea Caspică, şi nici despre şansele României de a fi racordată la ceea ce pare să devină afacerea mondială a secolului următor. Ne-am gîndit aşadar să trecem în revistă informaţiile, tot mai numeroase, din presa americană şi germană, pe această temă, vorbind astăzi despre ceea ce săptămînalul german *Die Zeit* titra săptămîna trecută: **Ruleta caucaziană**.

Zăcăminte imense de petrol – rezervele cele mai mari pe plan mondial – există şi sînt în curs de exploatare pe ţărmul sau în largul Mării Caspice. Kazahstan, în nordul Mării Caspice, Turkmenistan, în est, Iran, în sud, Azerbaidjan, Daghestan şi Rusia, în vest, sînt ţările riverane unde se forează petrol. Chiar simpla lor înşiruire sugerează criza. În ultimii 10 ani, aici şi în regiunea proximă, Georgia, Nagorno-Karabah, Cecenia, au avut loc 6 războaie. În deceniile sovietice, Moscova exploata întreg petrolul de la Marea Caspică. În anii din urmă, Kazahstanul, Turkmenistanul şi Azerbaidjanul au devenit cvasiindependente şi îşi exploatează şi negociază singure rezervele de petrol. Preferă s-o facă cu americanii şi vest-europenii, care de ani de zile, prin mari concerne, sînt prezenţi la Baku, în Azerbaidjan sau la Tengis, în Kazahstan. Şi chinezii au presimţit miza şi au făcut cea mai mare investiţie în străinătate din istoria lor. Cu 7 miliarde şi jumătate de mărci germane, Pekin-ul a devenit acţionarul principal al unor exploatări din Kazahstan şi vrea acum să construiască şi conductă de la Marea Caspică la Pekin. Marea problemă sînt, pentru că am ajuns şi aici, conductele. Căile de transport tradiţionale leagă, încă de la 1900, zăcămintele de petrol din Marea Caspică cu portul rusesc Novorossiisk de la Marea Neagră. Conducta care ajunge aici traversează, însă, plecînd de la Baku, Daghestanul şi Cecenia. Războaiele devastatoare de-aci au distrus şi conducta. Ruşii însă i-au asigurat pe azeri că, din octombrie curent, vor putea să transporte din nou petrolul la Baku, la Marea Neagră, via Cecenia. Cecenii, ruşii şi azerii au şi semnat zilele trecute un acord în acest sens. Ucrainenii au început, la rîndul lor, să-şi modernizeze portul Odessa, în acelaşi scop. Georgienii au plănuit şi ei o conductă, de la Baku la portul lor de la Marea Neagră, Poti-Supsa. Turcii, sprijiniţi de americani, vor o conductă care să lege Baku de Ceyhan, în sud, la graniţa cu Siria, şi apoi o alta care să transporte petrolul de-a latul Turciei la portul Samsun din sudul Mării Negre. Kazahstanul şi Azerbaidjanul, cele mai mari producătoare de petrol din zonă, intenţionează să construiască o conductă între porturile Tengis, din nordul Mării Caspice, şi Baku, în sud-vest, prin mare, care să ocolească Rusia. Traseul prin Rusia e şi mai lung şi mai nesigur. Dar singurul drum, acum deteriorat, dar existent, al petrolului caucazian către imensele sale pieţe de desfacere din Europa de Vest şi America trece prin portul rusesc Novorossiisk. El traversează însă Daghestanul şi Cecenia, unde, chiar dacă acum e pace, situaţia e departe de a fi complet pacificată. Apoi, chiar încărcate cu petrol la Novorossiisk, tancurile petroliere ruseşti trebuie să treacă prin strîmtoarea Bosfor ca să iasă în lumea mare. Turcii însă nu vor nici să modernizeze portul, şi nu permit nici accesul superpetrolierelor, motivînd că ele sînt mega-explozive potenţiale pentru milioanele de locuitori ai Istanbulului. Conductele de pe teritoriul Turciei sînt prea lungi, şi cea

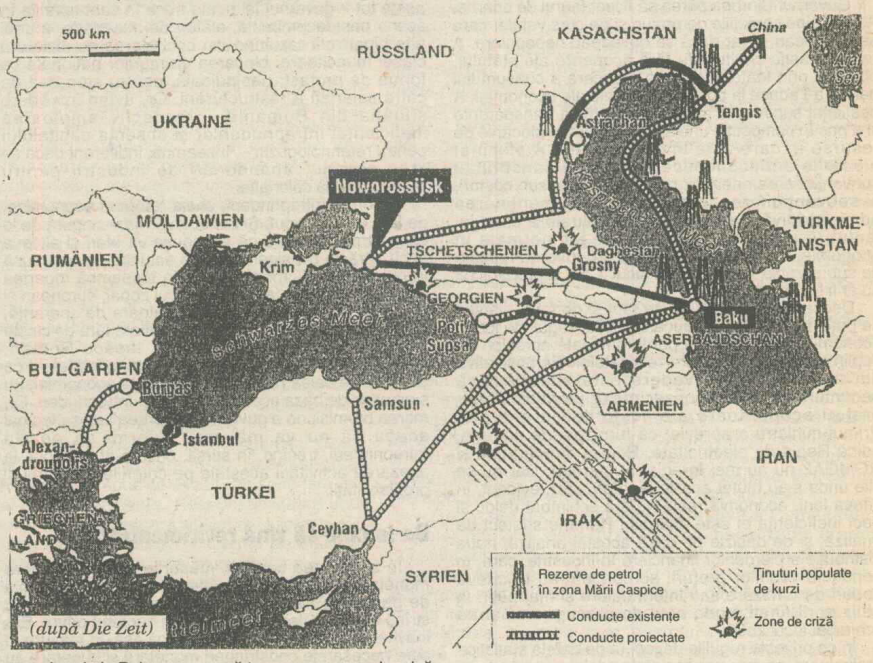

care vine de la Baku ar urma să traverseze zona de criză populată de kurzi. Chiar şi conducta propusă de Georgia, deşi mai scurtă decît cea existentă pe teritoriul rusesc, traversează zona de conflict Nagorno-Karabah, unde se războiesc armenii şi azerii. Pînă una-alta, cei mai feriţi de probleme sînt chinezii, dar ei exploatează petrol în Kazahstan pentru China, nu pentru America şi europeni. Chiar şi bulgarii şi grecii sînt amestecaţi. Ei vor construi o conductă între Burgos şi portul grecesc Alexandroupolis, în perspectiva unui traseu în care tancurile petroliere ruseşti, evitînd Bosforul, descarcă petrolul în Bulgaria şi-l reîncarcă la Alexandroupolis, care e chiar la ieşirea din Bosfor, în Mediterana. Pe nici una din hărţile acestei imense competiţii nu figurează, deocamdată, Constanţa.

În realitate, portul Constanţa ar putea servi ca punct de contact european pentru toate conductele. Sună prea frumos ca să fie adevărat. Pentru cea rusească de la Novorossiisk, pentru cea georgiană de la Poti, pentru cea turcească de la Samsun sau ucraineană de la Odessa. Prin Constanţa, direcţia Rotterdam, unde sînt cele mai mari rafinării de petrol din lume, drumul petrolului caspic spre marii lui consumatori e cel mai scurt. România însăşi posedă, chiar pe ţărmul Mării Negre, la Năvodari, cele mai mari rafinării de petrol din sud-estul Europei şi din bazinul Mării Negre. Dacă România s-ar transforma în ţara de tranzit şi prelucrare a petrolului transcaucazian spre Europa de Vest, veniturile sale s-ar multiplica spectaculos şi pe termen lung. Îl înţelegem perfect pe preşedintele Emil Constantinescu care repetă că aceasta este cea mai preţioasă idee a mandatului său. Concurenţi sînt însă mulţi şi răi, cum se spune: ruşii, turcii, ucrainenii, bulgarii şi grecii. Relaţiile României cu Ucraina sînt bune, cu Turcia, foarte bune, cu Rusia pot deveni bune, dar poate în detrimentul celor cu Ucraina şi Turcia, cînd e vorba de drumul petrolului. Intrarea României în NATO ar fi un argument important pentru ca marile firme americane care exploatează petrolul din Marea Caspică şi partenerul ei sudic, Turcia, să prefere România ca avanpost european la Marea Neagră. Pentru ruşi, însă, extinderea NATO spre această zonă sensibilă de exploatare şi transport a petrolului din Marea Caspică este unul din marile pericole asupra intereselor sale majore de securitate, perceput pe acelaşi plan cu ameninţarea apartenenţei ţărilor baltice sau a Ucrainei la NATO.

Pe de altă parte, americanii şi vest-europenii, chiar mai mult decît japonezii, ar trebui să investească masiv şi din timp în România, în eventualitatea transformării ei în releul european al petrolului transcaucazian. Pînă una alta, nu există semne serioase în acest sens. Sînt prea multe necunoscutele, aşadar, pentru a se putea face prognoze. Responsabilii români, începînd cu preşedintele şi primul-ministru, n-ar mai trebui să-şi găsească liniştea pînă cînd vor reuşi să transforme ideea în realitate, oricîte mari probleme au pe cap. Al lor şi de locuitor. Integrată pe harta petrolului caucazian, România ar intra în secolul următor înarmată cu o poliţă de asigurare inestimabilă.

Delegaţia Comisiei Europene îndeamnă la accelerarea reformei

„A venit timpul ca românii să atace fondul şi nu forma problemei", a declarat d-na Karren Fogg, şeful Delegaţiei Comisiei Europene în România, la o conferinţă de presă organizată luni, 28 iulie.

Întîlnirea cu mass media s-a dorit o continuare a dezbaterii **Agendei 2000**, dosarul Comisiei Europene (CE) pe tema lărgirii Uniunii, publicat de CE pe 16 iulie, care include şi opinia CE privind progresul înregistrat de România în procesul de pregătire a aderării.

Constatînd că, în general, comentariile presei s-au concentrat mai ales pe partea politică, şi nu pe cea economică a procesului de extindere a UE, d-na Karren Fogg a repetat că *„România îndeplineşte deja condiţiile politice stabilite de Consiliul European de la Copenhaga, din 1993, dar mai trebuie să facă eforturi pentru creşterea competitivităţii şi pentru transpunerea şi implementarea efectivă a acquis-ului comunitar"* (acquis-ul comunitar reprezintă totalitatea legislaţiei comunitare şi a instituţiilor care asigură aplicarea acesteia).

Prioritar pentru România, în opinia CE, trebuie să rămînă respectarea Acordului European de Asociere a României la UE, semnat în 1993. Reprezentanţii Comisiei Europene la Bucureşti au dat trei exemple de cazuri în care prevederile acestui Acord nu sînt respectate în spiritul lor: un recent ordin al Ministerului Finanţelor, care face discriminare între ţigaretele româneşti şi cele originare din UE, inexistenţa liberei concurenţe între serviciile româneşti şi cele străine care vînd servicii financiare, neadoptarea unor măsuri legislative privind protecţia mediului înconjurător.

Comisia Europeană a reacţionat şi la unele articole din presă, potrivit cărora BNR ar funcţiona ca *„o bancă a guvernului"*. CE apreciază că BNR funcţionează ca *„bancher al guvernului"*, pentru că finanţează o parte semnificativă a deficitului bugetar. *„Există două legi (34/1991 şi 72/1996) care permit băncii centrale să finanţeze deficitul bugetar de stat, ale căror prevederi se contrazic reciproc, cu privire la plafonul maxim al împrumutului ce poate fi acordat"*, a spus d-na Karren Fogg.

Gradul de pregătire a României pentru aderarea la Uniunea Europeană va fi reevaluat anual, singurul criteriu fiind cel al propriilor realizări faţă de condiţiile aderării, şi nu faţă de cele ale altor state candidate. Toate ţările candidate, indiferent de stadiul de pregătire a negocierilor de aderare în care se află, vor beneficia de sprijin financiar mărit din partea UE prin programul Phare şi de o strategie de pre-aderare consolidată. **(M.C.)**

ILIE ŞERBĂNESCU

FMI evaluează guvernul Ciorbea: a început schimbarea în economie?

O primă evaluare de ansamblu a programului guvernului Ciorbea are loc în această perioadă cu reprezentanţii FMI, împreună cu care a şi fost convenit programul respectiv. Evaluarea este menită să stabilească dacă angajamentele asumate de executivul de la Bucureşti au fost respectate şi dacă, în consecinţă, FMI va continua finanţarea. Rămîne însă de văzut dacă evaluarea va fi folosită şi pentru un alt scop – de fapt mult mai important –, de a se aduce schimbările de politică economică pe care rezultatele concrete ale programului le reclamă.

În recenta sa conferinţă de presă, d-l Victor Ciorbea a spus că, pînă acum, sub mandatul său, s-a făcut ceea ce s-a putut: pe de o parte s-a obţinut o stabilizare a economiei – care, deşi foarte dureroasă pentru populaţie, constituie o realizare –, iar pe de altă parte s-a reuşit să se finalizeze în linii mari faza de creare a premiselor legislative şi instituţionale care oferă baza indispensabilă pentru aprofundarea reformei, proces ce ar avea loc în următoarele luni. Tonul premierului a fost optimist. Acest ton se justifică însă numai în parte. Desigur, nimeni nu poate ignora deschiderile, unele fără precedent, ale guvernului Ciorbea, dar atît programul de stabilizare a economiei, cît şi (mai ales) reforma propriu-zisă din economie nu prezintă doar reuşite.

Taurul luat numai de un corn

Guvernul Ciorbea părea să fi luat taurul de coarne. A întreprins corecţiile de preţuri şi de curs valutar care se impuneau, chiar dacă se dovedeau nepopulare. A redus drastic cheltuielile fără acoperire ale statului, obţinînd prin toate acestea o reducere a consumului pentru a-l aduce la posibilităţile reale ale economiei. A desfiinţat subvenţiile ascunse, le-a făcut transparente şi a pus în competiţie unele cu altele toate alocările de resurse în care este implicat statul. A eliminat alocările antieconomice pe care le constituiau subvenţionarea energiei, prin vinderea ei sub costuri, şi subvenţionarea importurilor, prin menţinerea administrativă la niveluri supraevaluate a cursului leului. A introdus deci reguli de joc normale în economie, făcînd ceea ce echipele guvernamentale de sub parohia Iliescu nu au făcut 7 ani şi probabil că nu ar fi făcut vreodată.

Deocamdată a trecut – de fapt şi de fapt – destul de puţin timp de la introducerea noilor reguli de joc în economie, astfel încît nu pot fi formulate aprecieri pe deplin concludente asupra rezultatelor. Semnificativă din acest punct de vedere este situaţia încă neconturată exact a consecinţelor practicării unor preţuri acoperitoare ale costurilor la energie. Primul-ministru a apreciat că furnizorii de energie, adică Regia de electricitate, Regiile din cărbune şi ROMGAZ nu au mai înregistrat pierderi. Dar nu se ştie unde s-au mutat aceste pierderi, căci, evident, în cîteva luni, economia reală nu s-a schimbat deloc şi deci ineficienţa ei este aceeaşi! Rămîne subiect de analiză, şi de decizie pe baza acestei analize, noua distribuţie a pierderilor financiare în industrie, care, în condiţiile vechilor preţuri, se concentrau în cîteva noduri de furnizare sau intermediere şi mai puţin la utilizatorii finali, unde este de presupus că şi-au schimbat locul acum.

În ce priveşte regulile de joc, unde datele statistice preliminare asupra consecinţelor deja au apărut, se cuvine a se arăta că acestea nu sînt întocmai încurajatoare. Producţia industrială nu a scăzut semnificativ pentru a se acomoda la resursele existente. Exporturile nu au crescut şi, ca atare, producţia pe stoc a continuat. Şomajul, de asemenea, nu a sporit, semn că irosirile de resurse se menţin şi că necesarele corecţii prin restructurare stagnează. Inflaţia, după masivul puseu de aducere a cererii şi ofertei în echilibru, nu a scăzut la cote cu totul liniştitoare şi a continuat într-un ritm mai alert decît devalorizarea leului, moneda naţională ajungînd astfel mai bună decît economia naţională – ceea ce este rău. Devalorizarea leului s-a dovedit insuficientă pentru a ajuta la sporirea exporturilor, mărginindu-şi efectul doar la o scădere a importurilor. În sfîrşit, corecţia în consum se dovedeşte dramatică, sectorul privat fiind ameninţat de o reducere severă a activităţii în condiţiile restrîngerii pieţei interne. Şi este posibil ca şomajul – pe care politica de stabilizare economică îl induce – să provină mai degrabă din sectorul privat decît din cel de stat, care este ţinta restructurării.

Reforma întreprinderii întîrzie

Executivul Ciorbea părea că ar fi gata să se înfige şi în găurile negre ale economiei: întreprinderi industriale şi agricole care irosesc iremediabil resurse şi generează pierderi. S-a împiedicat însă la Braşov şi apoi, în cerc vicios, peste tot. Episodul primelor 10 întreprinderi ce urmau să fie lichidate administrativ a fost lamentabil, deşi executivul a folosit confuziile care l-au caracterizat pentru a-şi transfera în subordine FPS-ul. Dar, prin cedările de la Braşov – şi apoi de peste tot – guvernul îşi poate trece în cont apariţia în scena postdecembristă, alături de mineriade, a unei alte hipertrofii rezultînd din cochetarea cu dictatura clasei muncitoare: blocarea drumurilor naţionale ca formă de protest, nesindicală, pentru stoparea de către salariaţi a restructurării. Or, avînd în vedere situaţia din România – respectiv amploarea ineficienţei întreprinderilor şi absenţa capitalului pentru retehnologizări –, înseamnă, indiferent dacă se vrea sau nu, abandonări de industrii pentru restructurarea celorlalte.

Reforma întreprinderii, cheia reformei economice, de fapt nu a început. Şi astfel, reforma – singura de la care se poate spera că economia va oferi şi altceva decît sărăcia cvasigeneralizată actuală – a fost pusă în cui. Pentru România, aceasta înseamnă moartea competiţională, scoaterea din jocul zonal, european şi mondial. După cîteva acţiuni dătătoare de speranţe, pare să fie reînviată – într-o continuitate fără de cinste – tragica politică a echipelor Iliescu-Roman, Iliescu-Stolojan şi Iliescu-Văcăroiu, care, indiferent ce au făcut pe calea reformei la suprafaţa economiei, nu s-au atins de baza acesteia, adică de întreprinderi. Or, marea promisiune a guvernului Ciorbea fusese tocmai aceea că nu va mai opri reforma la poarta întreprinderii, trecînd, în sfîrşit, orice s-ar întîmpla, la aşezarea activităţii acesteia pe criteriile eficienţei şi profitabilităţii.

De la cine să vină revirimentul?

În asemenea condiţii, măsurile de constrîngere monetare şi bugetare, înainte de a asana economia de partea sa nesănătoasă din sectorul de stat, au strîns de gît partea sănătoasă din sectorul privat. Era inevitabil ca lucrurile să se petreacă aşa, în măsura în care necesarele constrîngeri monetare şi bugetare au fost angajate pe baze neutre. Sectorul privat, format în cea mai mare parte din întreprinderi mici şi mijlocii, nu a fost cît de cît izolat, prin anumite facilităţi fiscale sau vamale, de şocul acestor constrîngeri: energie şi importuri mai scumpe, impozitare mai mare, dobînzi prohibitive, piaţă în scădere din cauza prăbuşirii cererii de consum. În plus, nu s-a ţinut cont de faptul că sectorul privat nu se află pe picior de egalitate cu cel de stat, căruia îi rămîne, în ultimă instanţă, minunata posibilitate – la care nu pregetă să apeleze – de a nu-şi plăti impozitele datorate chiar statului. A trecut deja o jumătate de an şi se pare că încasările la buget nu ating nici măcar 35% din cele prevăzute pentru întregul an. În aceste condiţii, proiectata reducere a fiscalităţii în vederea stimulării întreprinzătorilor – de la care se aşteaptă revirimentul economic – rămîne sub un mare semn de întrebare.

A devenit mereu mai clar că dacă scurgerilor nete de substanţă economică spre găurile pe care le reprezintă atîtea şi atîtea întreprinderi industriale de stat nu li se pune o stavilă, partea sănătoasă a economiei va fi vlăguită şi gîtuită, în loc să fie sprijinită şi stimulată, iar economia românească nu va avea nici o şansă.

Problema esenţială: conectarea la economia reală

O gravă consecinţă a unor asemenea stări de lucruri o constituie faptul că sistemul bancar a cam rămas fără clienţi. De întreprinderile de stat se feresc băncile, iar la acestea se feresc să apeleze întreprinderile private. Astfel, sistemul bancar a ajuns să facă tranzacţii mai mult în interiorul său decît cu clienţii industriali pe care ar trebui să-i servească de fapt.

Mult cîntata situaţie de consolidare financiară este mai degrabă o izolare de economia reală, circuitul de rotaţie a banului făcîndu-se în sistemul bancar. Sînt condiţii în care o reconectare a circuitelor bancare la economia reală – care nu se poate produce decît printr-o relaxare a politicii monetare şi bugetare – comportă multiple pericole.

Industria de stat îi aşteaptă acum pe guvernanţi la cotitură să relaxeze politica monetară, fiscală şi bugetară pentru a se înfrupta mai lesnicios, direct sau indirect, din banul ce ar deveni mai ieftin. Fără o stavilă în calea scurgerilor de substanţă economică spre găurile negre ale industriei, fragila macrostabilizare economică este în orice moment ameninţată să se piardă. Evident, de la industria de stat nu se poate aştepta necesara creştere economică sănătoasă, care să nu fie generatoare de irosiri de resurse şi de pierderi în producţie pe stoc sau în mărfuri de slabă calitate ori performanţă. Baza unei creşteri economice sănătoase a fost subminată prin loviturile primite de sectorul privat al întreprinderilor mici şi mijlocii. Cît despre efectele privatizării întreprinderilor de stat, acestea nu pot, obiectiv, să apară decît mai tîrziu. Astfel încît nu este doar o ipoteză că macrostabilizarea – ca expresie a punerii în echilibru a cererii şi ofertei în economie – ar putea să se piardă din nou, ca şi în 1994, tocmai în lipsa unei susţineri în economia reală.

O mare problemă o reprezintă poziţia FMI. Guvernul Ciorbea şi-a însuşit aproape integral politica economică prescrisă de acesta. Astfel încît, în prezent, aplică, de fapt, programul FMI pentru România. Totul este însă ca experţii FMI să nu considere acest program un succes numai pentru că este al lor, ţinînd cu dinţii de el în forma stabilită, în loc de a promova, în cadrul lui, schimbările sau retuşurile ce se dovedesc de-acum necesare, aşa cum probabil s-ar fi grăbit să facă dacă liniile de acţiune ale programului nu le-ar fi aparţinut.

Seminar *„22" – Difuzarea presei: dificultăţi, perspective*

Revista *„22"* a organizat vineri, 25 iulie 1997, la Palatul Elisabeta din Bucureşti, seminarul *„Difuzarea presei: dificultăţi, perspective"*. Seminarul a fost organizat cu sprijinul Ambasadei SUA la Bucureşti – United States Information Service (USIS).

Au fost prezenţi: • directorul Rodipet, Şerban Rădulescu • directorii principalelor firme private de difuzare din Bucureşti şi din ţară: Dan Olteanu, Vitrina Press, Cluj; Kralik Lorand, Bihary Naplo, Oradea; Bogdan Potra, Apex, Cluj; Gabriel Rusu, Nord-Est Group, Iaşi, Florica Sălăjan, Murray Press, Oradea ş.a. • directori şi responsabili cu difuzarea ai trusturilor de presă şi ai publicaţiilor naţionale şi locale: Alexandru Lăzescu, preşedinte Nord-Est Group, Iaşi; Gina Ionescu, director difuzare Ringier România; Virgiliu Oghină, director difuzare Total Press ş.a. • Ion Iofciu, viceprimar al sectorului 5 • Virgil Ştefan Niţulescu, expert parlamentar Comisia pentru cultură, arte şi mass-media a Camerei Deputaţilor • Alin Teodorescu, director IMAS • Mariana Celac, arhitect Primăria Capitalei • reprezentanţi ai Ambasadei SUA la Bucureşti • mass-media ş.a.

Discuţiile au fost moderate de redactorul-şef al revistei *„22"*, Gabriela Adameşteanu. Echipa de organizare a seminarului a fost alcătuită din: Oana Armeanu (şef secţie social), Mircea Vlad Ionescu (şef departament marketing/difuzare), Mihaela Cucu (asistent marketing/publicitate), Răzvan Paul (redactor), Elisabeta Olea (secretariat).

Una din temele importante ale dezbaterii a fost privatizarea Rodipet-ului, care se va produce, după opinia directorului acestuia, Şerban Rădulescu, cel mai tîrziu pînă la sfîrşitul anului. O altă temă discutată a fost crearea unei asociaţii a difuzorilor de presă, care să le apere interesele în faţa administraţiei locale şi să fie capabilă să înainteze Executivului şi Parlamentului propuneri de acte normative menite să faciliteze distribuţia de presă şi să organizeze în comun transportul presei, la preţuri mai mici decît cele percepute actual de CFR şi Poştă etc. Această idee este mai veche, pînă în prezent nu s-a reuşit însă materializarea ei decît la scară locală: firmele de difuzare a presei din Cluj-Napoca, în ciuda faptului că sînt concurente, au creat o asociaţie care le-a permis să obţină de la Consiliul local punctele de difuzare a presei la preţul redus prevăzut de lege, evitînd licitaţiile care le-ar fi urcat la preţuri aberante. În cadrul discuţiilor s-a ridicat problema viitoarei difuzări a revistelor de cultură.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Cronica melancoliei: Complexul rezistenţei prin cultură

După 1989, în mod paradoxal, pledoaria în favoarea culturii este privită cu şi mai multă suspiciune decît în aşa-zişii ani lumină. În vechiul parlament, deşi existau 27 de scriitori, de cultură ajunseseră să se ocupe un ţărănist, stimabil, dar care nu a scris niciodată măcar o pagină notabilă, un pesemist care îşi pierduse orice iluzie că l-ar mai putea asculta cineva din lumea literară şi un fost chitarist de la Cenaclul Flacăra care îşi pierduse chitara şi o căuta pe la PDSR. Dispreţul manifestat ades, şi poate nu tocmai întîmplător, faţă de rezistenţa prin cultură a dus la un complex al acesteia şi orice personalitate care **se respecta**, dacă avea sau dorea să deţină o funcţie publică, prefera să se ocupe de SRI, de apărare, de agricultură sau de orice altceva.

În aceste condiţii, radierea emisiunilor culturale din programul TVR nu m-a mirat. Ceea ce m-a mirat a fost faptul că protestul celor 50 de scriitori (printre care m-am numărat şi eu) împotriva acestei măsuri aberante a fost contracarat de actuala conducere a Televiziunii prin intervenţia unor personalităţi pe care, înainte de 1989, nu mi le-aş fi putut imagina, sub nici o formă, de cealaltă parte a baricadei. Este vorba despre prietenul meu Gabriel Liiceanu şi despre prietenul său Andrei Pleşu, care, într-o emisiune recentă au susţinut, cu o convingere demnă de o cauză mai înaltă, reducerea spaţiilor destinate culturii. Ideea lor (ca şi a d-lui Mihai Oroveanu, care a deschis ostilităţile ceva mai timid) era că departamentul acesta ar fi avut prea multe emisiuni, că ele ar fi nerentabile, în fine, că ar fi plicticoase şi audienţa lor ar fi din ce în ce mai scăzută.

Fără îndoială, emisiunile făcute cu oameni de cultură nu sînt emisiuni distractive şi nu pot avea audienţa celor cu Bibanul sau cu Arşinel; chiar şi atunci cînd se bucură de participarea lui Andrei Pleşu, al cărui farmec personal nu poate fi contestat de nimeni, în măsura în care e înţeles.

Problema rentabilităţii nu mi se pare normal să fie pusă, întrucît bani nu aduc decît reclamele, iar programul unui post naţional nu poate fi acoperit în întregime doar cu imagini care să demonstreze avantajele formidabile ale răzătoarei Werner ori ale **setului de cuţite Şogun** (din care **cel mai important este cuţitul şefului**).

În ceea ce priveşte numărul emisiunilor culturale, nu ştiu dacă el era prea mare, aşa cum s-a afirmat, dar ideea că ar fi de ajuns una singură m-a pus efectiv pe gînduri şi m-a făcut să mă întreb: atunci de ce nu şi un singur ziar, o singură revistă (fără dileme) şi o singură editură. Şi, în cele din urmă, de ce nu o singură carte. Care, dacă ar fi aleasă prin vot, probabil ar fi Biblia (oricîte cărţi remarcabile a publicat şi va mai publica editura Humanitas).

Alegerea prin vot a unei singure emisiuni culturale ar fi fost, neîndoielnic, şi mai riscantă. Nu întîmplător, actuala conducere a TVR nu a mai întrebat pe nimeni, ci a decis singură că ne ajung seratele d-lui Iosif Sava.

Cel mai dificil a fost însă pentru d-l Iosif Sava, pentru că dînsul nu era doar realizatorul a două emisiuni care ocupă săptămînal aproximativ patru ore, ci şi redactor-şef al departamentului pentru cultură, care i-a fost practic desfiinţat, chiar dacă domnia sa nu a observat încă.

Faptul că a rămas şef doar peste seratele sale şi peste jumătate dintr-o emisiune semnată (încă) de altcineva şi că lucrul acesta nu-l îngrijorează nu mă miră. Au mai existat şi alte perioade în care d-l Sava (ale cărui merite nu le contest) s-a descurcat şi a rămas singurul care...

Ceea ce mă miră şi mă întristează este poziţia lui Stere Gulea şi a celor trei susţinători ai săi la care m-am referit. Întîi fiindcă nicăieri în lume un preşedinte **interimar** nu are rolul de a schimba schemele de personal şi de program, ci pe acela de a asigura funcţionarea unei instituţii aflate în impas, pînă la găsirea soluţiei optime de funcţionare a ei într-un cadru legal. Demisia în alb, motivată prin neacceptarea grilei de programe din care a scos emisiunile de cultură, nu-l onorează pe distinsul regizor. Desigur, actualul parlament nu s-a dovedit mai interesat decît cel dinainte de intrarea în legalitate a Televiziunii şi cel care o conduce are motive să fie nemulţumit şi nervos. (Un provizorat care nu se mai termină, oricît de echilibrat ai fi, te poate duce la boală de nervi.) Numai că, din păcate, după ce ai acceptat mandatul unui parlament care eluda astfel legea, nu-i mai poţi aminti acestuia, cu fruntea sus, de legalitate. Afirm acest lucru cu tristeţe fiindcă, deşi atitudinea sa de acum mi se pare de neînţeles, nu pot face abstracţie de faptul că Stere Gulea a realizat unul dintre filmele noastre care se pot număra pe degetele de la o mînă. Am fost în total dezacord cu seria de articole **De la Dulea la Gulea** şi încă regret că unii dintre cei care l-au susţinut atunci pe distinsul regizor acum se întreabă: dar dacă şi în ceea ce spunea Horia Alexandrescu exista totuşi un sîmbure de adevăr?! În ce mă priveşte refuz, în continuare, rima redactorului-şef al *Cronicii Române*, dar o refuz şi pe aceea din titlul articolului **Stere Gulea nu uita, Televiziunea e a ta**, sub care se iscălea, tot cam pe vremea aceea, o cunoscută cronicară de film. În cele din urmă, mă întreb: dacă, totuşi, nu e de vină Stere Gulea, ci scaunul de la TVR are ceva pe el şi, de aceea, oricine îl va ocupa va fi murdărit şi nu se va putea schimba nimic niciodată?

De frică, refuz să-mi pun această întrebare şi cu privire la alte scaune mai importante de pe acolo. Pentru a nu ajunge totuşi să fiu nevoită să mi-o pun, îmi asum riscul de a-i aminti prietenului meu Gabriel Liiceanu că bătălia purtată cîţiva ani pentru intrarea lui în Consiliul Audiovizualului avea la bază iluzia că simpla sa prezenţă printre cei **treisprezece** ar putea da întregii Televiziuni un statut de instituţie de cultură. Nimeni nu îşi imagina că el ar putea pleda pentru reducerea spaţiilor destinate culturii. (Chiar dacă nici una dintre acestea nu ar corespunde întru totul exigenţelor sale, ale prietenului său Andrei Pleşu şi ale prietenului acestuia Mihai Oroveanu.)

Scriu aceste rînduri cu speranţa că avem de-a face cu o nemulţumire care priveşte efectiv valoarea emisiunilor şi nu dosarele realizatorilor, aşa cum se spune. Poate şi fiindcă eu cred că recursul la dosare ţine şi el de o altă epocă şi îl consider nu doar nedrept, ci şi păgubos. (Conform acestui criteriu, şi d-l Mihai Oroveanu, căruia îi datorăm Tîrgul de Carte de la Bucureşti şi atîtea expoziţii interesante, ar fi riscat să fie înlăturat din departamentul ministerial pe care-l conduce şi ar fi fost, neîndoielnic, o mare pierdere.)

Aş fi bucuroasă dacă s-ar înţelege că îi stimez foarte mult pe cei la care m-am referit şi **chiar pentru asta** am spus ce aveam de spus fără nici un fel de menajamente. Responsabilitatea unor personalităţi de anvergura lui Gabriel Liiceanu şi a lui Andrei Pleşu implică o exigenţă pe măsură. Fiindcă transformarea televiziunii naţionale într-o instituţie credibilă (care nu poate fi aculturală) este aşteptată de la ei, şi nu de la **inginerul nimenea** (care a crezut că în program s-ar fi strecurat o greşeală, întrucît la o emisiune scria Cezar Petrescu, iar la alta Camil Petrescu) ori de la crainicul sportiv Cristian Ţopescu (oricît de mare ar fi audienţa acestuia).

Sînt de acord cu faptul că în emisiunile culturale (ca şi în cele politice, economice, distractive etc.) era destul loc pentru mai bine şi că uneori ne puteau adormi şi ele, ca şi celelalte. Numai că eu cred că tot era mai bine să adormim pe versurile lui Eminescu şi ale lui Blaga şi ale lui Doinaş decît pe discursurile lui Gabriel Ţepelea, pe protestele lui Ion Iliescu ori pe proiectele politice ale lui Cornel Brahaş. Cred, de asemenea, că între riscul de a ne plictisi cu mai mulţi realizatori (şi implicit cu mai mulţi invitaţi) şi riscul de a ne mărgini la şuetele din aşa-zisele serate muzicale ale d-lui Iosif Sava, la care participă, prin rotaţie, cam aceleaşi personalităţi mai mari sau mai mici (şi uneori chiar şi cîte o nulitate agresivă care n-ar trebui, în ruptul capului, să ocupe un post naţional vreme de două–trei ore), cel de al doilea este infinit mai mare. Fiindcă nu e sănătos pentru cultura unei ţări să fie văzută doar prin ochelarii cuiva, indiferent de performanţele acestora şi ale celui care îi poartă.

ANDREI CORNEA

Balvanyos, a opta oară

– Ce faci atunci cînd o parte dintre lucrurile pentru care te-ai angajat şi ai activat insistent timp de mulţi ani încep să prindă conturul realităţii? – Probabil, lucrezi mai departe şi îţi dublezi insistenţa, fiindcă realitatea respectivă rămîne fragilă, ameninţată din toate părţile. Iată cam ceea ce cred că trecea prin mintea foarte multora dintre participanţii, dar şi dintre organizatorii celei de-a 8-a ediţii a Universităţii de vară de la Balvanyos, ţinută anul aceasta la Tuşnad. Şi fireşte, nu schimbarea locului – cu 20 km – era în cauză.

Universitatea de vară Balvanyos, animată cu o extraordinară pricepere şi devoţiune de d-na Smaranda Enache, preşedinta Ligii Pro Europa, ajutată de un grup restrîns, dar entuziast de colaboratori, a încercat, an de an, să alăture politicieni, intelectuali, dar şi studenţi români, maghiari din România şi maghiari din Ungaria, oferindu-le ocazia să dialogheze, să dezbată, să se confrunte. Mulţi gîndeau pe atunci: iată – aer bun, peisaj magnific, întîlniri interesante, conversaţii plăcute. Dar rezultatul, pe planul relaţiilor politice ale românilor cu ungurii – părea aproape nul. „Marea" politică ocolea, aparent, Balvanyos-ul, ce rămînea nu mai mult decît o oază de toleranţă şi de dialog interetnic şi multicultural într-un deşert de naţionalism.

Dar iată că această a 8-a ediţie (al cărei motor organizatoric au fost, ca întotdeauna, Liga Pro Europa din România şi Fundaţia Pro Minoritate din Ungaria şi, unde, timp de cîteva zile, s-au întîlnit şi au conferenţiat, printre alţii, Gabriel Andreescu, Smaranda Enache, Markó Béla, László Tökés, Viktor Orbán – preşedintele FIDESZ, cel mai important partid de opoziţie din Ungaria –, Renate Weber) s-a desfăşurat în circumstanţe mult deosebite de întîlnirile din anii trecuţi. Evident, mă refer la semnarea tratatului dintre Ungaria şi România, la prezenţa UDMR în guvernul Ciorbea, la amendarea, în sens favorabil minorităţilor, a *Legii învăţămîntului* şi a *Legii administraţiei locale*. „Deşertul" nu mai e chiar deşert, iar o discuţie care, acum un an, părea încă utopică, precum cea despre înfiinţarea Universităţii Bolyai la Cluj, a devenit acum de o actualitate stringentă.

De fapt, poate că abia acum, în aceste condiţii schimbate, asemenea întîlniri capătă deplinul lor sens: căci, dacă s-au făcut cîţiva paşi pe drumul reconcilierii româno-maghiare, rezultatele rămîn, cum spuneam, fragile şi se cer fortificate şi continuate. Problema este de a aplica principiile, a le întrupa în viaţa cotidiană a comunităţilor din Ardeal. Dovadă: chiar în zilele cînd avea loc această ediţie a Universităţii Balvanyos, se întîmplau şi următoarele evenimente îngrijorătoare:

– La Tîrgu-Mureş continua „războiul tăbliţelor bilingve", declanşat, probabil, de cercuri apropiate organizaţiei naţionaliste Vatra Românească şi facilitat de ezitarea sau imprecizia autorităţilor de la Bucureşti, cărora le-a trebuit ceva timp pînă să înţeleagă că prevederile unei ordonanţe de urgenţă (ce are putere de lege) nu pot şi nu trebuie să mai fie aprobate de o hotărîre a unui consiliu local (şi încă cu o majoritate de două treimi). Primarul Tîrgu-Mureşului era, aşadar, îndreptăţit să instaleze inscripţiile bilingve, fără să mai ceară un aviz suplimentar din partea consiliului local.

– Două zile după deschiderea festivă a Consulatului maghiar din Cluj, este furat steagul maghiar din dreptul Consulatului. A doua zi făptaşii sînt prinşi. Ei erau angajaţi ai primăriei. Avînd în vedere acest fapt, precum şi afirmaţiile incitatoare rostite înainte de eveniment de Gheorghe Funar şi de alţi lideri peunerişti, e limpede că ne aflăm, aici, ca şi la Tîrgu-Mureş, înaintea unor încercări deliberate sosite din partea naţionaliştilor români de a sabota relaţiile româno-maghiare şi stabilitatea guvernului de coaliţie, dacă nu chiar de a declanşa un nou conflict interetnic. Autorităţile ar trebui şi aici să acţioneze mai hotărît, administrînd extremiştilor şi simpatizanţilor lor din administraţia publică locală o lecţie pe care aceştia să nu o uite prea repede.

– La Odorheiul-Secuiesc continuă un conflict penibil şi confuz dintre autoritatea locală maghiară şi călugăriţele greco-catolice, donatarele unui orfelinat, construit din banii unui bogat bancher elveţian, pe un teren concesionat de primărie. Dincolo de anumite deficienţe juridice, de posibile malversaţiuni financiare, se întrevede suspiciunea, chiar ostilitatea unei comunităţi închise, cu mentalitate de „cetate asediată", de a accepta în sînul ei „străini" aparţinînd altei etnii şi altei religii (români, greco-catolici), ostilitate ce poate merge pînă la manipularea masei şi la uzul forţei.

Sînt, prin urmare, destule de făcut, atît pentru Guvern, pentru diferitele partide ce formează coaliţia guvernamentală, cît şi pentru diferitele organizaţii civice ce luptă împotriva naţionalismului, pentru multiculturalism şi egalitate de şanse în România; războiul cu naţionalismul şi intoleranţa de toate genurile va fi greu şi lung; adversarii – uneori forţe conştiente, demagogice şi malefice, alteori ignoranţa, prejudecăţile, deprinderile colectiviste – rămîn redutabili. Cele cîteva bătălii cîştigate pînă acum nu pot reprezenta decît un prolog.

RĂZVAN PAUL

Căminele de bătrîni

Aruncaţi peste gard

Dacă intri în curtea Căminului de bătrîni din Vitan, te împiedici într-o puzderie de căţei, care de care mai murdari şi mai plini de purici. Toţi sînt crescuţi de o singură căţea, căreia bătrînii de aici îi spun Mama Bună, tocmai pentru că are grijă de toţi şi îi alăptează fără discriminare pe toţi, deşi numai cîţiva dintre ei sunt născuţi de ea. Restul de pînă la 18–19 au apărut ca peste noapte şi au fost aruncaţi peste gard, unul cîte unul, undeva prin spatele căminului. Căţeii, de toate culorile şi de toate mărimile, vor sfîrşi, probabil, cum s-a întîmplat şi în ceilalţi ani, prin a fi vînduţi pe ţuică de nea Radu, unul dintre bătrînii internaţi aici, cel care şi-a făcut o meserie din a îngriji animalele din curtea căminului.

Bătrînii care îşi duc viaţa, sau ce a mai rămas din ea, în acest cămin, au fost şi ei, într-un fel sau altul, aruncaţi peste gard. Prea obosiţi ca să mai riposteze şi prea deslovi ca să se mai amăgească, ei se mulţumesc cu ceea ce au şi se împacă aproape spontan cu locul în care se trezesc „aruncaţi". Ei răspund la întrebările oricărui intrus cu sfială şi cu o teamă şcolărească de a nu greşi răspunsul de faţă cu domnul director; le este frică, poate, să nu fie daţi afară şi de aici, deoarece, chiar dacă *„n-a venit nimeni de drag"*, totuşi *„bine, rău, încotro s-o iei?"*.

Într-o societate normală, căminele de bătrîni nu sînt locuri în care oameni trecuţi de o anumită vîrstă să se simtă aruncaţi. Pe tărîmuri mai civilizate decît ale noastre, unde există alt standard de viaţă şi altă mentalitate, unii bătrîni se retrag cu eleganţă în astfel de cămine, adevărate pensiuni sau hoteluri. Ei preferă compania celor care au un acelaşi mod de viaţă şi aceleaşi tabieturi ca şi ei, şi se simt de multe ori mai bine decît acasă. La noi, căminele de bătrîni sunt considerate coşurile de gunoi ale societăţii, iar faptul că unii bătrîni au ajuns aici este tratat ca o nenorocire.

Cei mai mulţi dintre bătrînii de la căminul din Vitan, ca şi din celelalte cămine ale Bucureştiului, au fost aduşi aici chiar de propriii copii, sătui să mai ducă şi grija părinţilor neputincioşi şi sîcîitori care, la vîrsta lor şi cu bolile lor, nu pot fi decît o povară exasperantă. Părinţii, însă, îşi iartă mai întotdeauna copiii şi nu-i vorbesc de rău. Chiar dacă, uneori, aşa cum se întîmplă în familia lui Andrei Croitoru, un bătrîn de 78 de ani, copiii nu se mulţumesc doar să-şi lase părinţii în stradă: băiatul lui, pe lîngă faptul că l-a dat afară din casă, l-a mai şi bătut, în ziua în care plecase cu bilet de voie de la cămin ca să-şi vadă nepoţii. *„E lucru mare să-ţi părăseşti părinţii,* spune Andrei Croitoru, *dar eu le dau la spate pe toate"*. Unii mai şoptesc din cînd în cînd, printre lacrimi şi cu ochii ruşinaţi în pămînt: *„I-am crescut atîţia ani, numai eu ştiu cum, şi ei, uite..."*. Se găseşte, însă, întotdeauna cineva printre bătrînii care să-l certe pe cel care scapă „cuvinte grele": *„E păcat de la Dumnezeu să vorbeşti aşa de copiii tăi"*.

Aproape toţi bătrînii de aici îşi dezvinovăţesc copiii: *„n-are cum să mă ţină, că e tare necăjită şi ea"*, spune d-na Bunica despre una din fetele ei. Uneori aceste scuze sînt îndreptăţite: copiii au la rîndul lor copii de crescut, sînt pe deasupra săraci şi trăiesc înghesuiţi în garsoniere sau în apartamente prea mici. Totuşi, în data de 22 a fiecărei luni, cînd bătrînii îşi primesc pensiile, curtea se umple de vizitatori, copiii îşi aduc aminte că au un părinte care trăieşte aici, d-na Bunica redevine pentru o zi bunică.

Mulţi dintre bătrîni au fost „aruncaţi" într-un astfel de cămin de un destin potrivnic care i-a lăsat singuri, fără cineva care să le vegheze bătrîneţea. Moartea a făcut curat în jurul lor, luîndu-le şi ultimul sprijin – soţul sau copilul. *„Numai pe noi nu vrea să ne ia. Cerem un potop, să ne înece, să scăpăm de tot"*, spunea unul dintre bătrîni.

Bătrîneţea la ea acasă

În Bucureşti, bătrîneţea are trei case ale ei, trei locuri unde ea şi-a aşternut definitiv hainele sale grele. Aici timpul trece altfel. Aici, seara, luminile de la ferestre se sting mai devreme decît la locuinţele din jur. Prin garduri înalte, pe care au crescut plante cărătoare, lumile bătrînior sînt clar delimitate de viaţa agitată din stradă. Aici se povestesc şi se ascultă cele mai multe amintiri, se oftează cel mai des şi se tace cel mai adînc. Aici familiile se modifică cel mai repede şi mai neaşteptat. Aici **se speră, se aşteaptă şi se amînă** cel mai puţin.

D-na Bunica este internată în căminul din Vitan de aproape un an. Una dintre cele două fete ale ei, cea care a plecat în Olanda şi care şi-a închiriat apartamentul din Bucureşti pe dolari, i-a promis că vine să o ia acasă de Crăciun. *„Dar am uitat să o întreb de care Crăciun vine, adică în ce an"*, spune d-na Bunica şăgalnic. *„Dacă ar costa 1.000 de lei kilogramul de promisiuni, aş înţelege, dar nu costă nimic."*

Ea este supărată că pe sigla căminului de bătrîni e trecut şi cuvîntul „handicapaţi": *„Poate că am o zgîrîietură pe creier, că altfel nu eram aici. Am muncit o viaţă întreagă cu picioarele goale pe ciment, ca să fiu considerată acum nebună"*. Îşi aduce aminte cu bucurie cum au venit, luna trecută, nişte ziarişti care i-au pus o „măgăoaie" la gură şi a auzit-o „toată ţara", pînă şi sora ei de la Iaşi. D-na Bunica vrea să moară cît mai curînd, dar îi e frică să nu ajungă cumva în rai: *„În rai te plictiseşti– n-ai ce face, ca şi aici. Iadul e mai interesant"*.

Cei mai mulţi bătrîni din căminul din Vitan care au pensie şi cărora le mai rămîne ceva după ce-şi plătesc contribuţia de întreţinere îşi cumpără fructe şi legume din piaţa de alături. Din cei 79 de internaţi, doar vreo 20 au bilet de voie permanent, restul pot ieşi doar cu permisiune expresă de la directorul instituţiei. Asta deoarece unii sînt amnezici, alţii au avut deja tentative de a fugi – cum este cazul unuia dintre asitaţi, care a dispărut cîteva zile şi a fost găsit, după aceea, tocmai la Borsec.

Arhitectonic, clădirea căminului din Vitan nu a fost concepută pentru a fi casă de bătrîni; ea a fost pînă în anii '50 o şcoală, şi de aceea încăperile poartă încă neajunsurile unor foste clase. În raport cu nevoile asistaţilor – în cazul cărora bătrîneţea este întotdeauna echivalentă cu boala –, cabinetul medical este dotat slab, ca un dispensar obişnuit. D-l director **Sorin Gheorghiu** spune că li s-a promis un ajutor din Germania constînd într-un electrocardiograf portabil. Totuşi, nu se rezolvă situaţia cu ajutoarele străine, atîta timp cît numărul infirmierilor şi al asistenţilor medicali este insuficient şi cît timp există un singur medic la două cămine de bătrîni (cel din Vitan şi din Darvari), iar în cazul căminului din Militari medicul este plătit doar pentru un sfert de normă.

Problemele medicale care apar cel mai des la bătrîni sînt legate de decompensări cardiace, hipertensiune, astm bronşic (în procentaj mare), reumatism sau cardiopatie ischemică. Există şi cazuri speciale: un bolnav care are implantată o sondă de nefrostenie în rinichi, alţii cu neoplasm sau cu ocluzie intestinală.

Clădirea Căminului din strada Schitu Darvari are o arhitectură impresionantă, fiind vorba de fosta casă de protocol a industriaşului Malaxa, pe care acesta, se pare, a donat-o, înainte de naţionalizare, pentru a fi folosită în sistemul de asistenţă socială. Interioarele vilei sînt mobilate deosebit, camerele sînt spaţioase şi luminoase – oamenii de aici locuiesc într-adevăr în condiţii excelente. Mai este şi curtea destul de mare şi, cel mai important lucru, biserica este foarte aproape. O bătrînică îmi arată cu lacrimi în ochi o carte de rugăciuni către Maica Domnului, ale cărei pagini sînt aproape rupte de cît de mult a fost citită şi recitită. *„Nu se mai înţelege mare lucru din ea, dar acum o ştim pe de rost aproape pe toată."*

La Căminul din strada Floarea Roşie am găsit porţile larg deschise. Aici, deoarece fondurile nu o permit, nu există momentan portar. Bătrînilor nu le trebuie deci bilet de voie pentru a pleca să-şi facă cumpărăturile, pentru a merge la biserică sau pentru a ieşi în stradă să cerşească.

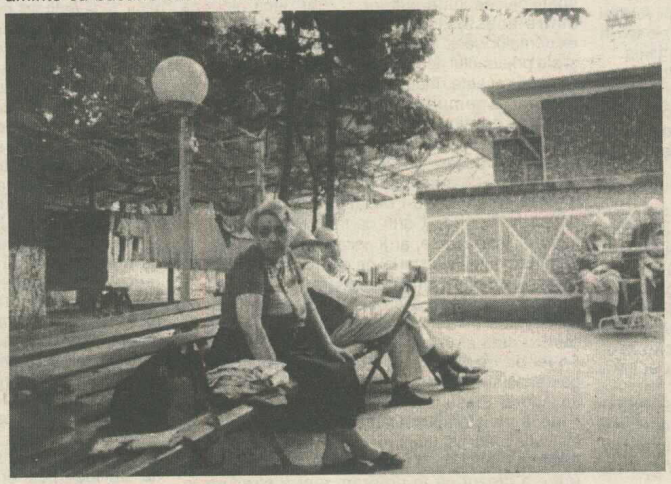

Noul director al instituţiei, d-l **Ion Croitoru**, a venit aici doar de cîteva zile şi face cunoştinţă cu asistenţii odată cu mine. Din cei 50 de bătrîni care locuiesc în cele trei corpuri ale căminului, 40 sînt femei. *„Douăzeci de bărbaţi se înţeleg între ei, dar două femei nu"*, spune d-na Stela. *„Noi, babele, cu gălăgia noastră, am omorît-o pe d-na directoare, că tare sîntem rele de gură. Ar trebui făcută o triere aici, pentru că e cîte una care nu mai judecă, face scandal, sare să te bată."*

Camerele în care locuiesc cei din acest cămin au înghesuite în ele cîte trei paturi care abia încap unul lîngă altul. De aceea, cît este cald şi soare afară, ei stau pe băncile din curte. Totuşi, mai găseşti şi înăuntru cîte o bătrînică aţipită lîngă radio sau în faţa televizorului sau cîte un bătrîn care stă turceşte în pat şi dă în cărţi, cum e Cristache Enăchescu. El are 85 de ani şi, ori de cîte ori iese să se plimbe cu tramvaiul prin oraş, cere adeverinţă de necăsătorit de la d-na administrator.

„Poţi scrie romane întregi aici", îmi spune unul dintre bătrîni. Numai că, ascultîndu-i cum îşi povestesc vieţile şi văzîndu-le mîinile strînse una-n alta, necazurile lor ţi se înfăţişează atît de concret şi de aproape, încît nu mai înţelegi utilitatea scrisului şi ţi se pare indecent pînă şi faptul de a-i asculta. Te simţi uşurat şi dezvinovăţit cînd cineva îţi spune: *„Dar cîte n-o să suferiţi şi dumneavoastră"*.

Situaţia căminelor de bătrîni

Modurile în care bătrînii au fost nevoiţi să ajungă aici sînt foarte diferite şi fiecare poveste are o tristeţe a ei unică, însoţită inevitabil de lacrimile celui care o spune. Locurile în căminele capitalei sînt insuficiente, permanent existînd mult mai multe solicitări decît posibilităţi de internare. Traseul pe care trebuie să-l parcurgă fiecare solicitant din clipa în care s-a trezit în stradă pînă cînd este primit într-unul din cele trei cămine ale Bucureştiului este destul de lung şi anevoios. El începe cu întocmirea unui dosar personal care este trimis Inspectoratului pentru Handicapaţi Bucureşti; aici, o dată pe lună, se întruneşte o comisie specială care hotărăşte (în urma unei anchete sociale şi în limita locurilor disponibile) care dintre dosare sînt aprobate. Internarea se face în funcţie de crearea unui loc liber, ceea ce înseamnă cel mai adesea după un deces.

Totuşi, spre deosebire de ultima perioadă dinainte de '89, mortalitatea în căminele de bătrîni a scăzut sesizabil (cu aproape 80%). Dacă înainte un bătrîn nu rezista, în mod obişnuit, mai mult de cîteva luni după ce se interna, acum îngrijirea şi asistenţa medicală sînt mai susţinute şi lucrurile s-au schimbat. Din 1990, căminele de bătrîni au trecut din subordinea Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale în grija Secretariatului de Stat pentru Handicapaţi, organism nou înfiinţat, care gestionează însă doar metodologic căminele de bătrîni, deoarece gestiunea financiară revine consiliilor locale. Totuşi, într-un proiect de lege care se află acum la Parlament, se prevede subvenţionarea cu bani de la bugetul de stat a acestor instituţii, deoarece *Legea ajutorului social*, din august 1995, nu funcţionează, din cauza lipsei de fonduri locale.

În terminologia comună, căminele de bătrîni sînt confundate adesea cu azilele de bătrîni, dar ele sînt două tipuri de instituţii diferite. Azilul oferă adăpost doar pentru o perioadă foarte scurtă, fiind doar un loc de trecere, în timp ce un cămin, aşa cum o arată şi numele, devine casa celui nevoit să-i păsească pragul.

Căminele de bătrîni au un regim special, în sensul că în cadrul lor se desfăşoară atît un program de tratament, cît şi unul de menţinere, acesta conţinînd ergoterapie sau terapii ocupaţionale.

Hrana este asigurată în prezent dintr-o sumă de 6.500 lei pe zi pentru o persoană, ceea ce este, bineînţeles, foarte puţin pentru un regim normal. Bătrînii nu se plîng de mîncarea primită, dar ei s-au obişnuit cu orice li se dă. Oricum, în preajma sărbătorilor, cînd toate partidele şi organizaţiile neguvernamentale îşi aduc aminte de ei, cu siguranţă mănîncă bine.

Am întîlnit la căminele de bătrîni din Bucureşti şi cîteva persoane care au garsoniere sau apartamente în oraş, dar care preferă să stea aici, deoarece, pe lîngă faptul că li se asigură asistenţă medicală, nu trebuie să coboare şi să urce cele 6 sau 7 etaje ale blocului pentru a-şi face cumpărăturile. Pentru astfel de cazuri, se află în derulare un Program PHARE de dezvoltare a serviciilor sociale, care este iniţiat de Comisia Europeană sub forma unui sprijin tehnic şi financiar acordat Ministerului Muncii şi Protecţiei Sociale pe durata a 3 ani. Programul se află în faza finală, şi printre proiectele sale sînt şi unele care prevăd servicii la domiciliu pentru cei care nu necesită îngrijire de specialitate în instituţii – prin servirea mesei la domiciliu, asistenţă medicală, servicii de consultanţă sau servicii de întreţinere şi reparare a locuinţelor.

ACCENTE

PAUL TUMANIAN

Trenuri întîrziate

Trenurile întîrzie deseori în România. Ba chiar întîrzierea pare a fi regula, în timp ce respectarea orarului – excepţia. Totuşi, cu un oarecare efort, unele dintre ele reuşesc cîteodată să recupereze întîrzierea şi să ajungă la timp sau cu o întîrziere acceptabilă. Se întîmplă însă ca un tren să întîrzie mai mult decît de obicei. Dirijorii traficului apreciază că nu există şanse de recuperare a timpului pierdut. Şi atunci, trenul întîrziat devine un tren „sacrificat". În drum către gara de destinaţie, trenul sacrificat e ţinut zeci de minute prin toate haltele, la miez de noapte şi dincolo de miezul nopţii, dînd prioritate tuturor trenurilor, chiar şi celor de „rang" mai mic, fie ele şi întîrziate, dar cu o întîrziere mai mică, recuperabilă. Cît despre trenul sacrificat, nu mai contează că soseşte în gara de destinaţie cu o întîrziere de 75 sau de 95 sau de 115 minute.

Cei din generaţia mea (s-o numim generaţie) aveau cîţiva ani la instaurarea comunismului în România, după patru ani de război. Ei n-au apucat să-şi construiască o statură în anii de normalitate interbelică. Ei n-au fost înnobilaţi – atîţia cîţi vor fi avut chemarea înnobilării – nici de martiriul din închisorile terorii bolşevice, pentru că zăboviseră prea puţin în trecutul necomunist, cel ce isca fulgerele dictatorilor proletariatului.

Mulţi din generaţia mea au semnat pactul cu diavolul, împreună cu atîţia alţii din alte generaţii. Unii nu l-au semnat. Şi, nesemnîndu-l, s-au lăsat de bunăvoie proiectaţi în afara timpului. Cu un anume soi de resemnare, şi-au luat rămas bun de la competiţie, de la carieră, de la afirmare – însemne ale victoriei într-o viaţă de om. Chiar dacă erau născuţi pentru competiţie, carieră şi afirmare. Prin aceasta nu şi-au luat rămas bun de la viaţă, fiindcă totuşi, pentru ei, viaţa nu se rezuma la competiţie, la carieră şi la afirmare. Le mai rămînea o anume interioritate-refugiu – altminteri proprie multor oameni, la ei însă hipertrofiată – care putea să dea iluzia împlinirii şi care, într-un colţ ascuns al sufletului, întreţinea o pîlpîire de speranţă.

Şi a venit descătuşarea de la sfîrşitul lui '89... Cei din generaţia interbelică – unii dintre ei, desigur, poate chiar puţini dintre ei, din nefericire – şi-au putut recupera statura construită în anii de normalitate din tinereţe, întregind-o, eventual, cu interioritatea-refugiu a ultimelor decenii. Scoşi, prin vîrstă, în afara competiţiei din ziua de azi, lor le rămîne, în ultimii ani dăruiţi de Dumnezeu, cel puţin mîngîierea că, nesemnînd pactul cu diavolul, nu şi-au risipit totuşi întreaga viaţă rătăcind prin deşertul comunist.

Norocul celor din generaţia tînără – un noroc pe care, din fericire, nici nu au avut prilejul să-l aprecieze – este că n-au fost niciodată puşi în situaţia să semneze pactul cu diavolul. (Nu, nu-i vorba de compromisurile mai mici sau mai mari ale vieţii, e vorba de *compromisul cel mare*.) Ghinionul lor este că riscă să-şi irosească forţele în bătălia cotidiană pentru existenţă într-o lume care are şanse să redevină normală, dar peste care umbra trecutului stă încă întinsă. Ce contează! Noile societăţi private nu caută decît tineri între 25 şi 35 de ani, la fel şi generoasele organizaţii educaţionale, pentru a-i şcoli în Occident. Iar cei ce au trecut de vîrsta selecţionării, cu puţin spirit întreprinzător, mai au încă timp destul, la cei 40 sau 45 de ani ai lor, să încerce să scrie ei regula jocului. Competiţia le stă în faţă. În definitiv, nimănui viaţa nu-i oferă garanţii, ci numai şanse. Totul e să ai timp să-ţi joci şansele.

Generaţiei mele, însă, practic nu i-a rămas nici o şansă. Surprinsă de comunism în primii ani de şcoală şi eliberată la sfîrşit de carieră, ea nu mai are nici cînd s-o ia de la început şi nici ce să recupereze din trecut. Nici măcar amintirile, maculate într-un fel sau altul de comunism. Refugiată în interioritate timp de trei decenii – să zicem –, creativitatea şi inventivitatea ei a trebuit să hiberneze. Atît doar că – neşansa ei – iarna a fost prea lungă.

Tren „sacrificat" – cu o întîrziere prea mare pentru a mai putea fi recuperată –, generaţia mea zăboveşte prin halte, aşteptînd resemnată ca alte trenuri să încerce să ajungă la timp sau, mă rog, cu întîrziere acceptabilă.

ACCENTE

GHEORGHE FIRCA

Cu sufletul la gură

S-a încheiat şi cea de-a VII-a ediţie a „Săptămînii Internaţionale a Muzicii Noi". Un festival pe care generaţii de compozitori, rînd pe rînd tineri, dar rămaşi credincioşi înnoirii în artă, şi l-au dorit cu ardoare înainte de 1989. Pe atunci, un atare festival apărea ca un vis nebunesc. Oricîtă toleranţă „măsurată" şi, evident, făţarnică ar fi manifestat regimul comunist pentru unele manifestări ale modernismului intern (lăsate să zburde în voie, diversele abstracţionisme şi constructivisme erau intuite de putere ca „supapă" a energiilor creatoare oprimate, ca spaţiu neutral şi totodată neutralizator al eventualelor tentative de angajare politică... „cu semn inversat"), o ieşire „în masă" a creatorilor la marile tribune internaţionale ale avangardei era inadmisibilă; şi era cu atît mai de neconceput ca, printr-un festival internaţional, Bucureştiul să devină, periodic dar constant, un astfel de centru de iradiere a noului precum, de decenii, se consacrase învecinata „Toamnă varşoviană". Nu-i vorbă că şi fostele conduceri ale Uniunii Compozitorilor profitau de pretinsa presiune a „directivelor", preferînd „echilibrul între generaţii", „cumpănirea şi înţelepciunea" şi urmînd principiul maoist „toate florile să înflorească", după ce, cu dragoste de grădinar priceput, l-au transplantat pe sănătosul sol al Carpaţilor.

Compozitorii au primit cu satisfacţie instituirea SIMN, nutrind şi speranţa recuperării decalajelor care, pe nedrept, s-au interpus între cotele de circulaţie şi de recunoaştere ale propriei creaţii şi cele ale producţiei colegilor de aiurea. Dar pentru mulţi dintre cei mai vîrstnici trenul a fost pierdut, chiar dacă, la scara acestei prea grăbite istorii a secolului, sita axiologicului va reţine ceea ce este cu adevărat viabil pentru noi şi, poate, pentru alţii...

De şapte ediţii ale Festivalului, compozitorii tineri sau mai puţin tineri îşi aud lucrările, se întîlnesc cu companionii români din diaspora şi cu străinii pe care multă vreme i-au ştiut numai din auzite şi citite. Se fac schimburi de partituri, de înregistrări sonore etc., se lansează invitaţii de participare la alte manifestări (în condiţia găsirii, desigur, a mijloacelor materiale, fie şi numai pentru costisitoarea călătorie). Interpreţii străini vin, la rîndul lor, pe scenele bucureştene cu lucrări noi şi, mai presus de toate, înscriu în programe nu una, ci chiar două sau trei lucrări româneşti. În cele mai multe cazuri, aceste **opus**-uri sînt rezultatul „parteneriatului" dintre interpret şi creatorul român, o comandă determinată din partea primului şi o adaptare la dorinţele şi posibilităţile acestuia din partea celui de-al doilea. Interpreţi de marcă, precum saxofonistul francez Daniel Kientzy (care a şi scos, la Paris, un volum privitor la prestaţiile sale, aproape exclusive, de muzică românească) şi flautistul Pierre-Yves Artaud, precum trombonistul şi dirijorul american Barrie Webb (care, între timp, a deprins şi o bună românească) au devenit, fără nici un fel de măsuri de „îmbunătăţire a imaginii", reali ambasadori ai artei de pe-aici.

Dar cîte frisoane produce, pînă în ultimul moment, organizarea anuală a unui astfel de festival! Dacă pentru „Cîntarea României" banii se dovedeau a fi din belşug (ajungînd chiar şi pentru înfăptuirea, mai ales în provincie, departe de ochiul vigilent al Cabinetului 2, a unor simpozioane literare sau muzicale, a unor concursuri şi expoziţii, să zic aşa, mai neortodoxe), nu ştiu cum se face acum că tranziţia apasă tot mai mult asupra faptului de cultură. Ba n-a venit bugetul, ba convenţiile semnate între Uniunea Compozitorilor, Ministerul Culturii şi Primăria Capitalei (în chiar cazul amintitului Festival) sînt considerate caduce (s-au schimbat, vezi Doamne, miniştrii şi primarii), ba cutare capitol de cheltuieli nu mai poate fi acoperit (nimeni nu ştie de ce) ş.a.m.d. Nu se poate conta nici măcar pe firavele sponsorizări, bancherii şi patronii, de altfel puţini şi puţin interesaţi de faptul artistic, fiind speriaţi de moarte în faţa perspectivei de a fi „luaţi la întrebări" de avalanşa controalelor financiare pentru firavele sume cheltuite pe mecenat.

Nicolae Manolescu recomanda cu cîtăva vreme în urmă, în editorialul său din *România literară*, să devenim mai flexibili şi mai inventivi în această lume a cererii şi ofertei. I-am văzut pe succesivii manageri artistici ai SIMN într-atît de flexibilizaţi şi chiar de inventivi (conştiinţa a luat-o înaintea bazei, vorba marxistului...), implicit pe compozitorul şi literatul Valentin Petculescu, directorul acestei încheiate ediţii, încît au ajuns la epuizare. (Din executanţi „în asalt" ai directivelor venite de la culturnici, actualii organizatori îmi par a se fi transformat în alergători ajunşi la **finish** cu sufletul la gură.) Nimeni nu pare dispus să se sacrifice de două ori la rînd (cum prevede între altele statutul festivalului în discuţie) pe altarul binelui obştesc, atîta timp cît societatea tot pune carul înaintea boilor. Ce-o mai fi şi la anul?!

EDITURA UNIVERS

vă propune trilogia:

ERNESTO SÁBATO

168 pag., 14.000 lei | 440 pag., 30.000 lei | 384 pag., 26.000 lei

Abaddón Exterminatorul o puteţi găsi deja în librării.
Tunelul şi *Despre eroi şi morminte* vor apărea la sfîrşitul lunii septembrie.

Pentru **două** cărţi comandate se acordă o **reducere de 10%.**
Pentru **întreaga trilogie** se acordă o **reducere de 15%.**

Comandaţi acum!

Decupaţi talonul de mai jos şi expediaţi-l într-un plic, pe adresa:
Editura Univers, Piaţa Presei Libere nr. 1, C.P. 33-78, Bucureşti • 79739.

Nume ..... Prenume .....
Tel. ..... Str. ..... Nr. ..., Bl. ....., Sc. ..., Ap. ...
Localitate..... Judeţ/ Sector..... Cod .....
Doresc să primesc următoarele lucrări, pe care le voi achita la primirea coletului:
❒ *Tunelul* ..... exemplare ❒ *Despre eroi şi morminte* ..... exemplare
❒ *Abaddón Exterminatorul* ..... exemplare

FOURTH WAY SCHOOL
bazată pe sistemul
GURDJIEFF – OUSPENSKY
acceptă acum studenţi.
Ultima zi pentru înscrieri: joi
14 august. Tel.: 335.30.24.

UMANITAS
Cartea care dăinuie

Ultimele apariţii din iulie

ERNEST BERNEA
Spaţiu, timp şi cauzalitate
la poporul român

ALEXANDRE KOYRÉ
De la lumea închisă
la universul infinit

MIRCEA ELIADE
Memorii, 1907–1960

De asemenea în librării

ARTA RENAŞTERII
Secolul al XV-lea
album cu 99 reproduceri color
şi 315 imagini alb-negru

Puterea judecătorească, discriminată

Interviu cu VIORICA COSTINIU, secretar general al Asociaţiei Magistraţilor

Ce schimbări s-au produs în Justiţie după alegerile din '96?

Activitatea justiţiei nu poate fi segmentată pe perioade. Fluenţa activităţii sistemului judiciar trebuie să fie firească şi să nu aibă nici un fel de conotaţii. Cu atît mai puţin politice. Ce am aşteptat noi de la guvernanţii de după noiembrie '96 a fost o înţelegere a nevoilor reale ale justiţiei. Magistraţii au primit cu satisfacţie prevederile din platformele electorale care anunţau schimbări de performanţă în acest domeniu. Cu toate acestea, sub aspectul unor transformări care să dea actului de justiţie mai multă coerenţă, resimţim lipsa unor măsuri concrete. S-ar putea invoca lipsa cadrului legislativ ca aceste măsuri să fi fost luate. Fals. Sigur, una dintre preocupările importante ale ministrului de Justiţie a fost să demareze lucrările pentru elaborarea a trei legi foarte importante: *Legea de modificare a organizării judecătoreşti, Legea taxelor de timbru* şi *Legea care priveşte protecţia socio-materială a magistratului.*

Protestul magistraţilor din iarna acestui an a contribuit la luarea acestor decizii?

Lucrurile s-au precipitat puţin în februarie 1997, ca urmare a protestului magistraţilor, care a plecat nu neapărat de la situaţia lor materială, ci de la deficienţele activităţii ca atare, a condiţiilor de lucru de neimaginat pentru ceea ce reprezentăm noi – o **putere în stat**. A fost un protest plecat de la tratamentul diferenţiat aplicat puterii judecătoreşti, în raport cu celelalte două puteri în stat. Gîndiţi-vă care sînt condiţiile de activitate ale parlamentarilor sau ale guvernanţilor, ce aparat logistic au fiecare la îndemînă şi apoi uitaţi-vă şi în grădina justiţiei şi veţi vedea că lucrurile sînt lăsate, spunem noi, în mod voit, spre marginea interesului societăţii. Referitor la cele trei proiecte de lege iniţiate de d-l Valeriu Stoica, noi am venit în întîmpinarea dînsului, mai ales că d-l ministru este un fost judecător, pentru mulţi dintre judecătorii noştri el a fost şi profesor. Profitînd şi de calitatea profesională de excepţie a ministrului de Justiţie, ne-am aşteptat la o reformă serioasă. Guvernanţii care au fost pînă în noiembrie '96 au statuat o reglementare diferenţiată, făcînd din sistemul judiciar unul cu două componente. Au reglementat această instanţă prin *Legea de organizare a Curţii Supreme de Justiţie*, şi, printr-o alta, celelalte instanţe. Poate asta n-ar fi fost atît de discutabil, dacă principiile din *Legea de organizare a Curţii Supreme* ar fi fost regăsite apoi în ordinea logică, ierarhic inferioară, a celorlalte instanţe. Scindarea sistemului judiciar în două a dus la slăbirea lui. Pe de altă parte, noi am văzut în această reformă o reală creştere a puterii judecătoreşti. Acest lucru s-ar fi realizat printr-o reglementare europeană, a Consiliului Superior al Magistraturii (CSM), care, în mod normal, are toate atributele ce vizează cariera magistratului. Cu toate acestea, sub acest aspect, punctele noastre de vedere diverg, întrucît prin *Legea 92/92* modificată întreaga activitate a CSM este filtrată prin activitatea ministrului de Justiţie. Am încercat să explicăm iniţiatorului legii că, mai mult decît oricînd, este necesar ca această „comandă" a justiţiei să fie ferită de spectrul politic. E foarte greu să crezi că o persoană, în cazul nostru ministrul, poate să se comporte acum ca un om politic, şi, cînd e vorba de problemele justiţiei, să spună *„acum sînt apolitic"*. În loc să se lărgească atributele CSM cu privire la tot ce ţine de statutul magistratului, ele sînt restrînse, trecînd prin pîrghia ministrului de Justiţie, adică a politicului. Se măresc astfel prerogativele ministrului de Justiţie: recomandă preşedintelui ţării, Consiliului Superior al Magistraturii numirea de magistraţi. Acest lucru ar putea impune ideea că magistratul respectiv este numit pentru că împărtăşeşte aceleaşi puncte de vedere pe linie politică ca şi ministrul.

Dispariţia actelor din dosare

Ce cred magistraţii despre stadiul reformei din justiţie?

Reforma în justiţie în mod cert a stagnat. Nu putem să acceptăm punctul de vedere al preşedintelui Emil Constantinescu: *„Anul 1996, kilometrul zero al justiţiei"*. Nu putem să acceptăm acum, după atîtea luni, nici spusele primului ministru, Victor Ciorbea, care, la deschiderea anului judiciar, a afirmat: *„1997 va fi anul justiţiei"*. Justiţia are nevoie mai mult ca oricînd de o serioasă corectare a aparatului de care se foloseşte pentru a funcţiona; aici am în vedere personalul. Nici în acest moment nu există un program de perfecţionare a personalului auxiliar al ministerului. Este suficient să înveţi într-o noapte cîteva dispoziţii de procedură civilă şi penală, să vii a doua zi să dai o probă de dactilografie şi a treia zi îl luăm grefier în şedinţă.

Ne preocupă lipsa unui program de profesionalizare a personalului auxiliar, în mare majoritate tînăr şi aproape lipsit de experienţă profesională; apoi, ne preocupă necesitatea informatizării justiţiei. De multe ori, nu numai avocaţii, dar şi noi, magistraţii, ne plîngem de dispariţia unor acte din dosare. Eu am văzut astăzi dosarele pentru şedinţa de judecată, le-am verificat, iar peste o lună, cînd intru la un nou termen de judecată, constat că lipseşte un act despre care ştiam că există într-un anume dosar. Aceste lucruri ne sînt imputate nouă. Cîteodată, poate, în mod justificat. Dar de ce? Acces la dosar au şi părţile, ele ar trebui să fie în primul rînd bănuite. Acces au avocaţii, iar părţile, care au interese contradictorii, se duc într-o arhivă supraaglomerată, unde există doi tineri arhivari şi unde cer dosarul la bară, lăsînd buletinul în schimb. Dar arhivarul, pentru că nu este loc să urmărească ce se face cu dosarul, nu are cum să-l controleze la înapoiere, să-i numere filele, să vadă dacă lipseşte vreuna, chiar dacă la sfîrşitul acestuia scrie ce număr de file conţine. Ce se poate face pentru a pune capăt acestei situaţii? Trebuie să şi acţionăm, prin toate mijloacele, inclusiv prin cointeresare materială, pentru evitarea eventualelor „sugestii", din partea justiţiabililor sau a celor care îi apără, şi prin informatizare. Căci, odată dosarele înregistrate, indiferent cine ar mai sustrage ceva, n-ar mai avea nici o importanţă.

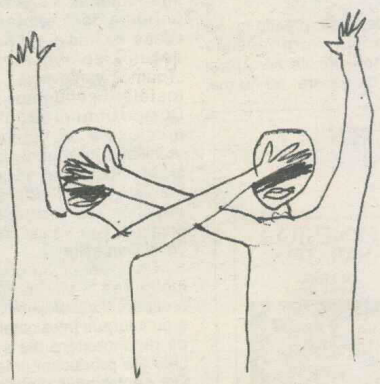

În ultimii ani numărul magistraţilor s-a redus simţitor. Ce s-a făcut pînă acum pentru a surmonta acest neajuns?

În concepţia noii legi, toate acele speţe care presupuneau o anume dificultate (şi pentru care, înainte, erau prevăzuţi doi judecători) urmează să fie judecate de un singur judecător, la toate nivelurile de instanţă, a căror competenţă este prevăzută de *Legea de organizare judecătorească* şi de *Codul de procedură civilă* şi *penală*. Noi i-am explicat şi d-lui ministru că lucrurile nu sînt uşor de rezolvat, deoarece trei sferturi din magistraţi au destul de puţină experienţă. Prin această lege vor fi date unor judecători cu mai puţină experienţă (ceea ce nu înseamnă că sînt lipsiţi de profesionalism) o sumă de cauze dificile, în condiţiile unei legislaţii insuficiente: noi sîntem obligaţi chiar şi atunci cînd nu există reglementare să apelăm la principiile generale ale dreptului şi să rezolvăm cauza. În aceste condiţii este posibil să se greşească mai mult. Ne confruntăm în planul infracţionalităţii cu o creştere extraordinară a numărului de infracţiuni economice, care pînă acum n-au fost sancţionate de lege şi aici sîntem pe un teren aproape virgin. Toate acestea vin să se reverse asupra actului de justiţie.

În acelaşi timp, trebuie să se aibă în vedere că pentru judecători, la ora actuală, nu există nici un program de perfecţionare, iar cele care există sînt de un nivel neprofesionalist. Pe de altă parte, n-avem personal auxiliar suficient ca, dintr-un complet de judecată format din doi judecători, să faci două cu judecător unic, căruia îi va trebui şi lui un grefier, un procuror. Nici sedii nu avem. Deja la Curtea Supremă se lucrează în schimburi. Aşa oare trebuie să se desfăşoare un act de justiţie, în care e vorba de destinul omului, de bunurile, libertatea lui?

De ce se lungesc procesele

De multe ori justiţia a fost acuzată de tergiversarea soluţionării unor cauze. Care sînt motivele?

Judecătorului i se aduc probele de către părţi şi el este cel care, la sfîrşit, analizîndu-le şi coroborîndu-le, în Camera de Consiliu, dă soluţia. Pînă a se ajunge aici, justiţia este cea care dispune şi ordonă să i se prezinte acte sau să fie audiaţi martori. Din nefericire, educaţia civică şi juridică a cetăţeanului lasă mult de dorit. De exemplu: se citează o persoană ca martor. Îl citezi o dată, de două, faci mandat de aducere cu Poliţia, care nu îl îndeplineşte, pentru că spune că avînd atîta activitate este foarte greu să mai caute pe cutare sau cutare, cînd martorul ar trebui să-şi îndeplinească automat această obligaţie. În consecinţă, se acordă termene pentru lipsa acestor martori. Pe de altă parte, facem adrese către diferite instituţii. Să încep cu Poliţia, să zicem, pentru trimiterea fişei de cazier. Dai un termen, două, trei. Faci adresă la Evidenţa populaţiei, pentru că s-a schimbat domiciliul uneia dintre părţi şi nu ai cum să afli. Termene peste termene. Faci adresă la Institutul Medico-Legal să-ţi facă o expertiză. Mai dai termen o lună, apoi încă una. Nici în cazul instituţiilor nu există responsabilitatea de a răspunde la dispoziţia dată de judecători. Potrivit Constituţiei şi celorlalte legi, **toţi sînt obligaţi să concureze la aflarea adevărului**, prin respectarea dispoziţiilor, fie persoana care primeşte citaţie de martor, fie instituţia căreia i se cer relaţii sau alte probe. Deci: n-ai răspuns la adrese, martorii nu-ţi vin, expertizele nu se fac şi pe urmă eşti întrebat de ce se tergiversează judecarea cauzei! Să mai exemplificăm cu Departamentul Poştelor şi Telecomunicaţiilor: în momentul în care poştaşul nu completează corect formularul cu datele de pe citaţie, chiar dacă mie mi-a venit dovada de citare la dosar, ea nu este valabilă, am lipsă de procedură şi trebuie să amîn dosarul. Noi depindem de activitatea multor altor sectoare sau persoane, pînă să ajungem să pronunţăm hotărîrea judecătorească. Dosarele mai durează foarte mult şi pentru că ciclul procesual este foarte mare. În prezent există un număr de 1.000 de posturi de judecător libere. Personalul auxiliar este redus şi neprofesionalizat. Pe de altă parte, n-ai aprod, n-ai instalaţie de sonorizare în sala de judecată, pentru ca toată lumea din sală să te poată auzi şi înţelege. Sînt persoane care spun: *„am fost în faţa judecătorului, mi-a zis două vorbe, dar n-am înţeles nimic şi a zis că m-a judecat"*.

Cum să poţi păstra solemnitatea în sala de şedinţă, cînd unul intră, altul iese? Să vedeţi cum arată clădirile. Tribunalul, afectat mult de cutremurul din '77, s-ar putea să cadă la un altul nu foarte mare. La Sectorul 3, acum trei ani s-a prăbuşit o parte din plafonul unei săli şi nici azi nu s-a reparat. La fel şi la Curtea Supremă de Justiţie, noroc că judecătorii ieşiseră din acea sală. La Curtea Supremă de Justiţie sînt cîte 4–6 judecători în acelaşi birou. În Polonia, de exemplu, un judecător intră cu 10 dosare/şedinţă, în timp ce aici intri cu 50–60 de cauze. Şi durează o jumătate de zi numai să faci apelul părţilor şi al martorilor. Mai există şi presingul, care nu cred că a fost pînă acum atît de acut, din partea societăţii, a autorităţilor de stat şi a mass-media.

Avem nevoie, pentru o reformă reală, de investiţii serioase în domeniul logisticii, de sedii şi avem nevoie să se asigure magistraţilor o pregătire profesională corespunzătoare. E adevărat că prin noua lege se instituie reglementarea pentru Institutul Naţional de Magistratură. Însă, deşi Institutul Naţional de Magistratură are un consiliu de administraţie, hotărîrile

în raport cu cea legislativă şi executivă

realizat de IULIAN ANGHEL

acestuia nu pot fi executate decît după ce sînt confirmate de ministru. Ar fi nedrept să nu recunosc că sînt prevăzute şi anumite dispoziţii care îmbunătăţesc statutul magistratului. Dar ele sînt prevederi existente deja în reglementarea activităţilor altor categorii profesionale: armată, poliţie, învăţămînt etc. Ele nu ne arogă prevederi favorabile deasupra altor profesii, nu fac altceva decît să complinească lipsurile din precedenta reglementare. Din punctul nostru de vedere, modificarea *Legii 92/'92* a avut drept scop trecerea justiţiei sub control guvernamental.

Ca om politic, şeful Ministerului Justiţiei este şeful administraţiei justiţiei şi acolo trebuie să rămînă. Potrivit Hotărîrii de Guvern din 7 martie 1997, ministrul de Justiţie are 37 de atribuţii. Numai dacă ar fi să le îndeplinească pe acestea şi parcă nu i-ar ajunge timpul, dar în condiţiile noii legi, în care ministrul mai are şi alte activităţi: este membru în Guvern, în Consiliul Superior al Magistraturii, profesor universitar, parlamentar. Parcă nu-ţi ajunge o viaţă să faci atîtea. Am convingerea că d-l ministru de acum e de bună-credinţă şi vrea să le facă pe toate bine, dar omeneşte nu este posibil. Din toate aceste activităţi, pe mine, ca judecător, mă interesează să facă una bine: pe cea de administrator al justiţiei. Or, sub acest aspect, nu cred că d-l ministru se poate lăuda cu prea multe realizări în perioada mandatului său.

Raportul Justiţie – Ministerul de Interne

Aţi spus la un moment dat că vă desfăşuraţi activitatea sub o anumită presiune care vine din partea autorităţilor. Care sînt acele autorităţi?

Am putea avea în vedere Ministerul de Interne. Raporturile dintre noi nu sînt încordate, n-au cum, pentru că instanţa este supremă, ea este cea care dispune şi hotărăşte, iar organelor de poliţie nu le rămîne decît să îndeplinească ordinul. Spre surpriza noastră însă, măsurile luate de instanţă sînt comentate de către poliţişti, atîta vreme cît ei sînt un organ de execuţie, iar ordinul se execută.

Cum se comentează deciziile instanţei?

Dînşii au început o adevărată campanie (pe de o parte, îi felicit) de a-şi prezenta activitatea cît se poate de pozitiv, dar în acelaşi timp se plîng că instanţele judecătoreşti revocă măsurile de arestări preventive în condiţiile în care ei au reuşit să aresteze persoanele. Şi uită că noi trebuie să ţinem seama, pînă la pronunţarea unei hotărîri definitive, că omul beneficiază de prezumţia de nevinovăţie. Că, pe de altă parte, a revoca o măsură de arestare preventivă nu înseamnă că am judecat procesul. Că arestarea presupune excepţia, şi nu regula, şi că nu de puţine ori întîi se arestează şi apoi se produc probele.

Pe lîngă toate acestea, acele afirmaţii generale, de nemulţumire globală faţă de corpul magistraţilor, lîngă care se pune semnul egal cu corupţia, care vin de la nivelul Guvernului, Parlamentului sau chiar prin glasul preşedintelui ţării, nu ne plac. Sîntem primii care nu am accepta ca printre noi să existe oameni care nu sînt demni de acest statut al magistratului. Practic, noi nu mai avem decît demnitatea funcţiei, nici un alt avantaj, în afară de riscuri. Este foarte simplu cînd eşti nemulţumit de soluţia unui judecător să-l acuzi de lucruri necurate. Există magistraţi care se abţin să mai judece, pentru că, dacă dau soluţii cum le dictează conştiinţa, iar aceasta nu convine unuia sau altuia, poate fi acuzat că e corupt, vîndut etc. Acesta e un lucru foarte periculos – ca omul să nu mai aibă curajul propriilor lui convingeri pentru că este supus presiunilor. Acest pericol al ambiguităţii, al acuzelor generale nu este bine receptat nici la nivelul altor organisme internaţionale. Pentru că, în momentul în care afirmi tu însuţi că ai o justiţie coruptă, eşti întrebat: *„Dar măsurile unde sînt? Şi cine sînt corupţii şi corupătorii?"*

Presa, la rîndul ei, şi-a exprimat nemulţumirea faţă de activitatea justiţiei.

Publicaţiile sînt interesate numai de anumite aspecte sau persoane legate de viaţa juridică. Dar ceea ce ziaristul uită – deşi există convenţii care fac trimitere la convenţiile internaţionale şi la Consiliul Europei, care, prin art. 20 al Constituţiei, au devenit legi interne, deoarece au fost ratificate de Parlamentul României – este că, prin munca lui, are obligaţia de a informa corect. Cînd, însă, aceste informaţii apar denaturate, nu neapărat cu rea-voinţă, ci din neştiinţă şi o ignoranţă care, pînă la un punct e firească, toate acestea sînt deservicii aduse justiţiei. Apar probe interpretate şi analizate de oameni care o fac din perspectiva unui cetăţean fără suport juridic. Se ajunge la o pre-judecare a cauzei, înainte ca o instanţă judecătorească să pronunţe o hotărîre definitivă. În felul acesta sînt lezate persoanele respective, care şi ele au drepturi constituţionale. În condiţiile în care în presă sînt prezentate zilnic atîtea cazuri, am ajuns, ca judecător, să nici nu mai citesc ziare, pentru a mă feri să mi se inoculeze un punct de vedere din cele citite. Presa nu are dreptul de a interpreta soluţiile. Instanţa este singura îndreptăţită să-şi spună cuvîntul asupra soartei unui om.

În vechea *Lege de organizare judecătorească nr.92/'92* **existau anumite articole care au suscitat vii dispute. Este vorba de art. 19 şi de art. 47. În ce sens au fost modificate ele?**

Articolul 19 a constituit şi subiectul de discuţie la raporturile României cu Consiliul Europei. El spune că ministrul Justiţiei, prin inspectori generali (inspectorii generali din MJ sînt funcţionari publici asimilaţi magistraţilor, judecători-inspectori de la curţile de apel sau judecători delegaţi) are drept de control asupra activităţii judecătorilor de la instanţe. Controlul se exercită prin verificarea lucrărilor, a modului în care se desfăşoară raporturile cu justiţiabilii şi aprecierea asupra activităţii acestora. Amendamentul la acest text de lege a vizat în primul rînd faptul că ministrul

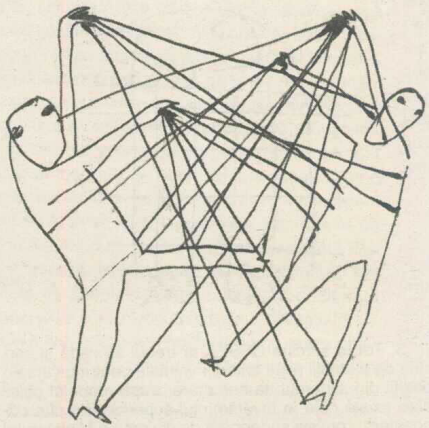

Justiţiei, care este un ales al Executivului, prin inspectorul general, (care şi el face parte din Executiv), să coordoneze activitatea judecătorilor. Ceea ce presupune un control al Executivului asupra activităţii de judecată. Ne aşteptam ca prin modificarea legii să se statueze că ministrul are drept de control numai asupra activităţii de administraţie, la nivelul instanţelor judecătoreşti şi atît. Or, spre surprinderea noastră, textul legii prevede că nu numai inspectorii generali din MJ, asimilaţi magistraţilor, dar şi judecătorii-inspectori de la curţile de apel sînt obligaţi să-l informeze pe ministrul Justiţiei cu privire la funcţionarea instanţelor. Şi, mai grav, la aplicarea legilor. Noi credem că dacă legea a fost corect sau nu aplicată în cazurile de speţă, numai instanţele ierarhic superioare pot să o confirme sau nu. Ministrul trebuie să aibă, desigur, o privire de ansamblu asupra activităţii judecătoreşti ca atare, şi ea poate folosi în vederea unificării practicii judiciare la nivel naţional, cu privire la iniţierea unor proiecte de legi care urmăresc acoperirea unor deficienţe sau perfecţionarea unor dispoziţii, dar în nici un caz nu poate să controleze modul în care magistraţii aplică legea. Acest lucru este numai de competenţa instanţelor judecătoreşti. După cum se conferă ministrului Justiţiei dreptul de a beneficia de căi de atac împotriva hotărîrilor judecătoreşti. Căile de atac sînt prevăzute de legea în vigoare pentru părţile care se simt prejudiciate şi, de asemenea, statul poate interveni prin reprezentantul lui, dacă consideră că soluţia e greşită. Cum se va rezolva atunci cînd statul este cel chemat în judecată, pe *Legea contenciosului administrativ*, pentru că a lezat drepturile unui cetăţean? Cum îşi poate, eventual, ministrul Justiţiei aroga dreptul de a ataca o astfel de hotărîre împotriva propriei instituţii?

Cum a fost modificat art. 47 în noua lege?

Art. 47 prevede că ministrul Justiţiei, locţiitorii săi, personalul de specialitate din MJ sînt asimilaţi magistraţilor pe durata îndeplinirii funcţiei. Dar nu numai dînşii ne sînt asimilaţi. Art. 48 vine şi creează o categorie atît de elastică de asimilaţi magistraţilor, încît, practic, cam oricine a absolvit Facultatea de Drept, fiind într-una din aceste funcţii – în aparatul Guvernului, al Parlamentului etc. – poate avea munca desfăşurată în aceste funcţii asimilată celei a magistraţilor. Ne aşteptam ca prin *Legea 92*, modificată, să se revină asupra acestei largheţi de a asimila magistratului orice categorie profesională cu studii de drept. Subliniez: ei sînt asimilaţi în drepturi, dar nu şi în obligaţii. Iată că, pe de o parte, spunem că vrem să creăm un corp de elită, atît în magistratură, cît şi în minister, iar pe de altă parte, art. 48 măreşte sfera funcţiilor asimilate magistratului. De exemplu, se referă la laboratoarele de expertiză criminalistică din subordinea MJ. Practic, nu vedem de ce nu ni s-ar mai asimila şi poliţistul, şi orice altă categorie care-şi aduce, prin sfera ei de activitate, limitată, un tribut la înfăptuirea actului de justiţie. Noi nu luăm modificarea legii, în ansamblu, ca fiind un rău adus justiţiei, dar atragem atenţia ca prin intermediul acestei modificări imixtiunea politicului este în mod cert legiferată.

Nu am teamă de felul în care d-l ministru va folosi pîrghiile pe care şi le-a creat, dar nu ştiu în mîinile cui vor ajunge ele în timp, pentru că guvernele azi sînt şi mîine se schimbă. Justiţia, însă, e cea care rămîne.

Condiţia materială a magistratului

Cum intenţionaţi să procedaţi în continuare?

Intenţionăm să trimitem preşedintelui României un memoriu în care să exprimăm punctul de vedere al magistraţilor asupra legii. Am făcut-o printr-un material pe care l-am trimis d-lui preşedinte Constantinescu, cerîndu-i şi o audienţă. N-am fi făcut-o dacă, în discuţiile personale pe care le-am avut cu d-l preşedinte, nu ne-ar fi spus că este deschis dialogului direct cu magistraţii. Din nefericire nu a participat la conferinţa noastră anuală.

La începutul mandatului, ministrul Justiţiei mi-a cerut o listă cu judecătorii care nu au locuinţe. A rămas o listă. Primăriile de sector nici nu-i primesc în audienţă, deşi statutul magistratului presupune protecţia socială, o locuinţă sigură unde să-şi poată duce viaţa şi unde, practic, îşi continuă munca şi unde să fie în afara temerii că mîine îi pune gazda bagajul la uşă. S-a vorbit despre salarizare. D-l ministru ne încuraja că la toamnă se vor dubla salariile. Un stagiar are acum 400.000 lei salariu şi va avea 800.000 lei. Ce înseamnă această sumă la toamnă, cînd un judecător, indiferent de la ce instanţă, are **puterea a judeca?!** Nu îl cumperi pe el dîndu-i un salariu decent, ci îi dai liniştea cetăţeanului că îl judecă un om care n-are grija zilei de mîine. Nouă, de fiecare dată ni se aduce reproşul: *„Dar ştii cît cîştigă un profesor, un doctor?"* Avem tot respectul pentru toate categoriile socio-profesionale, dar discuţia nu se face în raport de categoria profesională, ci de **putere în stat**. Eu, putere judecătorească, nu mă compar cu cea executivă. Eu sînt singura putere unde am prevăzute incompatibilităţi prin Constituţie. În acelaşi timp, parlamentarii şi Guvernul au prevăzută prin lege posibilitatea de a cumula venituri din alte activităţi. Deci, iată diferenţierea clară între noi şi ceilalţi. Aceste incompatibilităţi există numai la nivelul celor trei puteri. Profesorul poate să desfăşoare activitate didactică, comercială, nimic nu este interzis prin lege şi prin Constituţie; medicul poate să fie şi patron de firmă. Nu e treaba noastră să comentăm, dar, în mod cert, munca dascălului şi a medicului ar trebui răsplătite în raport de valorile care sînt obiectul muncii lor. Dar în raport de nivelurile la care discutăm, societatea trebuie să-şi respecte puterile.

DAN RADU GRIGORE*

Ambiguităţi profitabile

(Continuare din numărul trecut)

Cîteva soluţii

Se spune că nu este moral să critici dacă nu poţi oferi şi nişte soluţii viabile. Să încercăm să ne supunem acestei reguli. Vom preciza de la bun început că propunerile de mai jos se pot transforma destul de uşor într-o schiţă de proiect a Legii cercetării. Există în acest sens oferta „Solidarităţii Universitare" de a participa la elaborarea unui astfel de document. Pentru a demara această colaborare dintre „Solidaritatea Universitară" şi MCT, credem că este necesar ca în prealabil să existe un accept de principiu al MCT asupra: a) cîtorva principii fundamentale cu privire la scopurile şi organizarea cercetării ştiinţifice; b) o serie de măsuri tranzitorii valabile pînă la votarea legii şi care să asigure o funcţionare normală pentru sectoarele viabile ale cercetării în perioada de austeritate imediat următoare; c) asigurarea efectivă a promisiunii de transparenţă a actului de guvernare (una dintre promisiunile electorale), prin asigurarea accesului la toate datele legate de structura MCT (personal, finanţarea din ultimii ani etc.). Apoi, redactarea legii se poate face pe îndelete ţinîndu-se seama de toate subtilităţile de ordin juridic şi folosind în acest scop legi ale cercetării din ţările avansate, cît şi din ţările central-europene.

Credem că pentru înlocuirea sistemelor disfuncţionale de mai sus cu altele mai performante MCT trebuie să aibă la dispoziţie un Consiliu Superior Ştiinţific de Evaluare şi Acreditare (CSSEA) ales doar pe criterii de excelenţă ştiinţifică şi care să gireze rezolvarea lor. Altfel spus, calitatea unui *leader* politic depinde de calitatea specialiştilor pe care îi consultă!

1. Din cele spuse la punctul 1 din secţiunea precedentă rezultă că sistemul de evaluare pentru cercetarea fundamentală diferă semnificativ de cel din cercetarea de natură aplicativă. MCT ar trebui să constituie împreună cu CSSEA comisii de lucru pentru cercetarea fundamentală şi pentru cercetarea aplicativă, care să elaboreze în cel mai scurt timp criterii de evaluare cît mai precise pentru rezultatele ştiinţifice, pe cît posibil de natură scientometrică. Orice cercetător va trebui să-şi definească singur profilul, alegînd din cele două posibilităţi de mai sus, şi apoi să se supună criteriilor specifice: în cercetarea fundamentală să-şi justifice poziţia prin lucrări ştiinţifice (tratate diferenţiat după prestigiul revistei în care sînt publicate), precum şi prin impactul lor (citări, invitaţii la conferinţe, colaborări internaţionale de prestigiu etc.), iar în cercetarea aplicativă prin capacitatea de a obţine un segment semnificativ al finanţării din partea unor agenţi economici interesaţi de produsele lor. Cei care pretind că fac cercetări de natură mixtă nu ar trebui să aibă nici o problemă: ei vor obţine o sumă de bani pentru partea de cercetare fundamentală, iar restul din vînzarea produselor finite ale cercetării aplicative. Chiar dacă, de exemplu, prima contribuţie va fi mai mică decît suma corespunzătoare obţinută de colegul care face cercetare fundamentală pură (şi similar pentru cea de-a doua contribuţie), suma lor ar trebui să fie cel puţin egală cu ceea ce obţin cercetătorii care nu trăiesc sub „blestemul" ambiguităţii. Dacă cercetătorul cu profil „mixt" este serios, atunci suma va fi chiar mai mare! Ce vrem să subliniem este faptul că un sistem de evaluare precis, care elimină ambiguităţile profitabile, va arăta că de fapt numărul celor care pot pretinde pe bună dreptate că fac cercetare „mixtă" este extrem de mic.

2. Pentru a elimina risipa, atît la nivelul institutelor de cercetare, cît şi la nivelul MCT, este esenţială transparenţa procesului de finanţare de la buget. Cît timp „regulile jocului" nu vor fi clare şi sub control public, orice abuz este posibil. Un prim pas în eliminarea acestui pericol ar putea fi înfiinţarea a două direcţii distincte în MCT – de cercetare fundamentală şi de cercetare aplicată –, cu bugete clar delimitate (de exemplu în proporţia 15–20% la 80–85%, ceea ce nu este departe de practica ţărilor avansate).

De asemenea, este necesară introducerea finanţării printr-un sistem cît mai competitiv şi bazat, în esenţă, pe acordarea de *grant*-uri anuale. Astfel, în loc de a compune rapoarte de fază nesfîrşite, fiecare cercetător care doreşte bani de la buget (fie pentru cercetare fundamentală, fie pentru cercetări de natură aplicativă) ar putea prezenta un raport de activitate anual în care să prezinte realizările obţinute, să spunem, în ultimii 5 ani, precum şi perspectivele de a obţine noi rezultate. În acest mod, cel care cere bani de la buget pentru cercetare fundamentală va putea să-şi justifice existenţa pe baza rezultatelor deja obţinute (care sînt cea mai bună garanţie că vor apărea altele noi). De asemenea, cel care cere bani de la buget pentru cercetare aplicativă va trebui să demonstreze că a reuşit să-şi găsească o piaţă pentru o parte semnificativă a aplicaţiilor pe care le-a elaborat în trecut. Din nou, examinarea rezultatelor din trecut este cea mai bună garanţie că banii nu vor fi aruncaţi în vînt: cine nu a reuşit douăzeci de ani să vîndă mai nimic din ce a produs e puţin probabil că o va face în viitor. Pe baza analizei acestor rapoarte se pot acorda, să spunem, nişte calificative (sau chiar note!), iar grilele de salarizare, banii pentru deplasările în străinătate, resursele de investiţii etc. se pot distribui apoi proporţional cu notele obţinute.

Evaluarea proiectelor individuale sau de grup trebuie să cadă tot în sarcina cercetătorilor atestaţi, constituiţi în comisii delegate de conducerea institutelor (într-o primă etapă), şi apoi de către o comisie numită de MCT la recomandarea CSSEA care ia deciziile finale. În acest mod se elimină complet necesitatea pur birocratică a redactării unor rapoarte de fază către funcţionari din MCT, iar la nivel de institute aparatul birocratic capătă rolul principal de a asigura derularea în bune condiţii a finanţării prin *grant*-uri. Sistemul de *grant*-uri, combinat cu un sistem de salarizare stimulativ, poate „vindeca" organismul cercetării ştiinţifice. O serie de grupuri şi persoane vor ieşi din inerţie şi vor deveni în scurt timp competitive, iar restul se vor elimina „pe cale naturală".

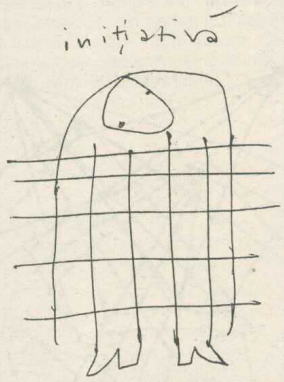

3. Tot în sarcina CSSEA ar trebui să cadă şi sarcina de a stabili nişte criterii minimale pentru diversele poziţii din sistemul de cercetare, după modelul celor care există deja în învăţămîntul superior. Din cîte cunoaştem, comisia superioară de diplome a Ministerului Învăţămîntului cere un număr minim de lucrări, citări, cursuri etc. pentru diversele titluri de profesor, conferenţiar (profesor asociat) etc. Normal ar fi ca CSSEA să joace un rol asemănător în procesul de acreditare individuală a cercetărilor; va trebui să se lucreze, ca la pct. 1 de mai sus, după criterii specifice (ale cercetării fundamentale şi respectiv aplicative), să se elaboreze în scurt timp criterii cît mai obiective (de preferinţă de natură scientometrică) pentru evaluările individuale şi care să conducă în timp la alinierea la standardele ţărilor dezvoltate. S-ar putea introduce în acest mod noţiunea de **cercetător atestat** (sau de profesor şi de profesor asociat) la nivel naţional – MCT – şi pentru care salarizarea să fie sensibil mai bună decît pentru ceilalţi. În acest mod se va evita fenomenul grav de *brain drain*.

4. În sfîrşit, tot CSSEA ar trebui să propună criteriile de acreditare pentru diversele institute. MCT va constata că există o gamă largă de competenţe şi prin urmare va trebui să introducă diferenţieri de tipul: institute de excelenţă (în care se găsesc un număr semnificativ de cercetători acreditaţi cu CV-uri comparabile cu cele din ţările avansate), precum şi institute de anvergură mai modestă, care sînt totuşi viabile. Din nou, sistemul de salarizare va trebui să fie sensibil mai bun în institutele cu grad înalt de calificare.

5. Rediscutarea rolului sindicatelor în cercetare este o problemă care, chiar dacă nu pare atît de urgentă ca celelalte, ar trebui clarificată cît mai curînd.

Selecţia CSSEA

Din cele de mai sus rezultă că, pentru restructurarea sistemului de cercetare MCT, organismul consultativ esenţial pentru conducerea politică a ministerului nu este corpul de funcţionari, cît CSSEA, care trebuie constituit doar pe bază de competenţă ştiinţifică şi ale cărui recomandări trebuie integrate în concepţia generală de guvernare a coaliţiei aflate la conducerea ţării. Este de asemenea clar că acest corp de excelenţă (care are analog în toate ţările dezvoltate) va putea fi util doar dacă va avea puteri destul de mari. Altfel va fi un organism formal, de tipul comisiilor consultative MCT, în care cercetătorii valoroşi nu se vor simţi utili. Este clar că vor apărea suficient de multe decizii care vor putea crea nemulţumiri, în special în rîndul „nechemaţilor", dar nu numai. În multe ţări avansate există un grad de „democraţie" internă, în sensul că organisme de tipul CSSEA se aleg prin vot secret de către cercetători. O astfel de formulă presupune un sistem de cercetare care a funcţionat fără aberaţii un timp îndelungat şi în care fiecare titlu ştiinţific (de doctor, cercetător etc.) are o acoperire în rezultate. Credem că aceste condiţii nu sînt încă îndeplinite în ţara noastră şi printr-un astfel de sistem s-ar încuraja un fel de sindicalism păgubos. Cei aleşi se vor simţi obligaţi să fie purtătorii de cuvînt ai celor care i-au ales, indiferent de problemele grave care pot marca un anume sector de cercetare.

De aceea, credem că modalitatea cea mai inteligentă de constituire a acestui consiliu este următoarea: trebuie să existe o serie de membri de drept (responsabilii politici din MCT, precum şi academicieni şi membri corespondenţi ai Academiei), iar restul de membri trebuie să fie numiţi prin concurs organizat de MCT. Se pot găsi astfel nişte baremuri minimale pentru apartenenţa la CSSEA şi apoi se poate solicita părerea unor experţi din ţările avansate. Există firme de expertiză din Occident care fac evaluări de acest tip după diverse metode scientometrice, iar comisia ştiinţifică a UE poate furniza chiar o listă de personalităţi ştiinţifice care să poată efectua un *peer revew* a diverselor dosare. În acest mod, MCT va avea la dispoziţie un consiliu greu de contestat din punctul de vedere al competenţei. Dacă dorim să ne integrăm în UE, este normal să acceptăm standardele lor de evaluare, măcar pentru personalităţile chemate să consilieze conducerea politică a MCT cu privire la reforma sistemului de cercetare. O altă sugestie ar fi ca în CSSEA, precum şi în consiliile ştiinţifice ale institutelor de cercetare, să fie cooptate şi personalităţi ştiinţifice din străinătate.

Cîteva recomandări finale

Practica occidentală în domeniul cercetării prevede şi acceptarea unor evaluări periodice ale institutelor de cercetare efectuate şi cu ajutorul unor experţi din UE. Trebuie ca şi sistemul MCT să se alinieze în timp cît mai scurt la această practică.

În sfîrşit, o componentă esenţială a procesului de „însănătoşire" a sistemului de cercetare îl constituie politica de „regenerare", i.e. politica de angajare de tineri cercetători. Credem că sistemul de recrutare a tinerilor trebuie refăcut în mod esenţial prin aşezarea pe baze solide a trierii prin concursuri, regîndirea sistemului de educaţie în anii finali ai facultăţilor (printr-o reală integrare a învăţămîntului cu cercetarea) şi a sistemului de doctorat care trebuie să furnizeze „diploma de breaslă" necesară pentru o angajare definitivă. Nu este deplasat a aminti aici de necesitatea de a lua **toate** precauţiile posibile, pentru a evita ca acest proces de selecţie să fie viciat de diverse tipuri de incorectitudini, abuzuri, scăderi nejustificate ale ştachetei valorice etc. Ultimele concursuri de rezidenţiat pentru medici arată că problema corectitudinii este mai actuală ca oricînd.

Care ar fi, prin urmare, mesajul acestor rînduri? Cred că următorul. Dacă pînă acum diverse circumstanţe istorice şi de temperament ne-au făcut să trăim într-o **civilizaţie a risipei**, poate nu este prea tîrziu să încercăm să ieşim din acest tip de mentalitate prin forţe proprii. De obicei, corecţiile aduse unui sistem care risipeşte, de către „realitatea exterioară", sînt mult mai dure. Să ne imaginăm, spre exemplu, că în zece ani se formează în România o clasă de mijloc autentică, care constată că taxele (considerabile) pe care le plăteşte pentru buget sînt risipite de diverse sectoare bugetare (chiar dacă fenomenul poate să nu fie aşa de evident ca în cazul marii industrii, vizate de măsurile de austeritate recent adoptate). Este destul de probabil ca în acest caz forţele politice care vor reprezenta această clasă de mijloc să opteze pentru măsuri tot atît de dureroase, chiar şi în domenii mai puţin bugetofage, cum ar fi cercetarea. Este oare cazul să aşteptăm pînă atunci? Evident, un cercetător care are peste o anumită vîrstă poate să-şi spună că, pînă atunci, poate că se vor găsi resurse pentru perpetuarea sistemului în forma lui actuală (cu combinaţia de risipă şi impostură descrisă mai sus); între timp, el va ieşi la pensie şi nu are motive să fie tentat de operaţia de „peticire a sacului". Dar asta e altă poveste!

* *cercetător principal I, IFA,*
membru în Comitetul director al Solidarităţii Universitare

H.R-. PATAPIEVICI

Despre toleranţă

Formularea problemei

Puţini îşi mai amintesc azi că *toleranţa*, cuvînt născut în secolul XVI în timpul războaielor religioase dintre catolici şi protestanţi, exprima consimţămîntul echivoc de a suporta un abuz. Acest sens este bine redat de formula *casă de toleranţă*, care desemnează un stabiliment de prostituţie pe care legea îl interzice, dar a cărui existenţă este tolerată de administraţie din motive de oportunitate comunitară. La început, toleranţa exprima ideea de derogare: acceptarea a ceea ce era considerat un abuz în drept, prin decizia circumstanţială a unei autorităţi. Este motivul pentru care, potrivit acestui uz, actele de toleranţă nu pot funda nici prescripţie, nici proprietate (*Code civil*, 2232). Prin urmare, la origini, toleranţa fixa provizoriu o impunitate, acceptată *numai* din motive oportuniste. Astfel, deşi admite că Statul este suveran în materie religioasă, Spinoza consideră că tolerarea expresiei libere a tuturor credinţelor religioase trebuie totuşi admisă, deoarece este în folosul ordinii publice (*Tract. theologico-politicus*, cap. XX). La fel, Bossuet lega chestiunea intrării în obişnuinţa publică a toleranţei religioase de adevăratul ei fundament, care era indiferenţa religioasă – Bossuet, fireşte, respingîndu-le pe amîndouă (*Le Sixième avertissement sur les lettres de M. Jurieu*). Ar fi o neglijenţă să vedem în Bossuet un „reacţionar". Motivul pentru care ilustrul retor, orator şi teolog denunţa indiferentismul camuflat în toleranţă era perfect inteligibil (adică „progresist"): el ar fi putut argumenta că, de vreme ce posezi adevărul — iar omul oricărei confesiuni religioase este convins că îl posedă —, e absurd să te prefaci că îl ignori numai pentru a acorda unei rătăciri evidente o *vinovată* prezumţie de veracitate. Cine ştie cu certitudine că posedă adevărul nu poate fi în mod legitim tolerant faţă de cei care îl falsifică. Prezumţia *variantelor* de adevăr nu se pune decît acolo unde este îndeobşte admis că adevărul nu e accesibil în mod direct, adică, altfel spus, atunci cînd se admite că nici o expresie formulabilă a adevărului nu îl poate exprima integral. Toleranţa este legitimă numai într-o lume care respinge posibilitatea adevărului revelat şi, deci, a certitudinii absolute.

Originea cuvîntului toleranţă, ca derogare de la lege prin admiterea oportunistă a unui abuz, sugerează imediat şi dubla dificultate epistemologică a atitudinii pe care toleranţa o implică. Prima este posesia adevărului. Am văzut deja că acela care s-ar întîmpla să posede adevărul *nu are dreptul* să fie tolerant, căci, dacă ar fi, atitudinea sa ar fi sinonimă cu promovarea minciunii şi a falsului. A doua dificultate se referă la legitimitatea întrebuinţării mijloacelor de constrîngere: dacă eu posed adevărul, am oare dreptul să îl impun celor care îl refuză? Convers, toleranţa poate fi impusă? Deoarece dificultăţile toleranţei sunt în mod esenţial legate de adevăr şi de putere, nimeni nu se poate referi în mod pertinent la legitimitatea atitudinii tolerante fără a le lua în considerare. Adevărul se pune aici ca problemă a revelaţiei şi a unicităţii (altfel spus, privind sursa cunoaşterii şi certitudinea), iar puterea ca problemă a justificării violenţei.

Momentul Voltaire

Voltaire a dat o strălucire *civică* excepţională acestor chestiuni în *Traité sur la tolérance à l'occasion de la mort de Jean Calas* (apărut anonim în 1763). Voltaire evită să repună chestiunea autorizării cultului protestant în Franţa: politic, ar fi chestionat autoritatea unui edict regal; religios, ar fi trebuit să tranşeze chestiunea raportului dintre unicitatea revelaţiei şi pluralitatea confesiunilor. În schimb, el propune pentru atitudinea tolerantă un sens pronunţat civil: toleranţa ar fi nu doar dispoziţia de spirit prin excelenţă a omului civilizat (aici este citat copios exemplul chinez care, oricum am lua-o, e fantezist), ci şi o regulă de conduită care ar trebui să rezulte, potrivit principiului libertăţii opiniei, din acceptarea diversităţii de expresie, chiar şi atunci cînd anumite formulări trezesc suspiciunea ori dezaprobarea. În fond, susţine Voltaire, toleranţa este apanajul umanităţii: deoarece umanitatea este diversă, acceptarea diversităţii face parte inevitabilă din acceptarea umanităţii ca atare. Nu poţi să accepţi umanitatea în întregul ei şi să refuzi în acelaşi timp principiul toleranţei reciproce a părţilor care o compun. La Voltaire, acest înţeles al cuvîntului toleranţă este construit aproape în mod explicit pe refuzul întemeierii metafizice. Metafizica vorbeşte despre adevăr, iar adevărul este exprimat prin idei. Or, ideile sunt volatile şi insesizabile, astfel că actul prin care noi le mînuim este mai puţin raţionamentul şi inteligenţa, cît credinţa în magia lor manifestă: astfel spus, credinţa în priza lor directă la adevărul enunţat. Aşa stînd lucrurile, Voltaire propune o fundare a toleranţei nu în unitatea metafizică a adevărului, ci în principiul comunităţii civile, potrivit observaţiei că oamenii diferă prin idei, dar se aseamănă prin practici (cazul misticii religioase, deşi nefolosit de Voltaire, este frapant). Toţi oamenii se supun unei constrîngeri civile: traiul în comun, în condiţii de diversitate.

Pentru Voltaire, cine anume posedă adevărul este secundar: important este cine se abţine să folosească mijloacele constrîngerii (acela fiind omul civilizat). Toată pledoaria sa se îndreaptă spre un sens al toleranţei deopotrivă antimetafizic şi civil: de la sensul suportării oportuniste a unui abuz, Voltaire transformă toleranţa în respectul activ al libertăţii celuilalt, care, la rigoare, poate însemna dreptul oricui de a se înşela pe cont propriu (sau a-şi rata din libertinaj mîntuirea). Dintr-o suspendare locală a regulii, depinzînd în mod esenţial de bunăvoinţa oportunistă a autorităţii, toleranţa se va identifica din ce în ce mai mult, după momentul Voltaire, cu recunoaşterea faptului că fiecare individ are dreptul de a exprima ceea ce consideră *el* că este adevărat. Astfel că, în fond, toleranţa a devenit, în secolul al XIX-lea, şi aşa am moştenit-o noi, expresia legitimităţii libertăţii de a gîndi *orice* şi de a exprima acest lucru *oricum*. Acestui tacit pluralism al adevărului îi corespunde prezumţia că afirmarea oricărei convingeri trebuie să se abţină de la folosirea mijloacelor violente (*Cf.* Edmond Gablot, *Le Vocabulaire philosophique*, sub v° „tolérance"). Conceptul modern de toleranţă conţine tacit două idei corelate: prima este că adevărul nu este revelat şi criteriile sale sunt relative, iar sursa sa este opinia; a doua idee este că violenţa nu poate institui adevăr şi că, din acest motiv, întrebuinţarea ei în scopuri metafizice este ilegitimă.

O universalitate echivocă

Or, în textul dedicat cuvîntului toleranţă în *Dictionnaire Philosophique*, Voltaire este contradictoriu tocmai în privinţa dreptului de a exercita violenţa. Să-i urmărim argumentaţia. Dacă toţi oamenii ar gîndi la fel, buna convieţuire ar rezulta din simpla simpatie mutuală. Însă deoarece gîndurile şi obiceiurile oamenilor sunt foarte diferite, pacea socială nu poate fi obţinută decît fie prin omogenizarea gîndurilor, fie prin reducerea lor (voluntară ori silită) la tăcere. Niciodată însă omogenizarea gîndurilor sau reducerea silită la tăcere nu s-a făcut altfel decît prin violenţă (rituală, politică etc.). În acest caz, singura soluţie este reducerea voluntară la tăcere. În termenii lui Voltaire, abţinerea de la prozelitism, adică de la propaganda în favoarea ideilor în care credem. De ce este atît de importantă abţinerea de la prozelitism? Pentru Voltaire, prozelitismul este antecamera războiului religios sau etnic. Dacă vrem să eliminăm războaiele de exterminare, adică crimele care nu sunt bazate pe interes material, ci pe convingeri ideale, atunci trebuie să renunţăm atît la prozelitism, cît şi la omogenizarea culturilor, a religiilor, a civilizaţiilor etc. Adică, în termenii noştri anteriori, dacă dorim pacea, trebuie să ne abţinem să mai punem problema adevărului metafizic. Însă deoarece omul este un animal metafizic, soluţia toleranţei nu este naturală, ci trebuie să fie impusă. Altfel spus, suntem constrînşi să *impunem* condiţiile toleranţei, şi anume cu ajutorul violenţei. Voltaire intitulează capitolul 18 al *Tratatului despre toleranţă* astfel: „Singurul caz în care intoleranţa este un drept al omului". Violenţa ar fi legitimă, potrivit lui Voltaire, atunci cînd aceasta este îndreptată împotriva oamenilor care tind să submineze, prin activitatea şi convingerile lor, condiţiile care fac posibilă toleranţa. Or, care sunt aceste condiţii? Le-am enumerat mai sus: adevărul nu este revelat, criteriile adevărului nu sunt absolute, sursa adevărului este opinia, iar violenţa nu poate fi folosită în scopul impunerii adevărului. Altfel spus, singurul caz în care violenţa poate institui adevăr este cel al restabilirii condiţiilor care fac posibilă toleranţa. În special, cei care susţin că adevărul este revelat sau că el este unic nu pot fi obiect legitim al toleranţei (toleranţa în sens modern), ci numai obiect al îngăduinţei benevolente (toleranţa în sensul originar al cuvîntului). Pentru a construi *universalitatea* conceptului modern de toleranţă, Voltaire are nevoie de acceptarea a cel puţin uneia din premisele vechiului concept. Însă întrucît toleranţa-principiu se bazează pe imposibilitatea adevărului absolut, iar toleranţa-îngăduinţă pe afirmarea acestuia, demersul său este echivoc. Toleranţa nu poate fi universală decît dacă refuză să se impună lumii ca un principiu absolut. Dar dacă refuză să o facă, adică dacă îşi acceptă literalitatea *tuturor* premiselor epistemologice, atunci e condamnată să dispară, deoarece forţa este întotdeauna mai viguroasă decît abţinerea de la ea. Violenţa face parte integrantă din formula modernă a toleranţei.

Concluzii

Toleranţa este una din soluţiile politice moderne la imposibilitatea *noastră* de a tranşa metafizic chestiunea adevărului absolut şi, deci, a diversităţii aiuritoare a opiniilor omeneşti. Voltaire spunea: „E limpede că oricine îşi persecută semenul pentru că e de altă opinie este un monstru". Totuşi, el nu l-ar fi considerat monstru pe cel care şi-ar fi persecutat semenul deoarece acesta dorea să vestească lumii existenţa unui adevăr absolut. Epistemologic vorbind, toleranţa este expresia politică a faptului că adevărul nu este manifest. Într-adevăr, dacă adevărul ar fi manifest, atunci ignorarea lui ar fi un viciu şi numai perverşii ar persista în eroare. Dar atunci toţi oamenii care nu ar adopta ceea ce numim adevăr ar fi cazuri clinice. Potrivit simptomatologiei lor, ar fi cazuri nevindecabile, căci subiectul epistemic nu poate fi schimbat sau alterat. Prin urmare, ideea adevărului manifest implică sugestia exterminării tuturor „monştrilor" care îl percep alterat. Altfel spus, toleranţa este incompatibilă cu presupoziţia adevărului manifest. Pentru ca toleranţa să aibă sens, trebuie ca adevărul să fie nesigur şi ca oamenii să admită că el nu poate fi găsit nici printr-un simţ apodictic şi universal (intuiţie sau orice altceva), nici prin decrete (revelaţii, cărţi sfinte etc.), nici prin posesia mijloacelor violenţei (Führerprinzip) şi nici prin plebiscit (democraţia totală). Toleranţa este soluţia laică a unei lumi care trăieşte în echivocitatea adevărului şi, neapărat, în pluralitatea naturală a tuturor formelor sale posibile de expresie.

CRISTIAN PREDA

Revoluţiile s-au încheiat, istoricul lor a murit

Ziua de 14 iulie a însemnat anul acesta nu doar sărbătoarea naţională a Republicii franceze, la 209 ani de la căderea Bastiliei, ci şi – nefericită coincidenţă! – trecerea în nefiinţă a celui mai important istoric contemporan al acestei Revoluţii.

Opera lui François Furet (1927–1997) va rămîne un reper în istoriografia Revoluţiei franceze deoarece ea a dat la iveală, dincolo de relatarea multiformă a derulării evenimentelor, sensul fundamental al acţiunii politice de acum două secole. Aşezîndu-se în descendenţa intelectuală a lui Tocqueville, la a cărui redescoperire a participat alături de Raymond Aron, Furet a văzut în Revoluţia franceză un eveniment unic în istoria modernă: *„Revoluţia franceză nu este o tranziţie, este o origine şi o fantasmă a originii. Interesul ei istoric e dat de ceea ce are unic şi, de altfel, tocmai acest «unic» a devenit universal: cea dintîi experienţă a democraţiei"*. Istoricul francez a căutat de aceea să demitizeze Revoluţia, să înţeleagă cum a fost posibil ca, vreme de două secole, Franţa să fie divizată tocmai în urma acestei experienţe originare, care în principiu ar fi trebuit de fapt să o solidarizeze: căci democraţia este, nu-i aşa?, regimul care, dînd fiecăruia drept de cetate, aşteaptă de la toţi un fel de recunoştinţă ultimă, sperînd să-i descopere uniţi într-un singur corp pe toţi cei cărora ea însăşi le-a spus că sînt liberi şi autonomi. François Furet a descoperit că sursa divizărilor democratice se află în ideile diferite pe care, între mulţi alţii, dar în chip exemplar, francezii le-au revendicat de la democraţie. Istoria intelectuală a democraţiei e, în textele lui Furet, fascinantă tocmai pentru că universalitatea abstractă a unora dintre aceste idei despre democraţie s-a putut impune dincolo de orice circumstanţe.

Istoria avatarurilor ideilor democratice născute din Revoluţia franceză nu a fost însă singurul domeniu de interes al lui François Furet. Către sfîrşitul vieţii, el a publicat o monumentală istorie a comunismului: ***Le passé d'une illusion***, cu modestie subintitulată ***Essai sur l'idée communiste au XXe siècle***. La apariţia acestei lucrări s-au găsit, din nefericire, voci care, din ignoranţă arogantă, i-au reproşat lui Furet părăsirea domeniului în care lucrase decenii de-a rîndul. Cine citeşte cartea realizează însă legătura profundă dintre lucrările despre Revoluţiua franceză şi analiza dedicată ideii comuniste. Furet a urmărit aceeaşi temă: felul în care o idee (aici: ideea comunistă) a fost „blocată" între universalitatea sa abstractă şi încarnarea ei în istorie. *„Cursul revoluţiei bolşevice a fost, fără încetare, nefericit sau tragic. Şi totuşi, speranţa lui Octombrie 1917 a traversat semeaţă un întreg secol. De la Lenin la Gorbaciov, istoria nu a stins, ci dimpotrivă, a întreţinut flacăra utopiei."* Analiza lui Furet (el însuşi comunist din 1949 pînă în 1956) explică de asemenea cum a fost posibil ca ideea comunistă să supravieţuiască mai mult în Vest decît în Est, unde ea s-a „împlinit". Dezvoltînd, în fine, o riguroasă analiză a identităţii dintre variantele totalitare ale secolului 20, Furet concluziona, cu o formulă admirabilă: *„ceea ce uneşte comunismul şi fascismul agravează opoziţia lor"*.

Profesor la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, unde a creat, la mijlocul anilor '80, Centrul „Raymond Aron", care îi reuneşte astăzi pe cei mai importanţi istorici şi filosofi politici francezi, profesor la Universitatea din Chicago, François Furet a fost de asemenea un om profund interesat de spaţiul est-european, de situaţia istoriei şi a filosofiei politice de aici, în mod special de România. Interesul său nu era unul protocolar-birocratic, ci profund uman. Curios şi elegant în expresie, sobru, dar şi afectuos, François Furet nu aştepta de la intelectualii din Est o confirmare supusă a verdictelor Mai Ştiutorului occidental (cu toate că era oricînd dispus să împărtăşească din înţelepciunea sa), ci voia în primul rînd să asculte şi să înţeleagă cum trăiesc cei eliberaţi de „servitutea voluntară" într-o lume liberă.

Photo Louis Monier

François Furet va rămîne pentru toţi cei care l-au cunoscut un mare liberal, în înţelesul vechi şi nobil al acestui cuvînt: adică un spirit care, iubitor al libertăţii, nu s-a sfiit să înfrunte prejudecăţile contemporanilor săi. Furet a ales ca ţintă, dintre toate aceste prejudecăţi, pe cea mai redutabilă, fiindcă cea mai seducătoare: prejudecata Revoluţiei.

„Revoluţia franceză s-a încheiat", scria Furet în 1978. Revoluţiile comuniste din Est şi-au epuizat energiile un deceniu mai tîrziu. La 14 iulie 1997 a încetat din viaţă unul din cei care au *înţeles* de ce, cum şi – mai ales – cît de greu sfîrşesc Revoluţiile.

CONSTANTIN ABĂLUŢĂ

Imaginea compactată

După jumătate de secol de absenţă ori strunită toleranţă, iată că mijloacele de comunicare în masă au explodat ca o bombă cu efect întîrziat. Milioane de cetăţeni, altă dată pasivi, ba chiar ostili, au devenit suporteri înfocaţi ai cutărui ziar sau post de televiziune. Nimic n-ar fi rău în asta, dacă lucrurile ar decurge firesc: diversificarea gusturilor era inerentă, ea nu putea fi ignorată la nesfîrşit.

Numai că în societatea românească s-a petrecut un fenomen de gravă alunecare, libertatea fiind extinsă pînă la anarhism. Căci nu altfel poate fi numită o proliferare a distorsiunilor de tot felul ale informaţiei. Vrem să ne referim în cele ce urmează la un singur aspect al mass-media: cel al imaginii vizuale, primordială în televiziune şi destul de importantă în presa scrisă.

În mare, imaginea vizuală are două componente, cea strict tehnică şi cea subiacent ideatică. Dacă informaţia este corect transmisă şi dimensionată, aceste două componente se armonizează de la sine. Un bun reporter face acest lucru din instinct.

Totuşi, în epoca noastră, tehnica de difuzare a imaginii a devenit atît de sofisticată, încît cu greu mai poate fi stăpînită. Spun stăpînită înţelegînd prin asta deprinderea tuturor posibilităţilor pe care ea le oferă, cît şi promptitudinea deciziei optimale, această din urmă cerinţă, oricît de puţin ignorată, punîndu-l pe operator în postura nedorită a ucenicului vrăjitor. Căci, în cele din urmă, tehnoredactorul (la ziare) ori operatorul (la televiziune) este cel ce, ca un mic Dumnezeu, stă la pupitrul său computerizat avînd înainte-i, ca o cocă moale, vaporoasă, imaginea şi putînd dispune de ea după bunul său plac, prin simpla apăsare pe anumite clape. Practic, gama de transformări a unei imagini este nelimitată. De la descompunerea ei (pe diferite axe, cu diverse granulaţii, în tipare prestabilite: cruce, romb, cerc etc.) pînă la deformarea ei prin compactare (pe diverse axe etc.) şi de la suprapunere, mixaj, colaj pînă la dozajul luminii, umbrei, culorii. Evident, toate aceste mirobolante prelungiri ale simţurilor umane sînt în stare să creeze tot atîta realitate, cîtă iluzie. Pentru un film artistic ele sînt o mană cerească, îngăduind regizorului să sondeze cele mai nesperate străfunduri ale subconştientului, ale relaţiilor dintre oameni etc. Însă în ceea ce priveşte transmiterea informaţiei, dacă nu sînt scrupulos cîntărite...

Pentru a veni la concret, vreau să comunic un fapt care, după cîte ştiu, a scăpat pînă acum atenţiei comentatorilor. El este tot mai prezent în mass-media româneşti. E vorba de deformările **intenţionate** ale imaginilor vizuale statice. Astfel, fotografii ale demnitarilor români sau străini, ori doar coperte de carte (desene, text, chipul autorului), imagini de la diverse reuniuni ori peisaje din cine ştie ce parte a lumii sînt condensate pe orizontală ori verticală printr-o comandă automată, ce se poate da în procente sau în milimetri. Computerul execută orice, el nu are nici adecvare, nici remuşcări. Lui nu îi sare în ochi faptul că nu ştiu ce şef de stat devine mult prea filiform şi capătă o înfăţişare grotească ori că nu ştiu ce monument, cunoscut prin elansarea lui, apare mult prea bondoc spre a mai purta acelaşi nume. Cît despre sărmanele cărţi şi bieţii autori ce sînt popularizaţi printr-un astfel de procedeu „artistic", ce să mai vorbim. Ştiu că editorii occidentali preferă fotografiilor idealizate pe cele naturale, cu precădere instantaneele. Cu atît mai mult, nu pricep cum vor fi gîndind acele capete ce programează grotescul şi diformul. În buletinele marilor edituri pariziene n-am văzut niciodată vreo copertă deformată şi, slavă Domnului, cine le cunoaşte poate depune mărturie despre rafinamentul complex (inclusiv tehnic) al acestor eficiente reviste de popularizare a cărţii.

E cazul să amintim aici şi un alt posibil aspect al acestor deformări ale realităţii, şi anume: aspectul lor juridic. Cum printre drepturile omului se află şi acela la integritatea propriei imagini, credem că cei ce propun astfel de originale distorsiuni îşi asumă o grea răspundere, care poate începe printr-un oprobriu şi sfîrşi chiar la tribunal. Îmi aduc aminte că, în epoca ceauşistă, toată lumea a fost revoltată atunci cînd a aflat despre „originalitatea" d-lui Iosif Constantin Drăgan, care, reeditînd ***Istoria literaturii române*** a lui G. Călinescu, a înlocuit fotografia lui Geo Bogza cu o... caricatură.

Ce altceva fac cei ce folosesc acum procedeul oglinzilor deformante? Nu caricaturizează ei – chit că procentual, cu nonşalanţa şi sub scuza tehnicii de vîrf? Or, e cît se poate de clar că imaginea unei persoane (oricare ar fi ea, şef de stat sau simplu cetăţean) nu are dreptul să fie caricaturizată decît într-un cadru prestabilit (rubrici ori emisiuni de divertisment, film experimental etc.). Şi nu cred că poate fi adus în discuţie termenul de recognoscibilitate, căci nu el este incriminat. Asemănarea sau neasemănarea cu o persoană nu are nimic de-a face cu hotărîrea expresă (în plus, materializată) de a atenta la o imagine fotografică unanim acceptată ca reprezentînd identitatea unui individ. Pot, desigur, exista fotografii reuşite, mai puţin reuşite ori chiar proaste, însă ele reprezintă individul cu o anume onestitate tehnică, şi individul, la rîndul lui, se simte reprezentat de ele. Dar n-am auzit pînă acum pe nimeni care să declare că se simte reprezentat de o... fotografie compactată. De altfel, pînă de curînd, nimănui nu i-a trecut prin minte că identitatea lui stă în burlcele degetelor unui operator şi în nu ştiu ce clapă a unei claviaturi. Nimeni nu şi-a imaginat că, peste noapte, caricatura va lua locul adevăratei identităţi. Să ne înţelegem: nimeni nu are nimic cu caricatura, numai că ea trebuie să se găsească la locul cuvenit. Altfel, în spaţii anunţat obiective, ea este de-o maximă nocivitate. Cînd deformarea circulă nestînjenită şi acolo unde e cazul, şi acolo unde nu e cazul, se creează un continuum al iluziei, un bruiaj rafinat ce tinde să buimăcească spiritul critic şi să-l anihileze prin lipsă de contraste şi repere. Cum vom mai şti atunci în ce direcţie se află realitatea, realitatea vie, grosolană chiar, cu asperităţi şi excrescenţe?

SPRIJIN EUROPEAN PENTRU PARTENERIATUL INTER-REGIONAL

Uniunea Europeană reaminteşte autorităţilor locale din România că pot beneficia de sprijin financiar în cadrul **programului** său **ECOS-Ouverture**. Autorităţile locale sînt invitate să trimită propuneri de proiecte de cooperare inter-regională. **Data limită de primire a acestora este 9 septembrie 1997**. În desfăşurarea proiectelor pot fi implicaţi şi alţi agenţi locali (Camere de comerţ etc.).

Obiectivele programului **ECOS-Ouverture** răspund unor necesităţi stringente ale autorităţilor locale din Europa Centrală şi de Est: • facilitarea schimbului de experienţă între autorităţi locale prin transfer de cunoştinţe sau derularea de proiecte comune • îmbunătăţirea capacităţii de acţiune pentru dezvoltarea economică şi socială în ţările Europei Centrale şi Răsăritene, Comunitatea Statelor Independente şi zonele Uniunii Europene mai slab dezvoltate • promovarea rezultatelor de excepţie obţinute la nivel local sau regional ce pot servi de model pentru alte regiuni cu probleme similare • consolidarea strategiei de pre-aderare prin familiarizarea partenerilor din ţările beneficiare cu politicile comunitare.

În cadrul obiectivelor enumerate mai sus, cinci domenii au fost selectate pentru a face obiectul propunerilor de proiecte: • îmbunătăţirea metodelor de lucru ale autorităţilor regionale şi locale prin stabilirea unor strategii regionale şi locale • îmbunătăţirea accesului micilor întreprinzători pe piaţa europeană prin accesul la servicii care să încurajeze inovaţia • dezvoltarea potenţialului local, în special pentru crearea de locuri permanente de muncă • crearea şi dezvoltarea centrelor de resurse pentru promovarea şanselor egale în economie • protejarea şi îmbunătăţirea mediului prin promovarea surselor regenerabile şi a economiei de energie.

Propunerile pentru proiecte pilot vor fi trimise la următoarele adrese:

Pentru macro-proiecte:
External inter-regional cooperation projects
Building CSM2 3/43
Rue de la Loi 200, B–1049 Brussels, Belgium

Pentru micro-proiecte:
Phare, ECOS Ouverture Micro-Projects
WMEB Wellington House
31–34 Waterloo Street,
Birmingham B2 5TJ
United Kingdom

Formularele şi programele de lucru împreună cu procedurile, criteriile de eligibilitate şi principiile generale care guvernează asistenţa comunitară pot fi obţinute de la adresele de mai sus sau la următoarele numere de fax:

– **pentru macro-proiecte:**
0032.2.295.01.38/39/40 cu mesajul „DG XVI Article 10 ERDF, Phare ECOS Ouverture 1997–1999";

– **pentru micro-proiecte în Europa centrală:**
0044.121.212.2188 cu mesajul „Phare ECOS Ouverture Micro-Projects".

Pentru alte informaţii vă rugăm să contactaţi biroul ECOS Ouverture (d-na Leontina Tompea) la următoarea adresă: Bd. Revoluţiei 17 – cod 1500, Timişoara; Tel: 056/193674; Fax: 056/221101.

NICOLAE FILIPESCU

Debalcanizarea imaginii României

Peninsula balcanică nu se bucură de o reputaţie bună în lumea civilizată a comunităţii euro-atlantice. Geografic şi etnic, se află la intersecţia dintre nordul european, mai „avansat", şi sudul mai „primitiv", şi la demarcarea ipotetică între axa „occidentală" şi cea „orientală".

În limbajul politic internaţional, termenul „balcanic" presupune un conflict interetnic nerezolvabil, o gîlceavă tribală intolerantă, primitivism, autoritarism, corupţie şi violenţă. „Balcanicul" este pus în contrast cu prototipul nord-vest european, prezentat ca fiind harnic, raţional, liberal, tolerant, civilizat şi democratic.

În perioada curentă, mi se pare foarte important ca România să facă în continuare eforturi majore pentru ca imaginea ei să nu mai fie asimilată balcanismului luat în sensul despre care vorbeam. Evenimentele înscenate la Tîrgu-Mureş şi mineriadele au fost devastatoare pentru imaginea României în Vest, confirmînd apartenenţa ei la stereotipul „balcanic". Deşi geografic România se află în peninsula balcanică, nu cred că facem parte din aceeaşi categorie cu „balcanicii" din fosta federaţie iugoslavă sau Albania.

Este interesant să privim, în ansamblu, situaţia curentă din ţările formate nu demult prin dezmembrarea violentă a fostei federaţii iugoslave, considerată de mulţi ca prototipul „balcanic".

După moartea dictatorului Tito şi prăbuşirea comunismului în Europa, fragmentarea centrifugă a Iugoslaviei era previzibilă. Dar nu şi caracterul exploziv şi violent al dezmembrării. Războaiele interetnice şi statele rezultante sînt consecinţele unui naţionalism furibund, biciuit la extremă atît de formatorii de opinie, cît şi de cei setoşi de putere. Un lucru esenţial pentru înţelegerea situaţiei din aceste ţări îl constituie relaţia dintre cultură şi politică şi dintre intelectuali şi putere.

Slovenia

Slovenia a fost prima ţară care s-a desprins de Iugoslavia, într-un război scurt de 10 zile, în iunie 1991. Actul de secesiune nu a fost precedat decît de alegerea momentului istoric prielnic. El a fost înfăptuit după ce slovenii şi-au asigurat supravieţuirea militară şi recunoaşterea rapidă în Vest. Slovenii nu au avut niciodată dorinţa de a face parte din Iugoslavia. Tendinţa de secesiune s-a manifestat încă din anii decadei 1980, cînd intelectualii şi scriitorii sloveni s-au detaşat categoric de cei sîrbi. Ei au optat în mod decis pentru democraţie şi o societate civilă, „naţionalismul" lor manifestîndu-se în diferenţierea ideologică de poziţia intelectualilor şi politicienilor sîrbi şi croaţi.

Slovenia este singura ţară din fosta Iugoslavie care are o conducere democratică. Ea nu a participat la crimele interetnice perpetuate de conducători autocraţi îmbrobodiţi în manta naţionalistă ca Slobodan Miloşevici, în Serbia, Franjo Tudjman, în Croaţia sau Ilia Izetbegovici în Bosnia. Slovenia este pe o traiectorie constructivă care se pare că îi va asigura acceptarea în comunitatea Europei Occidentale.

Croaţia

Noul stat croat, format în 1990 prin dezintegrarea Iugoslaviei socialiste, nu are la bază idei democratic-liberale, ci o ideologie ultranaţionalistă. Noile elite politice nu au fost interesate de statul de drept, libertatea de expresie şi construirea societăţii civile. Cel mai mare interes pentru conducere l-au prezentat acapararea de teritorii, securitatea noilor graniţe şi obţinerea independenţei naţionale totale. În 1990, partidul lui Franjo Tudjman, Uniunea Democrată Croată, a cîştigat alegerile multipartite, promiţînd independenţă pentru Croaţia Mare. Demagogia ultranaţionalistă a liderilor politici a fost uşor acceptată de majoritatea intelectualilor, mai ales în timpul războiului început în 1991, cînd sîrbii au ocupat o treime din teritoriul Croaţiei.

Ideologia naţionalist-extremistă a fost total defavorabilă dezvoltării unui stat democratic în Croaţia. Noul stat croat este în esenţă autoritar, izolaţionist în politica externă, antiliberal şi antioccidental. Preşedintele Tudjman nu este dispus să acorde un rol semnificativ opoziţiei. Represiunea presei continuă. Reprezentanţi de seamă ai presei de opoziţie au fost acuzaţi de *„separare de naţiune"* şi *„lipsă de responsabilitate"* şi daţi în judecată, iar ziarele lor au fost supraimpozitate pînă au ajuns la faliment. Tudjman susţine că fără el statul croat nu poate exista. Retorica intoleranţei ultranaţionaliste merge pînă la a declara că „duşmanul natural" al Croaţiei (Serbia) ar trebui distrus total, *„pînă cînd nu ar rămîne decît oraşul Belgrad şi împrejurimile imediate"*. Ca şi pe alţi autocraţi din trecut, retorica aceasta nu l-a împiedicat pe Tudjman să conspire, în secret, cu inamicul Miloşevici pentru împărţirea Bosniei-Herţegovina. Ca urmare a acestor planuri, regimul autoritar din Zagreb a provocat conflictul iniţial dintre croaţi şi musulmani, în Herzeg Bosna, în 1993.

Ideologia antiliberală a conducerii Croaţiei, conform căreia drepturile individului sînt complet subordonate statului, lipsa de consolidare a instituţiilor democratice şi tendinţele antioccidentale caracteristice extremismului naţionalist conduc în mod sigur la izolare, stagnare economică şi intoleranţă etnică.

Bosnia-Herţegovina

Deşi luptele din Bosnia au încetat după acordul de la Dayton şi plasarea în zonă a trupelor multinaţionale, o pace durabilă rămîne o utopie improbabilă în viitorii ani. Atrocităţile şi ura etnică au creat tabere înverşunate, care abia aşteaptă să se răzbune după ce pleacă trupele străine de sub umbrela NATO. Această plecare este programată pentru 1998. Între timp, combatanţii din Bosnia se înarmează şi se pregătesc intens de război. Radovan Karadjici, liderul *de facto* al „statului" sîrb din Bosnia (care este acuzat de crime de război), deşi a fost înlocuit formal cu Biliana Plavsici la „preşedinţie", îşi menţine toate pîrghiile puterii în „republica sîrbă". Ca să prevină declaraţia de independenţă a republicii sîrbe bosniace, musulmanii sînt gata să atace preventiv regiunea sîrbă. NATO şi ceilalţi participanţi la menţinerea ordinii vor trebui să decidă în curînd dacă îşi vor lăsa trupele mai departe în Bosnia-Herţegovina, pentru a preveni conflictul armat, sau dacă acordul de la Dayton va trebui renegociat. În orice caz, societatea civilă şi democraţia nu vor putea fi construite în Bosnia-Herţegovina multă vreme.

Serbia

Serbia a fost agitată, între trepidaţie şi speranţă, din noiembrie 1996 pînă în ianuarie 1997, cînd o serie de demonstraţii populare împotriva regimului Miloşevici a dat iluzia apropierii erei democraţiei. Coaliţia „Împreună" a opoziţiei, sub umbrela „Zajedno", trîmbiţa ideea că ar fi în căutarea unui politician intelectual de tip Vaclav Havel care să o conducă la victorie în alegerile viitoare. Speranţele efervescente din Vest că aceste evenimente îl vor detrona pe autocratul Miloşevici şi vor schimba Serbia într-un stat stabil, democratic şi tolerant s-au cam domolit. Realitatea este că sîrbii nu prea au intelectuali de statura sau coloratura politică a lui Havel, iar opoziţia din această ţară nu are un caracter tolerant sau o orientare clară democratică-liberală.

O mare parte din responsabilitate pentru instalarea şi perpetuarea regimului Miloşevici în Serbia o au intelectualii care au participat direct la promovarea urii naţionaliste şi naţional-socialiste şi la falsificarea istoriei. Intelectuali sîrbi de seamă – scriitori, economişti, istorici şi filozofi – au contribuit la crearea imaginii unei Serbii neînţelese şi persecutate de vecini şi, în general, de străini. Doctrina narcisistă-naţionalistă a Serbiei-victimă a fost clar enunţată în declaraţia Academiei de Ştiinţe şi Arte a Serbiei (SANU), în 1986. Suferinţele populaţiei sîrbe şi persecuţiile sîrbilor, definite ca genocid fizic, legislativ şi cultural în Kosovo, Metohija şi Croaţia, au fost glorificate şi trîmbiţate cu nerusinare. Proclamarea suferinţelor istorice ale sîrbilor a dus la demonizarea albanezilor, croaţilor şi mahomedanilor bosniaci şi a ridicat nivelul urii naţionaliste spre justificarea dezastrului violent care a urmat şi a crimelor de „purificare etnică". Cu excepţia revistelor *Vreme* şi *Republika*, chiar şi astăzi, mass-media nu acceptă responsabilitatea Serbiei pentru războaiele şi atrocităţile din fosta Iugoslavie. Iar cele două reviste menţionate, de altfel de tiraj mic, sînt considerate vocile trădătorilor şi conspiratorilor antisîrbi de toate nuanţele. Chiar şi opoziţia este intolerantă cu ele, deşi se pretinde oarecum civic-liberală. Cine nu se pronunţă pentru îndeplinirea visului unei „Serbii Mari" este considerat trădător.

În perioada curentă, Serbia este guvernată de o clică pestriţă, fără o ideologie clară, formată din birocraţi, poliţie secretă, criminali, politicieni insensibili şi corupţi. Puterea controlează televiziunea şi majoritatea publicaţiilor, justiţia şi organele de represiune. Partidul Socialist Sîrb, ca şi PDSR, este susţinut în principal de populaţia rurală neinformată şi de cei în vîrstă. Deşi realizările regimului sînt dezastruoase, Miloşevici se menţine în continuare la putere, mai ales prin controlul clientelar asupra distribuţiei beneficiilor economice şi sociale. El utilizează o retorică demagogică naţionalistă, inflamează ura etnică şi promovează imaginea Serbiei victimizate de străini şi conspiratori. Ca ideologie, el se declară în favoarea unui *„socialism modern european"* nedefinit. Miriana Markovici, soţia lui Miloşevici şi partener în coaliţie, este deschis nostalgică spre trecutul comunist. Miloşevici se prezintă pe sine ca singura alternativă în lupta pentru supravieţuirea unei naţiuni sîrbe ameninţate cu *„distrugerea biologică"*.

Din 1990, regimul Miloşevici a reuşit să se menţină la putere prin alegeri multipartite, deşi nu a obţinut niciodată majoritatea voturilor. Chiar la primele alegeri din 1990, în confuzia şi haosul asemănătoare cu cele de la primele alegeri postcomuniste din România, partidul socialist a obţinut 40,4% din locurile parlamentare, cu un vot popular de 28,8%. De aceea, a făcut tot ce a putut să discrediteze sistemul de alegeri multipartite. Frauda electorală, dezorganizarea şi fărîmiţarea opoziţiei, controlul şi manipularea mass-mediei şi războaiele de patru ani din fosta Iugoslavie au permis menţinerea la putere a autocratului Miloşevici.

Dar puterea în Serbia se clatină. Mizeria, lipsa de speranţă, eşecurile şi izolarea Serbiei vor deveni cu timpul mai importante decît bîlbîiala naţionalist-şovină a unei clici corupte, care nu a servit interesele ţării, ci a fost interesată numai de menţinerea la putere.

Concluzie

Cu excepţia Sloveniei, noile ţări create prin dezmembrarea fostului stat socialist iugoslav nu dovedesc o dorinţă clară de a crea o societate civilă democratică şi de a se integra în comunitatea Europei Occidentale. Caracterizarea ca ţări „balcanice" – cu sensul disprețuitor explicat mai sus – li se aplică pe drept în continuare. Pericolul conflictelor armate rămîne semnificativ, mai ales din cauza politicii extremiste de ură şi intoleranţă etnică şi religioasă promovată de conducători autoritari.

În timpul campaniei pentru intrarea în NATO în primul val, România a reuşit să impună Vestului o imagine care reflectă stabilitate, rezolvarea satisfăcătoare a conflictelor interetnice, relaţii de bună vecinătate cu toate ţările din jur şi cimentarea democraţiei prin alternanţa la putere. Frecvent, România a fost menţionată la acelaşi nivel de acceptabilitate cu Slovenia pentru candidatura în NATO, dar nu şi pentru negocierile preliminare de intrare în Uniunea Europeană. Participarea trupelor române în unităţile militare multinaţionale pentru menţinerea păcii în multe regiuni de conflict, dar mai ales în Bosnia-Herţegovina şi Albania, a fost inspirată.

Diplomaţia, intelectualii, mass-media şi participanţii la diverse reuniuni în care se stabilesc contacte internaţionale ar trebui să continue cu intensitate campania de **debalcanizare** a imaginii ţării. Rezultatul va fi cel scontat numai dacă procesele de liberalizare, democratizare, reformă şi anticorupţie vor continua şi vor deveni determinatorii pentru România.

Washington 20 iulie 1997

APEL

Mama unui băiat de 16 ani, Paul-Dan, elev la Liceul Coşbuc din Bucureşti şi cititor al revistei „22", ne-a rugat să inserăm acest apel:

Dragă PAUL,

Te înţeleg şi mi-e dor de tine. Vino te rog acasă.

Colegii tăi de clasă şi doamna dirigintă sînt cu gîndul la tine şi te roagă şi ei să revii cît mai repede.

Te sărutăm şi te aşteptăm,

Mama, colegii
şi Doamna Ceamurian

ERWIN KESSLER

Brancusi, Piano, piano...

În fața Centrului Georges Pompidou din Paris s-a ivit, la începutul anului 1997, un edificiu curios: un bloc paralelipipedic de piatră gălbuie, teșit, culcat pe orizontală și străpuns pe laturile scurte de două fante înguste de sticlă. Prin ele pot fi întrezărite șiruri de oameni parcurgînd lent coridoarele strîmte din jurul unui fel de acvariu central, muiat în lumina de un alb impecabil, de lapte degresat, a neoanelor. Un mausoleu?! Nicidecum; e vorba despre „Atelierul Brancusi" (parte integrantă a Muzeului Național de Artă Modernă al Franței), realizare finală a clauzei esențiale a testamentului prin care, în 1956, Brâncuși înzestra statul francez cu ansamblul atelierului său – lucrări terminate și proiecte abia schițate, mobilier, cărți, discuri și unelte, cu unica obligație a păstrării integrității acestui atelier și a inventarului constatat în ziua morții artistului.

Arhitectul actualei „reconstituiri" a Atelierului este **Renzo Piano** (autorul întregului complex Pompidou, printre altele), care a preferat soluției arhitectonice a Centrului – un adevărat agregat tentacular de cultură și artă – o alternativă neașteptată, această construcție compactă, de o sobrietate tombală, abstractă și impersonală, gîndită – probabil – drept reflectarea spre exterior a însuși sculpturilor brâncușiene, ce-și proiectează astfel, ca o emanație necesară, chiar zidurile muzeului în care sînt închise. Cutia arhitecturală devine astfel un sui-generis eseu hermeneutic împietrit, purtînd în scheletul conceptual ce subîntinde volumele geometrice datele fundamentale ale percepției curente asupra operei brâncușiene, o percepție întrutotul exaltantă (Brâncuși fiind **singurul artist** care posedă astfel un sanctuar permanent, amplasat în incinta unuia dintre cele mai faimoase temple ale artei occidentale). Numai că înscrise tocmai pe pereții acestui sanctuar, limitele viziunii comune asupra lui Brâncuși sînt izbitoare: perfecțiunea abstractă și rece ce-i este atribuită reprezintă, în ochii publicului, împlinirea acelui ideal de armonie decorativ-funcțională spre care se îndreaptă, timid, chiuvetele, periuțele și pastele de dinți, întreaga cohortă de obiecte animate estetic de către design tocmai pentru a satisface, pentru a sătura de frumos pe avidul consumator contemporan. Cripta în care sînt etalate din acest an moaștele brâncușiene le consacră așadar drept arhetip al cuminteniei gîndului, ochiului și pîntecului modern.

Apoteoză și castrare

Pentru a deveni un artist pe deplin convențional, universal adulat, Brâncuși trebuia – ca orice produs destinat consumului de masă – să fie făcut ceva mai mic, mai ieftin, pentru ca să și-l permită buzunarele sufletului și gustului întregii omeniri. Pentru aceasta, Renzo Piano a preferat să creeze un **muzeu-atelier** în loc să reconstituie (așa cum prevedea testamentul) atelierul original. Motivațiile acestei opțiuni sînt evidente: pe de-o parte, în proximitatea Centrului Pompidou – o epifanie opresivă a tehnologiei – nu putea să figureze un hangar suburban precum atelierul original din Montparnasse, iar pe de altă parte nevoia de coerență a complexului cerea o soluție integrată arhitectonic. În plus, ambițiile teoretice ale arhitectului l-au determinat să urmărească realizarea unui muzeu inspirat direct din paradigma vizuală a sculptorului: în locul reconstituirii atelierului lui Brâncuși, el a ales să construiască un **mausoleu în spirit formal brâncușian**, un decalc după sculpturi în interiorul căruia să fie expuse tocmai operele lui Brâncuși. Tautologia și redundanța pare-se că nu l-au deranjat pe arhitect, care a impus un omniprezent geniu tutelar brâncușian chiar și acolo unde sculptorul însuși s-a abținut s-o facă (în chip semnificativ, Brâncuși și-a cioplit și lustruit ***Păsările măiestre*** într-un atelier care nu avea nimic polisat, lustruit ori strălucitor, într-un fel de magazie categoric non-brâncușiană). Ceea ce-au neglijat actualii „restauratori" a fost tocmai coabitarea dintre opulența formelor pure și modestia habitatului brâncușian, respectiv **funcția contrapunctică** a atelierului în raport cu opera, felul în care Brâncuși îl utiliza scenografic, pentru a mări contrastul, pentru a dramatiza spațiul din jurul sculpturilor (iradiante datorită perfecțiunii finisajului) ce se decupau cu pregnanță pe fundalul steril al atelierului, cu molozul și resturile sale, așa cum diamantul licărește în ganga primordială. În varianta prezentată acum, atelierul lui Brâncuși capătă aparența unui laborator aseptic, de parcă acolo artiștii n-ar fi spart piatra și n-ar fi cioplit lemnul, ci ar fi preparat, ca un farmacist, prafuri pentru migrenele funcționarilor. În felul acesta, atelierul nu-și pierde doar calitatea de contrafort perceptiv al sculpturilor – speculată în chip conștient de către artist –, ci și un anume farmec frust, un pitoresc care avea **și el** o funcție în înțelegerea operei; își mai poate închipui cineva că în atelierul original pe care îl „reproduce" muzeul de față Brâncuși frigea pe grătar duzini de cocoșei pe care-i îneca apoi în mujdei de usturoi, bulversînd apetitul oaspeților săi (care se numeau, nu rareori, Marcel Duchamp, Man Ray, Ezra Pound, Erik Satie)?! Mai degrabă vizitatorul contemporan își poate imagina, în spațiul dichisit ca un birou al atelierului actual, pe însuși arhitectul Renzo Piano și pe asistenții săi la lucru, proiectînd cu rîvnă, pe ordinator, chiar macheta Atelierului Brancusi!

„Atelierul Brancusi. Sala a doua"

Un insectar de lux

În interiorul containerului de piatră, reverberînd cu fidelitate concepția arhitecturală, curatorii au așezat moștenirea brâncușiană în patru săli mari, ermetic închise cu pereți de sticlă, ca un insectar. Doar prin mijlocirea geamului poate vizitatorul să privească sculpturile de bronz, piatră și lemn, mulajele de ghips și uneltele de fier ce respiră nesățios aerul închis al eternității, frumos rînduite de-a lungul pereților, într-o ordine înghețată, constrînse să privească inofensiv și cumsecade către privitorul menajeriei. Atît de cumsecade privește ***Prințesa X***, de pildă (bronz polisat, 1916, așezată undeva mai în spate, într-un unghi neutru, ca o mironosiță), încît pare să n-aibă nimic de-a face cu scandalul pe care, în urmă cu peste o jumătate de secol, l-a provocat atunci cînd, văzută fiind de Picasso, a fost proclamată nu bust, ci sex, și nu feminin, ci masculin. De altfel, fie că este vorba de ***Prințesa X***, de ***Foca***, ***Vrăjitoarea*** ori ***Negresa blondă***, importanța unghiului din care sînt privite lucrările lui Brâncuși este capitală, deoarece există întotdeauna în sculpturile sale o abatere voită de la axa centrală, o ușoară deviere de la legile armoniei mecanice, prestabilite; impostația capetelor, torsurilor și figurilor sale este rareori net frontală, verticală – cel mai adesea ele se înclină insesizabil în raport cu soclul și chiar părțile sau fațetele sculpturilor sînt dispuse oblic una față de alta, într-o instabilitate controlată. Această undă irațională conferă sculpturilor sale nu doar o dinamică al cărei motor scapă la prima vedere (generînd un inconfort perceptiv ce mărește acuitatea estetică), ci și o doză de „im-puritate" benefică pentru privitor, dizolvînd uniformitatea și aspectul aparent industrial, astenizant al suprafețelor netede, polisate. Sursă principală a vitalității operei brâncușiene, această deviație și dez-axare este complet obliterată de „Atelierul" actual prin dispunerea lucrărilor în poziții fixe, convenabile pentru privirea „din afară" a vizitatorului, ce nu poate să pătrundă înăuntru pentru a le urmări relațiile, jocurile și ascunzișurile; de aceea sculpturile apar oarecum aplatizate, bidimensionale, monotone, lipsite de volum și incapabile să fandeze în fața privitorului, care le vede așa cum vezi iarna zăpada pe fereastră – o perdea densă, omogenă, inexpresivă, atît de diferită de corpul serpentinat și halucinant al ninsorii ce te înfășoară asfixiant odată ce te afli în mijlocul ei. „Atelierul" de acum este o asemenea fereastră continuă către o sculptură ce hibernează, o cușcă de sticlă în care sculpturile sînt așezate în poziții reproduse – în marea lor majoritate – după aranjamentele pe care Brâncuși le alcătuia în atelierul său și pe care apoi le fotografia el însuși. Aceste fotografii (în jur de 1500) constituie reperul întocmirii întregului ansamblu și, în același timp, un adevărat alibi al muzeografilor pentru încremenirea reconstituirii într-un *statu quo* ce nu ține seama – în esență – de faptul că Brâncuși aranja și rearanja fără încetare sculpturile în atelierul original, căutînd și desfăcînd succesiv multiple combinații. Primejdia sufocării întregii moșteniri brâncușiene în caseta de sticlă ce i-a fost hărăzită este augmentată de impunerea didacticistă, apăsătoare, a unui singur punct de vedere asupra exponatelor – acela al curatorilor. Neputînd să rătăcească printre lucrări, neputînd să le reinvestească prin alte și alte puncte de vedere, vizitatorul își vede abolit dreptul la privirea creatoare, obligat fiind să contemple mediat și inactiv, ca la televizor, un ansamblu artistic care îi este și oferit și sustras în același timp. În stadiul său din 1997, atelierul brâncușian pare împăiat, pare o dioramă etnologică inaccesibilă vizitatorului, care primește doar **imaginea** atelierului, transmisă printr-un ecran a cărui utilitate ca element de protecție este discutabilă în cazul unor sculpturi. Adevărata funcție a ecranului este supralicitarea axiologică a întregului complex brâncușian – accesul stopat, voalat, nu face decît să intensifice seducția auratică a „Operei", a lucrului ascuns, protejat, interzis din pricina inestimabilei sale valori. Acest truc muzeografic este cu atît mai facil, cu cît, la ora actuală, conducerea Muzeului Luvru, de pildă, și-a pus cu seriozitate problema eliberării ***Giocondei*** din flaconul de sticlă blindată care o transformă într-o mumie în vitrină, ce excită lentilele obiectivelor foto japoneze mai degrabă decît simțul estetic al privitorului. Această preocupare arată că închiderea unei lucrări de artă într-un asemenea sarcofag fetișizant impune acesteia o regresiune primejdioasă de la condiția de operă la aceea, pre-modernă, de „curiozitate", de obiect al unei satisfacții periferice, artistul și opera contopindu-se astfel un simplu **„mit igienic"**, de consum casnic, la fel ca Superman ori cuptorul cu microunde. Desigur, prinsă în mrejele unei asemenea veneratii instituționalizate, opera lui Brâncuși va fi tot mai apreciată și tot mai bine conservată, ca într-un laborator criogenic. Din păcate însă, ca în orice frigider, gustul ei va deveni treptat fad, tot mai fad.

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREȘTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

POLIROM
NOUTĂȚI
Marcel Mauss, Henri Hubert
Eseu despre natura și funcția sacrificiului
Traducere de Gabriela Gavril
Studiu introductiv de Nicu Gavriluță
Arnold Van Gennep
Formarea legendelor
Traducere de Lucia Berdan și Crina Ioana Berdan
Studiu introductiv de Petru Ursachi
Juan Martín Velasco
Introducere în fenomenologia religiei
Traducere de Cristian Bădiliță
Claude Karnoouh
Dușmanii noștri cei iubiți
Traducere de Magdalena Boiangiu
Comenzi la CP 266, 6600, Iași
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111; (032)-217.440
Internet: www.nordest.ro/shopping/booke/polirom/polirom.htm
E-mail: polirom@mail.ccis.ro
Poliromul

SANDA GOLOPENȚIA

Un roman post-psihologic

Joan Didion a publicat în 1996, la editura Alfred A. Knopf din New York, o carte, ***The Last Thing He Wanted*** – al cărei titlu admite două traduceri aproape opuse. Prima ar fi: „Ultima lui dorință", cea de a doua – „Ultimul lucru pe care el l-ar fi dorit". Întregul sens al textului e dat de tensiunea acestei contradicții. Căci acest al cincilea roman, prin care producția literară a lui Joan Didion ajunge ca număr de volume producția sa jurnalistică, ridică problema vieților care nu se mai pot cunoaște reflexiv și le punctează, cu durere, deriva.

Acțiunea se petrece în 1984 și e reconstituită fragmentat, în 1994, de o naratoare-personaj care e, ca și Joan Didion, simultan jurnalistă și romancieră. Nu e vorba de o scriitură autobiografică, reflectează naratoarea, nici de una strict gazetărească – deși, în mai multe rînduri, sursele textului sînt numite: documente depuse la Biblioteca Congresului, la Institutul de Politică Externă de la Universitatea Johns Hopkins, la Centrul de Studii Strategice și Internaționale de la Georgetown, corespondența aflată la Biblioteca Starling de la Universitatea Yale și la Biblioteca Bancroft de la Berkeley, raportul RAND, multele ziare ale epocii, deseori citate în text.

Personajul principal, Elena McMahon, este ceea ce americanii numesc *a survivor* – o supraviețuitoare. Cum moartea ei aberantă, mai degrabă decît viața, interesează în volum, datele din care i se încheagă biografia sînt puține. Tatăl, Dick McMahon, efectuează tranzacții nelămurite despre care nu se vorbește în casă. Un divorț al părinților survenit nu se știe cînd, studii universitare, patru ani ca ziaristă de succes la *Herald Examiner*, căsătoria cu Wynn Janklow, director al companiei petroliere ale cărei sonde forează pe șaptesprezece terenuri diferite aflate în plin Los Angeles, despărțirea de acesta în 1982, cînd Elena pleacă, împreună cu fiica ei Catherine, la Washington, sînt fundalul, abia schițat, de la care pornesc întîmplările. Redevenită ziaristă la *Washington Post*, Elena urmează cu avioane, trenuri și autobuze, campania electorală care se apropie de apogeu. Moartea mamei – între timp recăsătorită – o aduce în contact cu viteza igienică a cremărilor, care elimină nevoia unui ceremonial de înmormîntare. Ajunsă prea tîrziu, într-o casă în care, la treizeci și șase de ore de la deces, s-a încheiat deja operația de predare la un ospiciu a obiectelor uzuale care-i aparțineau moartei, Elena se descoperă luînd neașteptat avionul *spre Miami în loc să urmeze șuvoiul de ziariști care* zboară spre Washington. *În viața ei compartimentată*, în care fiecare episod fusese izolat de celelalte, intervine astfel din nou o ruptură. Vulnerabilă – aflăm că a depășit de curînd tehnicitatea ucigătoare a unui tratament anticanceros –, Elena merge să-și vadă tatăl septuagenar, care refuză cu îndîrjire să accepte ideea dispariției fostei lui soții. În ciuda vîrstei, Dick McMahon continuă operațiile tăinuite pe care Elena s-a obișnuit demult să nu le conștientizeze. Survin însă, neașteptate, boala și slăbiciunea. Internat la spital, Dick îi mărturisește fiicei lui că a efectuat în ultimele luni o serie de transporturi secrete în Costa Rica. Ultimul transport, la sfîrșitul căruia urma să primească mirifica sumă de un milion de dolari, era programat tocmai în răstimpul în care fusese spitalizat.

Pentru Dick McMahon, milionul, din care datorează jumătate celor cu care a colaborat, ar fi prima reușită din întreaga lui viață și singurul dar pe care i l-a făcut vreodată Elenei. Și Elena făgăduiește, din nou fără să-și înțeleagă gestul, că îi va ține locul, însoțind transportul și încasînd suma.

Ea ia legătura cu Barry Sedlow, contactul lui Dick McMahon, și, conform instrucțiunilor, se deplasează la un club aviatic din Miami, de unde, pe 26 iunie 1984, un avion o duce în Costa Rica. Treptat, Elena descoperă că transportul pe care l-a efectuat nu se compune din piese auto, cum i se spusese, ci din mine antitanc; că plata nu se va face la San Jose în Costa Rica, ci într-o insulă care rămîne nenumită. Pașaportul ei dispare misterios de la recepția hotelului. Un bilet de avion și un pașaport fals în care e botezată Elisa Meyer îi parvin în împrejurări tulburi. Citind întîmplător ziarul din 2 iulie, Elena află că Dick McMahon, despre care contactul ei tocmai îi spusese că-i transmite salutări, a murit pe aceeași dată, de 30 iunie, care apare pe biletul de avion și pe pașaportul fals.

La ambasada americană de pe insulă, unde se duce să ceară sprijin, funcționarii sărbătoresc ziua de 4 iulie. Povestea și insistența ei șochează. Din întîmplare, Elena aude însă o discuție în care e menționat faptul că Dick McMahon nu mai reprezintă o problemă. Din acest punct, ea știe în sfîrșit ceea ce Dick McMahon a ignorat de-a lungul întregii sale vieți. Că transporturile pe care le efectuase nu fuseseră singurul rol pe care Dick McMahon urma să-l joace în partida necunoscută în care operase ca pion dirijat. Începe o perioadă incertă. Elena e interogată de funcționari deplasați special de la Miami și Washington în acest scop. Ea își întîlnește scurt alter-ego-ul masculin, pe Treat Morrison, înalt funcționar de stat, ale cărui succese marchează o egal de chinuitoare neadaptare tăinuită. După zece zile, Treat Morrison se convinge de necesitatea de a o readuce rapid în Statele Unite. Este însă prea tîrziu, căci rolul pentru care Elena McMahon fusese adusă pe insulă se declanșează. Un necunoscut îl împușcă pe Treat Morrison (care va scăpa însă cu viață) și o ucide pe Elena. Ziarele o vor prezenta apoi pe aceasta ca autoare a atentatului. Patru ani mai tîrziu, Treat Morrison moare, lăsîndu-și corespondența la Biblioteca Bancroft din Berkeley. Pusă la dispoziția *publicului la 5 ani după deces, această corespondență* nu atrăsese încă atenția nimănui, notează în treacăt Joan Didion.

Anii '80 sînt anii în care s-a desfășurat operația secretă Iran-Contra, furnizîndu-se, sub numele de ajutor umanitar, arme trupelor Contra din Nicaragua. Rețeaua care participă la această operație se compune, reflectează Didion, din actori naivi și un fel nou de dramaturgi. Dick McMahon, Elena și Treat Morrison, care nu înțeleg deloc, sau doar în parte, rolul real pentru care au fost angajați aparțin primei categorii. Marile combinații dramatice le fac, indiferenți și cinici, cîțiva inși din umbră. Care-i croiseră rolul de ucigaș ucis lui Dick McMahon și reacționaseră la inițiativa Elenei, reprofilîndu-l pe măsura ei. Elena ar fi urmat să fie ucigașul, răpus la rîndu-i, al ambasadorului american de pe insula nenumită. Dar interesul neașteptat pentru ea al lui Treat Morrison determină o nouă reformulare a „intrigii" în mintea alertului grup autor. Și astfel, ambasadorul Alex Brokaw scapă cu viață, atentatul de care e nevoie (nu se știe bine în ce scopuri) e reorientat contra lui Morrison, iar ultimul martor în cunoștință de cauză cu privire la operațiile efectuate prin Dick McMahon în Cuba, la Dallas și în Costa Rica, redus la tăcere.

Cartea e evocarea sumbră a unui moment care a fost prea repede scufundat în uitare, spune Joan Didion. Elena înaintează prin coșmarul final mirîndu-se încă de faptul că nimeni nu i se uită în ochi; că *no comment, thank you, good bye* e refrenul universal; că fiica ei, Catherine, consideră că viața reală e reprezentată de vila din Malibù, cu teren de tenis și trei mașini, pe care le regretă pătimaș; că în viața ei, ca și în cea a lui Treat Morrison, părinții, familia au fost în fapt mai degrabă vagi cunoștințe cu care nu este existențial solidară. Segmentată în porțiuni etanșe succesiv reușite, în cazul Elenei, sau simultan spectaculoase, în cazul lui Treat Morrison, viața personajelor gravitează în fapt în jurul unui vid interior opac. Dick McMahon și-a trimis fiica la o moarte dezonorantă, pe care e probabil că Elena a intuit-o în clipa cînd a căzut sub glonț.

Romanul trăiește prin întrebările la care nu răspunde și clarificările pe care nu le aduce. Nimeni nu știe cum pulsează viața în altcineva. Nu poate fi văzut, din Washington, cum se face politica în Caraibe. Transparența, democrația, umanitatea sînt nesfîrșit vulnerabile. În afară de necinstea care constă în a nu spune faptelor pe nume, există, esențială, o necinste structurală care rezidă în incapacitatea de a distinge între rău și bine. Epoca în care trăim, postpsihologică, a început să producă romanele unor scriitori, naratori, *personaje-monadă. Le citim în ecou, fără pic de* catharsis.

Providence, 16 octombrie 1996

DIN SUMARELE NUMERELOR VIITOARE

- *Suplimente despre difuzarea presei*
- *Interviu cu* ***Gavril Dejeu****, ministrul de Interne*
- *Reforma în televiziune (interviuri cu* ***Stere Gulea****,* ***Lucia Hossu-Longin****,* ***Alexandru Sassu****,* ***Dumitru Iuga*** *ș.a.)*
- ***Șerban Orescu****: „Serviciile secrete"* • ***Marius Bâzu:*** *„Între «niet» și «not yet»"* • ***Istvan Haller:*** *„O zi din viața unui maghiar din România"* • ***N. Rădulescu-Dobrogea:*** *„Zgomotoșii din București"* • ***Monica Săvulescu, Camil Fuchs:*** *„Identitatea iudaică"* •

Antologie Andrei Codrescu

Candoare străină, culegere de versuri din întreaga carieră poetică de pînă acum a lui Andrei Codrescu (1970–1996), a apărut într-o amplă ediție bilingvă la Editura Fundației Culturale Române – selecție și traducere Ioana Ieronim, ilustrații Tudor Jebeleanu. Volumul este reprezentativ pentru remarcabila carieră de poet a acestui autor care azi este, practic, în Statele Unite, cel mai cunoscut scriitor originar din România, care a emigrat în 1966, la 18 ani. Andrei Codrescu a publicat poezie, proză, memorii, eseuri, a făcut film într-o manieră personală de documentar îmbinat cu imaginar, a creat emisiuni de televiziune (ABC), a fondat și conduce revista de literatură *Exquisite Corpse*, rubrica sa de eseuri radiofonice la National Public Radio i-a adus o largă notorietate. *„Mi-ar plăcea dacă cititorul român s-ar uita la această carte ca la un roman"*, spune într-un foarte recent interviu A. Codrescu. *„Un roman care are, evident, un început în poeziile de tinerețe, cu sonoritatea lor foarte românească. Un roman care continuă cu aventura poeziei mele de a cuceri spațiul american, dezvoltîndu-se într-o adevărată istorie a vieții mele."* Critica americană a observat la acest spirit paradoxal, subiectiv, liber, tensiunea fertilă dintre umor și sentiment, dintre *„optimismul emigrantului și cinismul disidentului"*. În *„Biletul de dragoste pentru cititorii români"*, care însoțește volumul, autorul mărturisește: *„iată că aduc înapoi acasă (...) toată turma de oi lirice pe care le-am adunat, cumpărat și furat din lumea mare. Am avut norocul miraculos, acordat puținilor călători, să mă pot întoarce acasă. Puțini din cei care au păși prin oglinda malefică a sec-*

colului nostru și-au mai aflat drumul înapoi. Primesc acest miracol cu umilință (...) iubite cititor român, să știi că aceste cuvinte au fost întotdeauna pentru tine".

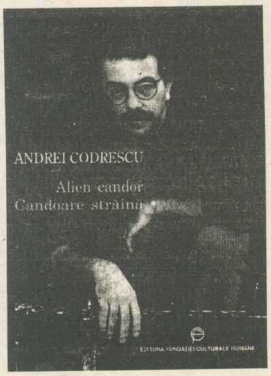

VALENTIN FEYNS

NATO şi uşa din stînga

La Madrid, Vestul s-a extins pe unde a fost mai des şi pe unde ştie drumul mai bine. Între îndrăzneală şi prudenţă a ales prudenţa, iar pentru îndrăzneală şi-a mai dat doi ani de gîndire.

„De ce?", m-a întrebat acum trei săptămîni, la un interviu pe Pro TV, Lucian Mîndruţă. ***„De ce?"***, m-au întrebat oameni apropiaţi mie, care, atunci cînd am telefonat la Bucureşti după anunţarea publică a poziţiei SUA, mi-au spus, în loc de *„Bună ziua"*, *„Mai ai nas să telefonezi? Iar ne-aţi trădat!"* şi în zîmbetul vocii lor era numai jumătate glumă. Restul era gust amar pentru ce ar fi putut să fie şi nu e încă, gustul amar pe care îl capeţi cînd alţii nu te văd aşa cum ştii (sau crezi) tu că eşti.

Într-adevăr, de ce s-a oprit, deocamdată, Vestul unde s-a oprit? Întrebarea trebuia pusă, la rece, deşi avea sens numai în măsura în care crezi că răspunsul e onest, în măsura în care eşti dispus să accepţi răspunsuri neplăcute şi în măsura în care răspunsul îţi foloseşte la ceva. Întrebarea a fost şi continuă să fie pusă, deşi numai de răspunsuri nu ducem lipsă. Au răspuns, oficial şi sub protecţia anonimatului, oficialităţile americane în mîna cărora a stat decizia şi comentatori, avizaţi sau nu, din toată lumea. În ultimă instanţă, după Madrid şi după ce Clinton a venit în Piaţa Universităţii, nu mai rămîne decît să te întrebi pe tine însuţi şi fie să alegi dintre răspunsurile deja date, fie – dacă poţi – să vii cu ceva nou.

Există răspunsuri comode, în sensul că nu pot fi verificate şi că plasează explicaţia dincolo de capacitatea ta de a influenţa evenimentele. Ele ţin în general de politica americană internă (Congresul american va aproba mai uşor cheltuieli pentru trei ţări decît pentru cinci) şi externă (Clinton vrea să includă ţările baltice în al doilea val şi fără România şi Slovacia nu mai există un al doilea val, cel puţin sub Clinton – sau, şi mai simplu, America s-a înţeles pe ascuns cu Rusia).

Să fie o parte din răspuns în istorie? La Varşovia, Clinton a spus: *„Polonia* (şi implicit nu numai ea) *se întoarce acasă"*. Să-şi fi amintit Vestul că acum patru sute de ani glorioasa Curte a Sfîntului Imperiu, plină de artişti şi astronomi de geniu, era la Praga şi să fi uitat că Rudolf al II-lea ştia de Mihai şi ştia că era Viteaz? E greu de spus dacă şi care istorie contează. La Praga, Madeleine Albright a vorbit despre invitarea Cehiei în NATO ca o compensaţie pentru München, dar istoria ultimului război mondial nu a contat, nici pentru ce a urmat după război, nici pentru NATO. NATO a invitat o ţară care a luptat contra lui Hitler înaintea lui Churchill, o ţară care a fost aliată lui Hitler pînă la sfîrşit şi una care a petrecut războiul în burta balenei. Să fi fost o întîmplare că, într-unul din discursurile pe tema „Numai trei ţări în NATO", Clinton şi-a amintit cu emoţie de Budapesta în '56, de Praga în '68 şi de Gdansk în '80? Argumentele istorice nu apar în comunicatele oficiale, dar, deşi caracterul selectiv al memoriei este o proprietate universală, el are efecte deosebit de dureroase cînd se manifestă la cei bogaţi şi puternici.

„Nu chiar gata"

Argumentele militare şi strategice nu par să fi contat. Dacă războiul ar fi fost după colţ, probabil că România ar fi intrat fluierînd în NATO. Războiul însă e dincolo de orizont şi scopul extinderii NATO e să îl ţină acolo, iar atuul stabilităţii României a fost contracarat de argumentul că această stabilitate a fost demonstrată în patru decenii de dictatură şi şapte ani de oligarhie.

Probabil că adevărul se compune din mai mult de un răspuns, dar la ProTV, la **„de ce"**-ul lui Lucian Mîndruţă am răspuns că mi se pare plauzibilă, deşi evident vagă, explicaţia care a apărut repetat în presa americană că România, ca şi Slovenia, nu este *„quite ready"*. Cînd mi s-a cerut să definesc ce înţeleg eu prin *„nu chiar gata"*, am transferat întrebarea preşedintelui Constantinescu, care a răspuns cu demnitate şi încredere, aşa cum face de şapte luni, că România e rămasă în urmă nu numai în domeniul reformei economice. Nu ştiu dacă e chiar aşa, deşi poate că ar fi destul, dat fiind că stabilitatea economică aduce după ea pe cea socială şi politică. Văzute de afară, democraţia şi societatea civilă din România par încă străveziu de fragile. Instaurată printr-o coaliţie care pare să ceară cam multe compromisuri, democraţia nu poate să aibă încă rezilienţa care se capătă prin depăşirea stresurilor economice şi sociale, iar relaţiile, în special privind distribuţia puterii şi responsabilităţii, între individ-organizaţii-autorităţi locale-autorităţi centrale abia se inventează. Dacă puţinul pe care îl citesc eu pe Internet e reprezentativ, presa română a trecut cu brio examenul „Reacţie la Madrid": răspunderea s-a plasat la Bucureşti, nu la Washington, iar „La Bucureşti" nu înseamnă numai „La Cotrocenii de ieri şi de azi". De exemplu, în *Sfera Politicii*, Dan Pavel vorbeşte despre problema gunoaielor nu numai ca despre o problemă de salubritate, ci şi ca despre o problemă a societăţii civile. Înclin să-i dau dreptate şi adaug că mi se pare o problemă destul de mare ca să se vadă de la Madrid, de la Strasbourg şi de la Bruxelles şi să fie interpretată nu numai ca rezultatul incompetenţei autorităţilor, dar, şi mai grav, ca o ilustrare a neimplicării indivizilor şi a organizaţiilor lor (dacă sînt organizaţi), inconştienţi de puterea şi responsabilitatea lor în rezolvarea problemelor comunităţii.

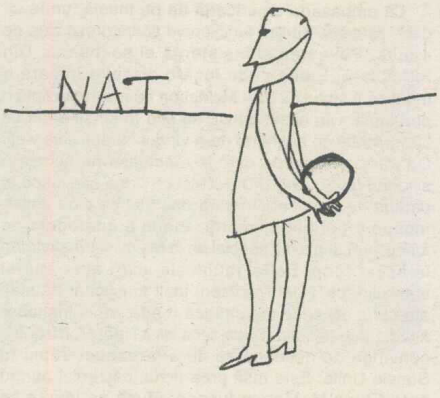

Revenind la *„not quite ready"*, în noiembrie, la cîteva zile după alegeri, Free Romania Fund, o organizaţie a americanilor de origine română din zona Washington, a avut un *meeting* la care au participat personalităţi marcante americane şi române. (Cuvîntările şi intervenţiile din sală au fost prezentate de *„22"* în nr. 49/1996.) Serbam o victorie uluitoare şi încercam să ne uităm în viitor. Întrebat de perspectivele României de a fi invitată în NATO, domnul Daniel Fried, asistent al preşedintelui Clinton şi director pentru Europa Centrală şi de Est în Consiliul Naţional de Securitate al Statelor Unite, s-a luat – la propriu – cu mîinile de cap şi ne-a reamintit că, la mijlocul lui '96, comunitatea româno-americană nu numai că nu vorbea de NATO, dar era profund divizată asupra acordării permanente a „clauzei". (În iulie 1996, suspectînd că Administraţia Clinton se resemnase cu ideea că România nu e în stare să producă ceva mai bun decît Iliescu şi era dispusă să-i ofere acestuia un atu electoral, insistasem ca domnul Fried să dea un interviu revistei *„22"*, avertizîndu-l că interviul va fi intitulat „Clauza e pentru România, nu pentru Iliescu". Interviul a apărut în nr. 27/1996.) *„Acum cîteva luni"*, a spus domnul Fried, *„nu proiectaţi despre România imaginea unei ţări în apărarea căreia merita să ne trimitem copiii să moară. Şi mai aveţi numai şapte luni ca să schimbaţi imaginea."*

Este uluitor cum s-a schimbat această imagine. În cursa pentru NATO, despre România nu s-a vorbit nici măcar o dată ca despre ţara cu o revoluţie ciudată, cu orfelinate oribile, cu o democraţie *bonne pour l'Orient*, o ţară încleiată în inerţie, rea-voinţă, incompetenţă şi corupţie, aşa cum ne obişnuisem pînă în noiembrie 1996. Adversari şi suporteri au vorbit despre România ca despre un partener credibil şi dezirabil, care şi-a dovedit potenţialul de a deveni rapid un partener impecabil. Potenţialul, atît. Indiferent de ce s-a spus la Madrid şi înainte, nu cred că situaţia din România a fost văzută foarte diferit de la Washington, Paris, Londra sau Bonn. Diferenţa a fost că Washington-ul a decis că riscul nerealizării potenţialului e real şi că a nu fi „chiar gata" e un motiv de amînare. Pentru Paris, ca şi pentru exilul care a făcut lobby, România ar fi trebuit invitată chiar dacă nu era *„gata"*. Am crezut sincer că era bine nu numai pentru România, ci şi pentru NATO. Altfel n-am fi făcut-o. Din păcate, n-am reuşit să convingem pe cine trebuia şi, cunoscînd aroganţa cu care unii politicieni îşi imaginează că pot controla viitorul, am aşteptat Madridul cu strîngere de inimă. Anunţarea vizitei lui Clinton la Bucureşti, o decizie evident de ultim moment, a fost un prim semn bun a ceea ce s-a dovedit o soluţie acceptabilă: doi ani este un termen realist, iar României, al cărui nume e în prim-plan, nu i se cere decît să continue să-şi vadă de treabă, ca şi cum NATO n-ar exista.

Iar emigraţia română s-ar putea face utilă încercînd să rezolve una dintre cele mai frustrante probleme ale cursei pentru NATO: lipsa de transparenţă. O organizaţie ad-hoc, numită, să zicem, „1999", cu o componentă la Bucureşti capabilă să genereze rapoarte competente şi obiective şi o componentă la Washington cu acces la autorităţi şi personalităţi care influenţează opinia publică, ar putea puncta periodic direcţia şi viteza cu care se mişcă România şi NATO, între acum şi 1999. N-ar mai trebui să ghicim. Evident, soluţia comodă e să aşteptăm 18 luni, după care să ne reapucăm să facem lobby.

Uşa din stînga, uşa din dreapta

Iar dacă accepţi că *not quite ready* e o componentă importantă din răspunsul la **„de ce?"**, o întrebare naturală e cum de am ajuns să nu fim *„gata"*. Cea mai plastică explicaţie am auzit-o acum un an şi ceva de la Adrian Năstase, care, venit în vizită oficială la Washington (acum **numai** un an şi ceva), explica senin şi cu candoare unui grup de româno-americani, cum că, citez: *„Unele ţări au ieşit din comunism pe uşa din dreapta. România a ieşit pe uşa din stînga"*. Nu ştiu unde credeau că duce „uşa din stînga" cei care au împrîncit România în direcţia aia – că n-a ieşit ea pe acolo chiar din proprie iniţiativă –, dar un lucru e sigur: nu ducea spre NATO, nu ducea spre Vest.

Ce urmează după Madrid? O zicală despre care nu ştiu unde s-a născut, dar căreia îi stă bine în America, spune că *„Where there is no option, there is no problem"*. Îi stă bine în America pentru că e tipică pentru convingerea optimistă pînă la naivitate a americanilor că (aproape) orice problemă are o soluţie şi că, în general, partea dificilă a rezolvării problemelor constă în alegerea între mai multe soluţii viabile. Cînd nu există decît o singură alternativă (corectă), problema e ca şi rezolvată. Din păcate, şi indivizii, şi comunităţile, puse în faţa unei probleme cu o singură alternativă corectă care implică decizii dureroase, îşi inventează opţiuni false. Madridul n-a decis viitorul României. A pus un post de control la uşa secolului şi a atras atenţia asupra pericolului opţiunilor false. Aşa cum a fost „Uşa din stînga".

(Subtitlurile aparţin redacţiei)

Washington, iulie 1997

Redactor-şef: **GABRIELA ADAMEŞTEANU**
Redactor-şef adjunct: **RODICA PALADE**
Publicist comentator: **ANDREI CORNEA**

Contabil şef: **ALINA CORBU**; Şef serviciu marketing-distribuţie: **MIRCEA VLAD IONESCU**; Coordonator secţie socială: **OANA ARMEANU**; Redactori; **IULIAN ANGHEL, MARIAN CHIRIAC, ALIC MÎRZA, RĂZVAN PAUL** ; Grafician: **DAN PERJOVSCHI**; Asistent marketing–publicitate **MIHAELA CUCU**, Secretariat: **ELISABETA OLEA**

Difuzare, abonamente:**Constantin Satalla, Alexandru Petrea;** Operator calculator, **Lidia Cristescu**, Corectură: **Adriana Bobeică, Rodica Toader, Mara Ştefan;** Casierie, abonamente: **Mihaela Antonescu**

Rubrici: *Economie:* ***ILIE ŞERBĂNESCU,*** *Politic:* ***ŞERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, N.C. MUNTEANU, RADU CĂLIN CRISTEA, MARIUS BÂZU CRISTIAN PREDA,*** *Eseu („Idei în libertate"):* ***H.-R. PATAPIEVICI,*** *Cronică literară:* ***DAN C. MIHĂILESCU*** *Cultură:* ***MAGDA CÂRNECI*** *Cronică de teatru:* ***IRINA COROIU***

Consiliul consultativ „22": MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, VIRGIL NEMOIANU, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120.
Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76,
e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/
Responsabili de număr: IULIAN ANGHEL

Număr tipărit cu sprijinul FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS

ISSN-1220-5761